

TIZEDIK ÉVFOLYAM

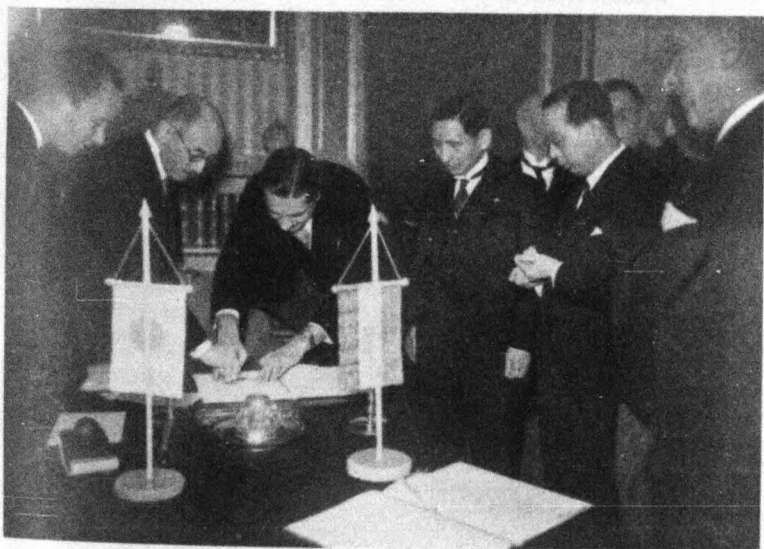

LÁTHATÁR

KISEBBSÉGI KULTÚRSZEMLE

A KÜLFÖLDI MAGYAROK ÉS KÖZÉPEURÓPAI NÉPEK SZELLEMI ÉLETÉNEK FIGYELŐJE

SZERKESZTI: CSUKA ZOLTÁN

A japán-magyar kulturális egyezmény aláírása 1938-ban

Az egyezményt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban írta alá gr. Teleki Pál akkori kultuszminiszter. Mellette Palkovics Pál min. oszt. tanácsos, tőlük jobbra Matunija Dör japán követ, Szily Kálmán államtitkár, Takaucsi japán delegátus. Balra Paikeri Géza dr., a külföldi kulturális kapcsolatok osztályának vezetője.

(L. vitéz Nagy Iván dr. cikkét)

TARTALOM:

Magyarország és a Balkán

Nyilatkozatsorozat a magyar tudomány balkáni feladatairól. Ebben a számunkban a következők nyilatkozatait közöljük: Drucker György, Fekete Lajos, Horváth Endre, Ivánka Endre, Jencs Árpád, Juhász István, Kertész János, Pukánszky Béla, Szabó Pál Zoltán. Egybeállította és bevezetőt írt: Gál István. Vitéz Nagy Iván dr: Magyarország kapcsolatai a 2600 éves Japánnal. — Halácsy Dezső: Tekintünk a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet felé. — Könyvszemle. — Sajtószemle. — Ör hely.

X. ÉV

1942 MÁJUS

5. SZÁM

ÁRA I PENGŐ

**„ÉS AMINT AKARJÁTOK, HOGY AZ EMBEREK VELETEK
CSELEKEDJENEK, TI IS AKKÉPEN CSELEKEDJETEK AZOKKAL“**

LUKÁCS EVANGÉLIUMA, 6. R. 31. VERSE

A *Láthatár* kisebbségtudományi munkaközösségének tagjai: Bertalan István dr., Bisztray Gyula dr., Czettel Jenő dr., Csanády György, Csuka János, Csuka Zoltán, Farkas Geiza dr., Faluhelyi Ferenc dr., Fekete Lajos, Gál István dr., Gáldi László dr., Gramantik Margit dr., Imre Kálmán dr., Kemény Gábor, Kozocsa Sándor dr., Makka Sándor dr., Mester Miklós dr., Moravék Endre dr., vitéz Nagy Iván dr., Nánay Béla dr., Ólvedi János, Marék Antal dr., Padányi Gulyás Jenő, Pataky Mária dr., Pongrácz Kálmán dr., Prokopy Imre dr., Puszlai-Popovits József, Rády Elemér dr., Rónai András dr., Schubert Tódor, Stitz János dr., Sziklay László dr., Sziklay Ferenc, Szollár István dr., Szvatkó Pál dr., Vájlok Sándor dr., Varga Imre, Vas László, Vinczebidy Ernő dr. és Zathureczky Gyula.

LÁTHATÁR

kisebbségi kultúrszemle, a közép-európai népek és a külföldi magyar szórványok szellemi életének figyelője. Megjelenik havonta. Felelős szerkesztő: Csuka Zoltán. — Kiadja a Studium Könyvkiadó Rt. Felelős kiadó: Imre Kálmán dr. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Baross-tér 15. Telefon: 426—921. Szerkesztőségi hivatalos órák d. e. 9—1-ig. Előfizetési ár jogi személyeknek és egyesületeknek évi 20 pengő, egyébként 10 pengő. Egyes szám ára 1 pengő.

Szerkeszti: CSUKA ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

Bédi Imre, Csuka Zoltán, Fekete Lajos, Majtényi I. Géza, vitéz Nagy Iván, Rónai András

A pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet önálló rovatainak főszerkesztője:

Faluhelyi Ferenc dr.

egyetemi ny. r. tanár, az intézet igazgatója

DOLGOZÓTÁRSAINK:

Gál István tanár, az Ungarn és a Donaeurópa szerkesztője.

Drucker György, kultuszminiszteri titkár, a Magyar Külügyi Társaság és Balkán-Bizottságának üv. alelnöke, a Külügyi Szemle szerkesztője.

Fekete Lajos, egyet. ny. rk. tanár a Pázmány-egyetemen, a török történelem és magyarországi vonatkozásainak szakembere.

Horváth Endre gimn. igazgató, a Pázmány Péter Tudományegyetemen az újjörög nyelv és irodalom magántanára.

Ivánka Endre, a kolozsvári egyetemen a görög nyelv

és irodalom ny. r. tanára.

Jencs Árpád egyet. m. tanár a Pázmány-egyetemi jogi karán.

Juhász István, teol. doktor, az Erdélyi Tudományos Intézet tanára.

Kertész János, bibliográfus.

Pukánszky Béla egyet. ny. r. tanár a debreceni egyetemen, az *Ungarn* főszerkesztője.

Vitéz Nagy Iván dr. egyetemi m. tanár, a magyar-japán kapcsolatok kiváló szakértője, kisebbségtudományi munka közösségünk tagja.

Halácsy Dezső dr., a Gazdák Biztosító Szövetkezete sajtóosztályának vezetője.

Magyarország és a Balkán

A magyar tudomány balkáni feladatai

Összeállította: GÁL ISTVÁN

A *Láthatár* márciusi és áprilisi számában ankétet kezdünk a magyar Balkán-kutatás mulasztásairól, jelenlegi állásáról és jövő feladatairól. Magyarország balkáni kapcsolataival foglalkozó szakembereihez ezeket a kérdéseket intéztük:

- 1) Miben látják a magyar Balkán-kutatás sajnálatos mulasztásait, mik a legégetőbb hiányok?
- 2) Mik a magyar Balkán-kutatás legsürgősebb teendői?
- 3) Mik a remélhető lehetőségek a mai viszonyok között?

A *Láthatár* előző két számában *Eckhardt Sándor*, *Elekcs Lajos*, *Galla Ferenc*, *Gáldi László*, *Gunda Béla*, *Hadrovics László*, *Horváth Jenő*, *Jánossy Dénes*, *Jávorka Sándor*, *Kardos Tibor*, *Kniezsa István*, *Lakatos István*, *Lukáts Imre*, *Makkai László*, *Moravcsik Gyula*, *Szabó Pál Zoltán*, *Tamás Lajos*, *Thim József*, *Tóth László*, *Váczy Péter* és *Wolsky Sándor* hozzászólását közöltük. A májusi számban a Balkán-ankét harmadik része kerül sorra, befejezésül pedig néhány szervező-kísérletről számolunk be.

FEKETE LAJOS:

Magyar feladatok a török-magyar történetkutatás terén

E tárgykör fontosságát nem szükséges hosszasan indokolni. A magyarság Zsigmond király korától a karlócai békekötésig, háromszáz éven keresztül nehéz harcokat vívott a törökséggel, a háromszáz évből százötven éven át területének jelentékeny részén török uralom alatt élt és sorsa másfélszáz éven át ugyanúgy fűződött a török államhoz és ennek fővárosához, mint a királyi család és az akkori hatalmi helyzet révén a Habsburg-ház székhelyéhez, Bécshez. Ha a török kultúrviszonyok és ezek között a történelmi kutatás lehetősége Törökországban párhuzamosan alakultak volna a nyugati államokéhoz, akkor a magyar kutatóknak a magyar mult emlékeinek feltárás végett ugyanúgy kellett volna a török levéltárakba Isztanbulba járniok, ahogy az ottani levéltárak tanulmányozására már emberöltők óta Bécsbe járnak.

Isztanbul azonban nemcsak földrajzilag esett sokkal messzebb Budától, mint Bécs, hanem kulturális életében is más irányban haladt s ezért nem válhatott a magyar kutatás bázisává olyan mértékben, emilyenben egykor magának a magyar történelemnek volt alakítója.

A magyar tudományos mult ugyan már régóta fáradságos kísérleteket tesz, hogy a török főváros magyar vonatkozású történelmi emlékeit ismereteinek gyarapítására felhasználja. Mint azt *Repiczky*, *Vámbéri*, *Velics*, *Thury* és *Karácson* nevei és munkásságának eredményei mutatják, száz év óta látta és száz éven át ösztönszerűen kereste a módokat a török nyelvű források feltárásában rá váró feladatok elvégzésére, és szívós munkával nem egy helyen sikerült a török-magyar érintkezések alakulásáról alkotott korábbi elképzeléseiket értékesen megváltoztatni és bővíteni, pedig a magyar kutatók sohasem meríthették szabaddan a török forrásanyag gazdag kincses-tárából, hanem csak az elhullatott morzsákat szedegethették nagy fáradsággal.

Az ő nehéz küzdelemből a hivatalos és tudományos szervek számára az a tanulság vonható le, hogy a törökországi magyar tudományos kutatások sikere fokozottabb mértékben szükségessé teszi az érdekelt török és magyar körök összeműködését, mint az más országokkal való viszonylatban szükséges volna, és ha el akarjuk kerülni, hogy kutatásaink a jövőben is a korábbihoz hasonló szerény eredményekkel záruljanak, biztosítani kell ezt az összeműködést, ott a magyar kutatók, náluk a török kutatók számára az illetékes hivatalos köröknek ösztönte és nyílt támogatását.

Nem szorul hangsúlyozásra, hogy magyar részről az erre vonatkozó készség mindig megvolt, és azt sem lehet tagadni, hogy a törökországi viszonyok is, noha a kívántnál lassúbb mértékben, mégis csak állandóan javulnak és azzal a reménnyel biztatnak, hogy a szabad kutatásnak egykor ott sem lesz akadály a levéltári anyagból is a magyarság megismerheti azt, ami érdekli.

Arra a kérdésre, hogy a törökországi tudományos intézetek, a török kéziratok és különösen a török levéltárak milyen részletkérdésekre nézve és milyen mennyiségben rejtegetnek magyar vonatkozású forrásanyagot, pontos válasz csak sokára fogunk kapni, mert ezek a gyűjtemények ott épen olyan nehéz válságokon mentek át, mint maga a török államélet, és anyaguk és összetételük csak nagy rendező munka után lesz megismerhető. Lehetséges, hogy magyar kutató törökországi levéltárakban bizonyos kérdésekben előre kitűzött céllal, előre kiválasztott témával talán nem is fog tudni foglalkozni, hogy más szóval kifejezve, nem arra fog kutatni, amivel foglalkozni akar, hanem azzal fog foglalkozni, amire anyagot talál. Másrészt viszont, mint arról közvetlen tudomásunk van, lesznek, sőt már is lehetnek olyan kutatási körök, amelyek akár itthon, előre kitűzhetők. Hogy ilyen kiemelkedő iratcsoportot említsék, a török állami levéltár jelentős mennyiségű iratanyagot, nevezetesen sok adóösszeírást őriz egykori magyarországi török tartományok irataiból olyan területekről, melyeknek középkori írott emlékei éppen a török uralom miatt elpusztultak és melyeknek élete ezért saját forrásainkból csak a török uralom végétől, mintegy 1700-tól kezdve, tehát napjainktól alig kétszáz évre visszamenően tehető kutatás tárgya. A török összeírások, további másfélszáz évre visszamenőleg, olyan forrásanyagot adnak, amelyben, a családfők nevének faluról-falura, házról-házra menő felsorolásával, a parasztság az egyes termelési ágakban falvanként, esetleg családonként elért eredményeivel megismerhetjük egy-egy vidék lakosságát, gazdasági állapotát, apáink nevét, életviszonyait, a magyar falu kora és távlata pedig, amely ma alig kétszáz évre nyúlik vissza, szinte megkétszereződik. Vagy hogy az egyetemes történet körébe tartozó példát is említsünk: a Balkán népeire, minthogy ezek 400—500 éven át török uralom alatt éltek, a török levéltárakban gazdag forrásanyag található, majdnem minden, ami ezek történetére vonatkozik, ma ezekben rejtőzik, s belőlük egykor a Balkánról olyan dolgok lesznek megtudhatók, melyeknek sehol máshol nem lehet nyomára akadni.

A magyar kutatás megnyugtató örömmel állapíthatja meg, hogy e források, nevezetesen az adóösszeírások jelentőségét, messze a mai tudományos és politikai áramlatok kialakulása előtt, felismerte azokból a töredékekből, amelyek a magyarországi török uralom bukása után magyar földön zsákmánykép európai kézre kerültek, és hogy ezeket a töredékeket, melyek ma európai gyűjteményeknek értékes darabjait képezik, nagyjában fel is tárta. Arra tehát semmi okunk nincsen, hogy a multban elkövetett mulasztások miatt panaszt vagy magunknak szemrehányásokat tegyünk, csak arról kell godoskodni, hogy a jövő feladataira is idejében előkészüljünk.

Repiczky és fent említett követői, egyre-egyre 20—30 évet számítva, egy évszázadot töltöttek ki török-magyar kapcsolatok kutatásával, de az újkori kapcsolatokon kívül más „rokon” területeken török nyelvészeti problémákkal, ázsiai török népek történetével, népvándorláskori kérdésekkel is foglalkoztak, körülbelül úgy, mintha valaki majdnem egyszerre német nyelvészettel és német irodalommal, norvég ethnografiával meg a vikingek vonulásaival foglalkozna, ami szokatlan és senki által nem vállalt széleskörű feladat. A török történelmi források kutatása sokkal nagyobb munka, semhogy azt ilyen vékony és ritkaszemű lánc, száz

év alatt öt-hat kutató ereje át tudná fogni, és fontosabb munka, semhogy szabad volna megelégedni azzal, hogy elvégzésére véletlen körülmények emberöltőnként egy-egy embert majd csak odasodornak, körülbelül úgy, ahogy az eddig is történt, olyan nagy munka és olyan fontos munka, hogy annak elvégzésére rendszeresen kell embert nevelni.

Az előkészítés munkáját pedig idejében kell elvégezni, mert az maga is hosszú időt és különös erőfeszítést kíván. Azt az alapot u. i., amit a latin paleografia jövődöbeli művelőjének a középiskola nyújt azzal, hogy tanítva a latin nyelvet, az egyetemi hallgatót latinnyelvű krónikák, oklevelek olvasására már az első évben képessé teszi, a jövődöbeli török forráskutatónak az egyetemen kell megszereznie, aztán a törökön kívül perzsát és arabot kell tanulnia, s csak akkor kezdhet foglalkozni paleografiai kérdésekkel, ha ezeket a nyelveket megfelelő mértékben már ismeri és közben keleti népek történetével, keleti kultúráikkal, keleti vallásokkal is foglalkozott. És mindezen ismereteket magaválalta feladat gyanánt mellékesen kell elsajátítania, egyrészt mert az általános egyetemi képzést török munkaterületen sem nélkülözheti, azon akkor is keresztül kell esnie, ha turkológus akar lenni, másrészt mert a mi viszonyaink között alig indulhat valaki pályájára azzal az elhatározással, hogy ő kizárólag török forrástanulmányokkal fog foglalkozni.

A képzés kérdésének messzenyúló kiágazásai vannak. Az illetékesekről illeti a jog, hogy az általuk legjobban ismert módok közül kiválasszák azokat, amelyekkel a majdan szükséges munkaerők előkészítése biztosítható. Megfelelő előkészítés nemcsak hazai feladataink végzésénél magunknak, hanem a tudományokban érdekelt minden más népnek is, elsősorban a Balkán népeinek egészen Isztanbulig, nagy hasznára lehetne és az egyetemes tudomány érdekeit is értékesen szolgálná.

IVÁNKA ENDRE:

Keletmagyarország és a Balkán

Keletmagyarország és Erdély, nyugati szemmel nézve, a nyugati kultúra legtávolabbi, délkelet felé előretolt bástyája, melynek hatásai — főleg a politikai és szociális szervezés terén — még az ország határain túl is érvényesültek a szomszédos balkáni népeknél; de, keleti és balkáni szemmel nézve, ez a terület a keleti kultúra kisugárzásainak egyik legérdekesebb határterülete. Amint a szél és a nagy óceáni áramlatok hatása alatt a partok felé sodródó víztömeg egy ellenáramlást vált ki, melyben — a víz felszíne alatt, a tenger mélyében — ez a víztömeg visszaáramlik a nagy tengerbe, úgy van ez itt is. Ennek az ellenáramlatnak a jelentőségét pedig nem szabad lebecsülni azért, mert csak a könnyen észrevehető történelmi és kulturális mozgalmak felszíne alatt, úgyszólván észrevétlenül működik. Itt-ott mégis felbukkan — amint a partok felé tartó hajót ez az alsó ellenáramlat néha veszélyes helyzetbe hozhatja és a magas tengerbe sodorja vissza — és nagyon sok, e vidékek életében döntő fontosságú tény vagy jelenség csak akkor érthető, ha ennek az ellenáramlatnak a természetét és eredetét ismerjük. Magának a románságnak Erdélybe való beáramlása egy ilyen, a nagy történelmi események felszíne alatt folyó ellenáramlat, melyet csak az okiratok elszórt adataiból sikerült, úgy-ahogy rekonstruálni, anélkül, hogy a korabeli történetírás erről a folyamatról tudatosan beszámolna. És egészen jellemző, hogy ez az ellenáramlási folyamat legerősebb éppen akkor, amikor Magyarország legerőteljesebben érvényesíti hatalmát Délkelet felé, és aktív balkáni politikát folytat. A magyarizációt csak a románság akkori, balkáni helyzetének az ismerete adhatja, és annak a megfontolása, hogy a nyugati szervezete folytán biztonságot és védelmet nyújtó ország milyen vonzóerőt gyakorolhatott rá. A nemzetiségi problémák jelenlegi aktualitása ezt a kérdést ma az érdeklődés központjába helyezte, de a románság beáramlása előtt és után szintén sok olyan kérdés, jelenség, tény és folyamat van, mely a balkáni környezetből kiinduló áramlatok ismerete nélkül érthetetlen és

megmagyarázhatatlan.

Már a Bizáncból kiinduló hittérítés, a magyar görög-szertartású kereszténység keletkezése is ilyen, a történelmi események felszíne alatt lejátszódó tény, melyről a források itt-ott megemlékeznek ugyan, Gyulával és Ajtonnyal kapcsolatosan, melynek további fennállása és terjedése azonban sehol sem talált volna visszhangot és nem hagyott volna nyomot a történelmi forrásokban, ha a 13. század elején a pápa és a király nem kezdtek volna egyszerre foglalkozni a közben szép számmal felszaporodott görög kolostorokkal. Hogy ez mért történelmi egyszerűen éppen ebben az időben, erre csak a balkáni viszonyokban beállt nagy fordulatok adhatnak választ. A konstantinápolyi patriarchátus megszűnt, illetve latinná vált, és Bosznia, Szerbia és Bulgária még előbb katolikusokká váltak, úgyhogy a pápa és a magyar király a magyar görög-szertartásúak fölött is intézkednek, védelmükbe veszik a görög kolostorokat és egy magyarországi görög püspökség felállítására gondolnak. A huszas évek elején a balkáni államok újra átpártolnak a schizmához; ekkor kezdődik (1222-ben Visegrádon) a görög kolostorok beszüntetése, míg a pápa még 1218-ban egy görög kolostort megerősített regulájában és szertartásában. Ezután megint sokáig nem hallunk semmit a görög kolostorokról — azért, mert a Balkánon ekkor megint a görög szertartás egyúttal a schizma jelenti. A magyarországi adatoknak ez a rapszodikus jellege, az adatok hirtelen felbukkanása a 13. század elején, és a teljes hallgatás ez időpont előtt és után, csak a párhuzamos balkáni fejlődésből érthető, és egészen bizonyos, hogy még sok más mozzanat is volna érthetővé számunkra ezen a téren, ha természetesen kutatók fel az ezekben érvényesülő balkáni összefüggéseket. Pedig ma már, azt hiszem, felesleges hangsúlyozni, hogy a görög szertartás magyarországi elterjedésének — a *magyarság* körében, a görög szertartású románság és ruthénség betelepülése előtt — és a görög szertartású magyarságnak a nemzetiségekbe való beolvadásának a története nemzeti szempontból milyen fontos kérdés, melyet csak akkor tudunk helyesen megítélni, ha a helyzetet a balkáni fejlődések szemszögéből nézzük.

Hogy az újabb korban is az Erdélyben található román népművészeti emlékeket hogyan lehet a Balkán felől szélsugárzó szellemi áramlatokkal kapcsolatba hozni és ezzel egyúttal ezeknek az emlékeknek és a bennük érvényesülő népművészeti irányzatnak és hagyományoknak a keletkezési idejét meghatározni, azt az *Ungarn* folyóirat 1942. januári füzetében megjelent cikkemben („Die Rumänischen Holzkirchen in Siebenbürgen und das Malerbuch vom Berge Athos“) igyekeztem megmutatni. A sok probléma közül, mely Erdélynek a nagy események felszíne alatt folyó, de ezeknél nemkevésbé döntő fontosságú történetére vonatkozólag még várja a megoldását, itt csak egyet akarok kiragadni. Sokat vitatkoznak ma a Keletmagyarországon és Erdélyben élő görög-szertartásúak egyházi szervezetének a történetéről. A görögkatolikus magyarság történetével foglalkozóknak szélsőséges szárnya azt állítja, hogy ezek nemcsak hogy folytonosan megtartották magyarságukat és görög szertartásukat Gyula és Ajtony napjai óta, hanem a 13. század óta nem is szüntek meg soha katolikusokká lenni — mert nem lehet rámutatni egy egyházi szervezetre, püspökségre, egyházmegyére, melybe, a latin egyházi szervezettől függetlenül, beletartoztak volna. — a románok egyháztörténetei pedig egy egész sor „püspökségre mutatnak rá, mely (a problematikus belgrádi-gyulafehérvári püspökségtől eltekintve) a 15. és 16. században fennállt volna Erdély területén, mások pedig vitatják ezeknek a püspökségeknek a létezését, amint — a ruthénséget illetően — a munkási püspökség és a munkácsi apátság között is elmosódnak a határok. Ezek pedig mind olyan kérdések, melyek a nemzetiségek története szempontjából rendkívül fontosak.

Az alapvető módszertani hiba, amit ezen a téren mind a két részről elkövetnek — úgy azok részéről, akik a püspökségek hiányából messzemenő következtetéseket vonnak le, mint azok részéről, akik egy-egy kolostori püspökség említésénél mindjárt a jogfolytonosságot és a hozzátartozó

egyházmege határát keresik —, az alapvető módszertani hiba az, hogy nem számolnak sem az egykorú szellemi mozgalmakkal a Keleten, sem azzal, hogy itt, a Kelet szempontjából, határ- és missziós területen vagyunk. Az akkori Kelet szellemi életében egyébként is erős a szerzetesközösségeknek, egyházi autarkiaira való törekvése, az athoshegyi kolostorok és a Sinai kolostor egyházi helyzete is részben csak abból a régi keleti felfogásból magyarázható, hogy a szerzetes már valamiképpen kiesik a látható egyház hierarchikus szervezetéből (itt ősi origenistikus hagyományok elevenednek fel a 9.—11. században Symeon a neos theologos gondolat világában) — és ezeken a határterületeken a kolostorok, mint egyházi és szellemi gócpontok, különösen hajlamosak arra, hogy a szerzetességi joguknál fogva a püspökség szerepét is betöltsék, püspöki ranggal felruházottaknak tekintsék az igumenjeiket. Tudjuk, hogy ezt a helyzetet a körívelesi apátság esetében a konstantinápolyi patriarcha meg is erősítette, amikor a kolostornak nemcsak a stauropigia jogait adta meg, hanem az apátját az exarchos jogaival is felruházta. Tudjuk azt is, hogy már a 13. század elején azt a szemrehányást teszik a magyarországi görög kolostoroknak, hogy minden feljogosítás nélkül a püspöki jogokat is gyakorolják — de mindezt csak akkor fogjuk helyesen értelmezni, ha ezt behelyezzük a balkáni összefüggésekbe, ha vonatkozásba hozzuk a balkáni analógiákkal, azzal az alapvető szereppel, amelyet Sz. Száva kolostora játszott a szerb egyház megszervezésénél, vagy a Rila kolostor óriási jelentőségével a bolgár egyházi és szellemi élet számára. Akkor értjük csak meg ezeket a kolostori püspökségeknek a nyugati egyházjogi mentalitás előtt oly érthetetlen fluktuálását, területi határozatlanságát, de megértjük egyúttal azt is, hogy — éppen ezeknek a szellemi gócpontoknak a hatásai alatt — hogyan szívódhatott fel a görög szertartású magyarság, melynek Erdélyben is nagy számban kellett léteznie, az erdélyi románságban. A saját hazánk keleti részében lejátszó folyamatoknak megértéséhez szükség van a megfelelő balkáni jelenségek, intézmények, szellemi folyamatok, életformák és szemléleti módok ismeretére — mégpedig beható ismeretere. Mert az eseménytörténet területén talán még lehetséges, hogy valaki csak egy határozott eset tisztázására ad hoc végezzen egy határterületen kutatásokat; de a szellemi fejlődés, a művelődés történetében nem tudunk megérteni egy-egy jelenséget anélkül, hogy a szellemi áramlatok és a fejlődést irányító vezérelvek teljes egészét át ne pillantsuk.

JUHÁSZ ISTVÁN:

A magyar Balkán-kutatás egyháztörténeti feladatai

A balkáni népek egyháztörténelmének megismerését kereső magyar kutató munka kiindulásában, vagy végső célkitűzésében nem áltatja magát olyan humanisztikus alapú egységábrándokkal, amilyeneket más tudományok művelői esetleg feltételezhetnek és kereshetnek. A magyarság és a Balkán közötti határvonal elsősorban egyházi határ. Az elválasztó vonalon innen és túl nemcsak két különböző kultúra, ellentétes politikai törekvések, hanem a nyugati kereszténység és a keleti egyház állanak szemben egymással. A kettő közötti különbség — éppen azért mivel hitbeli alapokon nyugszik — sokkal mélyebb, mint bármilyen más ellentét, mely a Balkán népeit és a magyarságot egymástól elválasztja. A határvonalat átlépő egyháztörténeti kutatásnak éppen azért sokkal nagyobb és több nehézséggel kell számolnia, mint bármilyen más tudományos kutató munkának.

A balkáni egyháztörténeti kutatások kérdésének felvetésénél tisztában kell lenni azzal, hogy a nyugati egyházaknak a keleti egyházzal szembeni magatartását határozott missziói törekvések határozták meg. E misszióról önmaga lényegéhez és hivatásához való hűtlenség nélkül nem mondhat le sem a római egyház, sem a protestantizmus. Hozzáfűzhetjük ehhez a megállapításhoz annak a történeti ténynek a felemléstét, hogy e misszióban egyetlen európai nem-

zet egyháza sem vett olyan döntő módon részt, mint éppen a magyar kereszténység. Valószínűleg nemcsak a földrajzi helyzet a magyarázata annak a nagyarányú térítő munkának, amit a középkori magyar királyság a balkáni népek között végzett. Protestáns részről pedig mindmáig az egyetlen komoly próbálkozás a keleti egyház evangéliumi megújítására az erdélyi református fejedelemség 16—17. századi missziója. Azok a kísérletek, amiket a 18. század eleje óta tettek anglikán oldalról a keleti ortodoxiával való külső egység megteremtése érdekében, nem mások, mint az angol világhatalom terjeszkedésnek egyházi eszközökön át való szolgálata s értékük szerint bizonyára a szimonia bűnével tartoznak egy kategóriába.

E történeti kapcsolatok természetéből következik a balkáni egyháztörténeti kutatás elé tornyosuló első nehézség: egyetlen kutatót sem fogad annyi bizalmatlanság, mint éppen egy magyar egyháztörténész, legyen az akár római katolikus, akár protestáns. Különösen fokozódnak e nehézségek, ha kutatóink továbbmennek a teológiai főiskolák, egyetemi fakultások, közönyvűtárak anyagánál és a balkáni kereszténység igazi kincstáraiba, a kolostorok kézirat-tárába kérnek bebocsátást. A nyugati egyházi missziók természetes ellenhatásként kiváltották a keleti egyházban a védekezés magatartását, mely bizalmatlansággal és gyanúval fogad minden, még ha csak pusztán tudományos célú, kutatást is erről az oldalról.

A másik körülmény, amellyel a balkáni egyháztörténeti kutatásnak számolnia kell, az, hogy a balkáni ortodox egyházak nyugati értelemben vett teológiai tudományossága alig száz esztendő múlta tekinthet vissza. Az egyháztörténeti kutatások tehát meglehetősen kisszámúak, újabb jelent meg, különösen görög nyelven több kiváló összefoglaló munka, a forráskiadás és a fontos részletek-dek monográfikus irodalma azonban még az elvégzendő munka kezdetén van. Románul tudó kutatók számára a román keleti egyház hivatalos folyóirata, a *Biserica Ortodoxa Romana* évtizedekre visszanyúló gondos és alapos könyv-, illetve folyóiratszerű tájékoztatást ad a különböző balkáni keleti egyházak történetét tárgyaló irodalomról, valamint megmutatja azokat a kérdésköröket is, amelyek felé ma még kevesebb érdeklődés irányul a keleti egyház historikusai részéről.

E nehézségek és hiányok számbavétele azért fontos, hogy rámutathassunk arra, hogy e kutatások eredményességére csak kellő előkészítés és az intézményes keretek gondos kiépítése esetében lehet számítani. A feladatok, amelyek egyháztörténeti Balkán-kutatásunkra várnak, az előbocsátottak alapján két csoportba sorolhatók:

1. *A balkáni keleti egyház területére kiható nyugati missziók forrásszerű feltárása, monográfikus és összefoglaló feldolgozása.* E missziók nemcsak ellenállást eredményeztek, hanem sok helyen a nyugati egyházzal való időleges vagy végleges egyesülést is meghozták, minden esetben pedig döntő hatást jelentettek a balkáni nemzetek művelődési fejlődésére. Minket elsősorban a magyarságnak e missziókban való történeti részvétele érdekel, de ez, eredményes módon, csak a Balkánra irányuló nyugati missziók egyetemes történeti keretében dolgozható fel. Az egyházi missziók kulturális hatásának feltárása jelenti ennek a kérdéskörnek azt a részletét, amelyen át az ortodox egyházi történetírásnak e missziókkal szembeni új, értékelő álláspontját kialakíthatjuk.

2. *A balkáni keleti egyházak történetének, sajátosságainak megismerése.* Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy csak ezen a kérdéskörön át juthatunk el annak a sajátos és titokzatos világnak a megismeréséhez, amit a nyugati ember számára a Balkán jelent. Nemcsak idegenek állítják, hanem maguk a keleti egyház történései is vallják, hogy történetükben a nép és az egyház egyet jelentettek és jelentenek. A nép, nemzet és egyház egysége azonban a Balkán népeinél az egyházaival valami egészen mást jelent, mint a római katolicizmus, vagy a protestantizmus etikai nemzetnevelő szolgálata. A bizánci kereszténység sajátossága és a nyugati kereszténységtől eltérő tartalma elsősorban nem dogmatikum, vagy liturgiikum, hanem az a különbség, mely

az etikus-pedagógus és a misztikus hivatásértelmezés között van. A néppel, mint Isten teremtségi rendjével való azonosulás a keleti egyház életében hosszú időn át a népi vallásossággal, babonákkal, szektákkal, apokaliptikus hiedelmekkel való azonosulásban fejeződött ki az a sajátos balkáni, ortodox hitvilág, amelynek megismerésére nem elég dogmatörténeti úton elindulni, hanem vele párhuzamosan kell járni a szellemi néprajz kutató munkájának az útját is. Az ortodoxia megismerése a balkáni néphagyomány-kutatásokkal való szoros egybekapcsolódás mellett hasonló szoros együttműködést tételez fel a balkáni (bizánci és szláv) államalakulások és a társadalomtörténet kutatásával is. A speciális egyháztörténeti források kutatása hasonlóképpen értékes adalékot nyújt a Balkán-kutatás többi ágának.

Mindezek alapján az egyháztörténeti kutatások szempontjából is a Balkán-kutatás intézményes, összefoglaló kereteinek a megteremtését tartom a legszükségesebbnek. Hazai egyetemeken szükség van valóban mindazokra a tanszékekre és intézetekre, amelyek alkalmasak a kutatógárda kialakítására, a Balkán államainak fővárosaiban pedig szükség van a magyar kutató intézetekre.

PUKÁNSZKY BÉLA:

Magyar—szász—román kapcsolatok

A magyar tudomány délkelet-európai feladatairól eddig elhangzott értékes és termékeny megnyilatkozásokat a magyar—szász—román történeti és művelődési kapcsolatokat illető néhány megjegyzéssel szeretném kiegészíteni. Hangsúlyozom, hogy csupán teljességre egyáltalán nem törekvő megjegyzésekről van szó, hiszen a teendők felsorolása és indokolása önálló tanulmányt igényelne. Mondanivalómat annál inkább rövidre foghatom, mert a teendők elvégzésének módjában (tudományos munkaközösségek, egyetemi tanszékek és intézetek, Collegium Hungaricumok stb.) előttem megszólalt kollégáimmal tökéletesen egyetérték.

1. Rendkívül sajnálatos, hogy történettudományunk eddig nem fordított kellő figyelmet a szász kérdésre. Magyar nyelven máig csupán *Neugeboren* Emil 1913-ban megjelent kis könyve tájékoztatott a szászok történetéről, szellemi és anyagi kultúrájáról, de ez a könyv természetesen csak az uralkodó szász önszemlélet tükré. Történettudományunk összefoglaló műveiben és részlettanulmányokban gyakran foglalkozott ugyan a szászokkal is, de éppen mivel a szász kérdést csak a magyar történelem keretében, vagy csupán egy-egy részletében vizsgálta, alig lehetett hatással helyes magyar—szász-szemlélet kialakulására. Hogy ez a szemlélet a további munkának, az egyes problémák helyes megoldásának is elengedhetetlen előfeltétele, talán nem kell bővebben magyaráznom.

2. Történetírásunk az utóbbi években elismerésemre méltó módon tisztázta a Kárpátokon túli magyar telepek sorsát és műveltségterjesztő munkáját a középkorban. Erről az erdélyi szász történettudomány is megemlékezik, mindig csupán a szász telepések függelékeként említve a magyarokat. Rendkívül fontos lenne megállapítani, hogy ez a szörvány-magyarországi milyen kulturmunkát végzett a középkori oláh vajdaságokban a szászokkal együtt és tőle függetlenül. Természetes, hogy e megállapításnál a magyar királyok hatalmi politikájából adódó kapcsolatokra is erős hangsúly esik.

3. Fokozottabb figyelmet kell fordítanunk a magyar—szász-román kapcsolatokra az önálló erdélyi fejedelemség korában. Idegen történettudományi munkákban gyakran felhangzik a vád a magyarság ellen, hogy fejedelmei önös érdekből állították egymással szembe. Erdély unióban egyesült három nemzetét és főként önös érdekből háborúskodtak az oláh vajdaságok ellen, míg pl. a szászok békés szomszédi viszonyra törekedtek, sőt ismételtlen fegyverbarátságot kötöttek velük. Pontosan meg kellene vizsgálni e fegyverbarátságok előzményeit, okait és főként hatásukat

Erdély sorsa szempontjából. E téren is már értékes előmunkálatok vannak; ezeket ma különösen időszerű lenne az utóbbi években megjelent forráskiadványok felhasználásával összefoglalólag feleleveníteni.

4. A politikai kapcsolatok tisztázása mellett azonban különös figyelmet kell fordítanunk arra is, hogy miként alakul egyrészt az erdélyi magyarság és románság, másrészt a szász-szász és a románság viszonya. Milyen hasonlóságok és eltérések mutatkoznak e kétfős viszonyban. Ezen a ponton is ismételtlen vádak emelnek az erdélyi magyarság ellen, hogy csupán „elnyomta” a románságot és semmi megértést nem mutatott iránta, míg a szász-szász tőle feltehetően igyekezett a románság helyzetét könnyíteni, szellemi és anyagi emelkedését elősegíteni. A szász lakta városok intézkedéseinek pontos ismerete az állandó letelepedésre törekvő románsággal szemben sok fontos kérdésre adna megnyugtató feleletet. Tüzetes vizsgálat tárgyává kellene tenni továbbá a szászok magatartását a román népszaporodással szemben is, különösen annak megállapítása céljából, hogy ez a magatartás milyen hatással volt a magyar-szász viszony alakulására. A 19. század történetéből adódó kérdések körül rendkívül fontos a magyarság törekvéseivel szemben létesült szász—román alkalmi politikai szövetelek háttérének és eredményeinek részletes feltárása.

5. Az erdélyi, sőt részben a Kárpátokon túl élő románsághoz is tekintélyes részben a magyarság, illetve a szász-szász közvetítésével jutottak el a nyugateurópai nagy művelődési áramlatok. A magyarság kultúrközvetítő szerepét sajnos még nem látjuk egész jelentőségében. Amennyire lehet, meg kellene állapítani, hogy ezen a ponton mit köszönhet a románság a magyarságnak és mit a szász-szászoknak.

6. Végül még egy kérdés, mely a magyar—szász—román kapcsolatokon kívül esik: a török háborúk után megindult nagy telepítési akció folyamán Németország ugyanazon tájairól — főként Württembergből és Badenből — bevándorló német telepések szörványokban a Kárpátokon túl jutottak. A magyarság szempontjából rendkívül fontos lenne megállapítani azt, hogy az azonos származású, ugyanolyan hagyományokkal bíró és azonos települési viszonyok között bevándorolt szörvány-németek miképpen fejlődött a magyar államiség keretein kívül, szemben a köztünk megtelepedett németekkel. Milyen hatással volt rá és milyen mértékben tette lehetővé népiségének megőrzését és fejlődését más államkeret és milyen módon a magyarság?

Meggyőződésem, hogy az itt igénytelenül vázolt kérdések tisztázása lényegesen hozzá fog járulni ahhoz, hogy a magyarság békítő, fenntartó és összefogó szerepét a Dunamedenében élő népek között a külföld is elismerje. A Kolozsvárott működő *Erdélyi Tudományos Intézet*, melynek munkája elé joggal a legszebb reményekkel tekinthetünk, bizonyára az általunk felvetett problémák megnyugtató megoldását is hatékonyan elő fogja segíteni.

A magyar tudományos életnek balkáni vonatkozású szakemberei megállapították a magyar Balkán-kutatás mulasztásait, rávilágítottak a mai állapotra és kijelölték a legközelebbi teendőket. A magyar tudománytörténetben eléggé ritkák a seregszemlék, az összefogások, a közös munkavállalások. Bár a napi politika talán nem kedvez a Balkán-kutatásnak sem, nem vethetünk ügyet a napi érdekekre és kicsinyes elfoglaltságokra. A magyar szellemnek mindig megvolt az ereje, hogy nagyobb távlatokban gondolkozzék. Évtizedek vagy évszázadok láthatárában pedig a magyar nemzet érdekei pontosan egybeesnek a magyar tudományosság igényeivel és vállalkozó kedvével. Az alig egy-két éve újra nagyobb érdeklődésnek örvendő magyar Balkán-kutatás terén egyik javaslat a másikat követi, közös elhatározások születnek és lassan-lassan tétlő érik a magyar birodalmi gondolat. Az alábbiakban néhány folyamatban lévő kísérletről számolnak be azok, akik az ötleteket felvetették, a munkálatokat vezetik vagy a munkaközösségeket létrehozták.

DRUCKER GYÖRGY:

A magyarországi Balkán-Intézet ügye

Annak a megítéző felhívásnak, hogy a magyar tudomány balkáni feladatairól szóló anketon mintegy a zarszó jogán felszólaljak, annál szívesebben kívánok eleget tenni, mert — minden szerénytelenség nélkül szólva — a Balkán-kutatás sürgős hazai megszervezésének gondolatát még 1939. telén megam dobtam a köztudatba és ez a gondolat 1941. március 20-án — egyelőre a Magyar Külügyi Társaság Balkán-Bizottságának megalakulásával — testet is öltött.

A Balkán-Bizottság céljait az alakuló ülésen kilenc pontban foglaltam össze:

1. A balkáni államok népeire, társadalmi, kulturális, gazdasági stb. viszonyaira vonatkozó adatok szakszerű gyűjtése, feldolgozása és rendelkezésre bocsátása. Hazai és külföldi Balkán-bibliográfia készítése.

2. Szakkönyv és folyóirattár, lapkivágat, térképgyűjtemény stb. létesítése.

3. Előadások rendezése, hazai és külföldi szakelőadók bevonásával (csereelőadások).

4. Az egyes balkáni kérdéseket tárgyaló tanulmányok, monográfiák, nagyobb munkák megjelentetése.

5. A Külügyi Szemlének a Balkán-tudomány szolgálatába állítása olyképpen, hogy ily tárgyú kisebb-nagyobb tanulmányokat a jövőben gyakrabban tesz közzé és külön Balkán-rovatot tart fenn.

6. Tanulmányutakat rendez az egyes balkáni államokba az ottani viszonyok tanulmányozására és tudományos és személyi kapcsolatok fejlesztése céljából.

7. A kapcsolatokat fölveszi és kimélyíti hasonló Balkán-intézményekkel.

8. Odahat, hogy a balkáni népek nyelvét a hazai közönség mind szélesebb körei elsajátítsák.

9. Általában mindent elkövet, hogy a magyar társadalom érdeklődését a balkáni népek iránt felkeltse, az egyes balkáni államokkal való társadalmi, kulturális kapcsolatokat kimélyítse és az ily irányú különböző kormányzati intézkedések számára a megfelelő légkört megteremtse.

E célok közül mindenekelőtt azoknak a megvalósításához fogtunk, amelyek a hazai közvélemény érdeklődésének a balkáni problémák iránt való felkeltését leginkább szolgálják és amelyek után azután a többi célok megvalósítása könnyebben történhetik.

Mindenekelőtt a Balkán-Bizottság megalakulását követő hetekben már négy balkáni tárgyú előadást tartottunk. Majd 1941. október 9-től december 18-ig 11 előadóval igen nagy érdeklődés mellett előadássorozatot rendezett a Balkán-Bizottság, míg a tavaszi előadássorozat ez év február 26-tól május 28-ig 15 előadóval most van folyamatban. Egy-egy előadási napon többnyire két előadó szerepel. A felkért előadók a Balkán-problémák legkiválóbb hazai szakértői, akik az egyes balkáni népek strukturális, földrajzi, történelmi, gazdasági, irodalmi, stb. kérdéseit ismertetik a mindenkor nagyszámú hallgatóság előtt. A Balkán-Bizottság vidéki zászlóbontása múlt év november 28-án, az Erzsébet Tudományegyetem aulájában ünnepélyes keretek között Pécsen, a Balkán-kutatás vidéki centrumában történt és előadások rendezése a többi egyetemi városban és fontosabb kultúrközpontokban tervbevetett.

Ugyancsak a szélesebb érdeklődés felkeltését szolgálja a Balkán-Bizottság *Balkán-Füzetek* címen megindított kiadványsorozata. Az első füzet „Magyar-Balkánintézet felé” címen a Balkán-Bizottság alakuló üléséről számol be részletesen, míg a második füzet „Magyar-olasz hatás a Balkánon” címmel a közelmúltban jelent meg. Általában arra törekszünk, hogy a Balkán-Bizottságban elhangzott előadások a Külügyi Szemlében vagy a Balkán-Füzetek sorozatában mindig megjelenjenek és a Balkán iránti érdeklődés felkeltését ily módon is szolgáljuk.

A tudományos Balkán-kutató munka előkészítését és megszervezését van hivatva előmozdítani a magyarországi balkánkutatók nyilvántartása, amelyet a Balkán-Bizottság a hazai kutatókról és általában mindazokról fektetett fel,

akik a balkáni problémák iránt érdeklődnek és a Balkán-Bizottság működésében részt kívánnak venni. A tudományos kutatómunka érdekében mindjárt működésünk elején megvetettük egy balkáni szakkönyvtár alapjait is, részben a legfontosabb standard-művek megvásárolásával, részben szakmunkák adományozásából. Folyamatban van hazai és külföldi kiadványokból, cikk- és tanulmány-bibliográfia összeállítása is.

Ennyit az eddigiekről. Ha tekintetbe vesszük a rendelkezésünkre álló rendkívüli szerény eszközöket, nyugodt lelkiismerettel állíthatjuk, hogy dolgoztunk és eddigi munkánk nem volt egészen hiábavaló. A Balkán kezd nálunk is „divatba jönni” és ehhez valamivel talán már a Balkán-Bizottság is hozzájárult.

A jövőt illetően csak annyit kívánok megemlíteni, hogy — ha lehetővé válik a további zavartalan munka — elsősorban előadássorozatok megrendezésével és kiadványok megjelentetésével kívánjuk a közvélemény figyelmét az egyes balkáni népek problémáira irányítani. Szándékunk, hogy 1942. őszi előadássorozatunk folyamán valamennyi balkáni nép problémája nagyközönségünkkel megismertessék. Különösen fontosnak tartanánk, ha az egyes balkáni népek egyáltalában nem lebecsülendő irodalmát, művészetét és általában szellemi törekvéseit ismertetnénk, mert meggyőződésem szerint ezeken keresztül juthatunk elsősorban el lelkükhöz, igazi énjükhöz. A megismerés hozhatja magával a barátságot és az együttműködést.

Ugyancsak tervbevetjük egy *Balkán-kiállítás* keretében a magyarság balkáni missziójának demonstrálását. Az itt bemutatható anyag európai hivatásunk ékes bizonyítéka és nemzeti öntudatunk és öncélúságunk ma annyira szükségelt erősítésének valóban hathatós eszköze lehet.

Működésünknek végső célja azonban — amint az a Balkán-Bizottság alakuló ülése felszólalásaiból már kicsendült — egy *Balkán-Intézet* mielőbbi megalakítása. Ez tenné lehetővé a tudományos színvonalon álló, szakszerű, adatgyűjtő és feldolgozó, intézményes Balkán-kutató munkát, melynek eredményei hivatalos és szakkörök, gyakorlati és tudományos érdeklődők részéről volnának felhasználandók.

A magyar történelemnek szinte minden nagyobb fordulata balkáni vonatkozású, így a balkáni népek iránti érdeklődést ápolni, a balkáni népekkel való kapcsolatokat kimélyíteni *legelső sorban magyar feladat* és ebben a szellemben kívánja a Balkán-Bizottság és majdan a Balkán-Intézet működését folytatni és fejleszteni.

JENCS ÁRPÁD:

Propaganda-kiállítás terve a Balkán-Bizottság rendezésében

Magyarország, mint a kereszténység és a nyugati kultúra szerves része történelme folyamán rendkívüli módon hatott a Balkánra. Nagyhatalmi idejében hittérítő és oltalmazó szerepet játszott. Később magasabb kultúrájának ezernyi eszközevel hatott és közgazdasági vonatkozásokban fejlett mezőgazdaságával, épügy mint iparával sokat jelentett az egész földrésznek.

A modern propaganda eszközeivel ezt szeretné bemutatni a Balkán-Bizottság „Magyarország és a Balkán” kiállításával, melyet 1942 tavaszán rendezne az Iparművészeti Társulat állandó kiállítási termében.

A kiállítás célja magyar öntudat nevelése egyrészt, hiszen elsősorban magyar közönségnek készül. „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók”. Meg akarja mutatni másrészt, hogy az örök magyarság legkülönbözőbb értékei mit jelentettek a Balkán félsziget népeinek.

Propaganda-kiállításról lenne szó. Olyan kiállításról, mint volt a lateráni missziós, a nápolyi fasiszta, a budapesti Pázmány Péter-, Fráter György-Emlékiállítás, vagy az Antibolsevista Kiállítás. Az igazi propagandának egyesítenie kell magában a tudás alaposágát, a költő szívet, az ujságírás iramát a képzőművészet kifejező

eszközökben. Magvas feliratok és különböző idézetek fogják szemléltetni és magyarázni az anyagot.

Az ábrázolásokban országhatárok a Balkánon nem szerepelnek. Azért nem, mivel a magyarság hatását nem egyes történelmi pillanatok vonatkozásában, de a történelem egészében óhajtja a kiállítás bemutatni.

A kiállítás megvalósítandó ötleteit a Balkán-Bizottság jelenlegi szakértői a máshonnan később bevonandókkal együtt dolgozzák ki a magyar-horvát, magyar-albán, magyar-serb, magyar-görög, magyar-román, magyar-bolgár vonatkozásban. A történelmi és kulturális kapcsolatokon kívül a legkülönbözőbb más vonatkozások is helyet kell kapjanak a kiállítás anyagában. Elsősorban gazdasági vonatkozások. Be kell mutatni, mit adott a magyar mezőgazdaság és ipar a Balkánnak. A Balkán-Bizottság ezért fordul az illetékes szakhatóságokhoz és érdekképviseltekhez, hogy az erre vonatkozó anyagot is megkaphassa és bemutathassa.

Az ábrázolt propaganda-anyag mellett kell történelmi anyagnak is hitelesíteni és élnékitenie a kiállítás célkitűzéseit. Ilyen elsősorban a Magyarországon nyomtatott balkáni könyvanyag. Ez már egyszer szerepelt jórészt a belgrádi sajtókiállításán, de van olyan anyag is, ami nem szerepelt. (Zenggi Biblia, stb.)

Az egyes vonatkozások kidolgozóinak elindulásként útbaigazítást szolgálnak az alábbi eddig felmerült gondolatok:

Magyar-horvát kapcsolatok: Nyolcszáz év közös történelmében. Szent László. Kálmán király horvát szerepe. A Pázmány Egyetem nagy horvát tanárai és tanítványai Pázmány és a Zrínyiek. Gaj Lajosra hat Kazinczy nyelvújítása. Ragusa és Magyarország. Magyar emlékek a tengerparton. A magyar jogi gondolkodás hatása a jogi nyelvre. Verbőczy horvátul. Magyar tőke a tengerpart kiépítésében. Baross Gábor és Fiume. Kállay Benjámin és Bosznia.

Magyar-serb vonatkozások: Közös harc emléke a török ellen. Hunyadi János. A szerb kultúra elindulása és Magyarország. Első szerb középiskola Újvidéken. Csernovits Arzén és híveinek befogadása. Matica. Tekelianum. Híres szerb diákok Magyarországon. Mestrovics is Strobl Alajosnál tanul. A balkáni Duna hajózhatóvá tétele. Széchenyi, Baross.

Magyar-bolgár vonatkozások: Hittérítés Nagy Lajos alatt. Közös eredet. Védelem a török ellen. Várnai Ulászló. Szobadságharc utáni magyar emigránsok szerepe Bulgáriában. Az első zenekar, gyógyszerár magyar. A Bolgár Vöröskereszt egymillió koronás magyar adománnyal létesült. Petőfi hatása a bolgár lírára. Magyar eredetű a büntetőtörvénykönyv. Iparunk szerepe a villamosításban.

Magyar-albán vonatkozások: Hunyadiak. Az új 20 századi albán önállóság Thallóczy ötlete.

Magyar-görög vonatkozások: A 17. és 18. századi görög ifjúság Pázmány egyetemén tanul. Görög Werbőczy. Hariseion-alapítvány.

Magyar-román vonatkozások: Az erdélyi fejedelmek és a román kultúra. Gyulafehérvári Oktoich. Tetraevangelion. Petru Major ott korrektor, ahol Petőfi Sándor. A magyar ösztöndíjakon tanuló román kiválóságok. Goga, Maniu. A Gozdu-alapítvány.

A Balkán-Bizottság úgy véli, hogy a gondolat megérdemli a megvalósítást és ehhez kér minél hathatósabb támogatást.

HORVÁTH ENDRE:

Magyar-görög kapcsolatok az újkorban

A magyarság balkáni kapcsolatainak kiépítésében külön helyet foglalnak el a magyarországi görög telepesek, akik a XVI., XVII., de különösen a XVIII. században politikai helyzetük és gazdasági érdekeik miatt nagy számban vándoroltak hozzánk az anyaország különböző részeiből, elsősorban Macedóniából: Kozányi, Sziatiszla és egyéb városokból. (Eddig több, mint 150 olyan magyarországi helység nevét jegyeztük fel, ahol görög telepesek laktak.)

Gazdasági életünk minden ágában szerepeltek. A me-

zőgazdaságban, mint bérlők, majd mint birtokosok újításokkal — pl. a mazsolaszőlő, a gyapot meghonosításával — próbálkoztak. Tőkájukkal megszerezték a céhek feletti uralmat. Mint kereskedők eleinte csak a Törökországra és onnan hozzánk irányuló forgalommal foglalkoztak, később kezükbe jutott az egész ország nagykereskedelme. Kereskedelmi „kompániák” tőkájével megjelenkítették a magyar termény- és állatkereskedelmet. Jelentős újításokat hoztak be a kereskedelem technikájába az üzleti hitel általánosításával, a határidőüzletek, a váltó, az adóslevél, a részvény és kötvény alkalmazásával (L. Schäfer László: A görögök vezérszerepe Magyarországon a korai kapitalizmus kialakulásában. Közg. Szemle 54 (1930) 32—54, 109—141). Az így megalapozott anyagi jólét élénk szellemi élet táplálója lett. Ennek jellemzésére elég említenünk, hogy görög telepeseinknek hazánk területén 25 kereskedelmi kompánia mellett 39 egyházközségük, 26 templomuk, 9 kápolnájuk, 26 iskolájuk (Miskolcon és Pesten külön kórházuk is) és számos egyházközségi és magánkönyvtárak volt. Egykorú tanúbizonyságokból tudjuk, hogy a XVIII. században mintegy 30 tudós görög író töltött hosszabb-rövidebb időt hazánk földjén. Ezek nálunk magyar iskolákat látogattak, nyelveket tanultak, egymás műveinek kiadását elősegítették. Vezérelakjuk a szíatiszta *Zavirász* György (1744—1804) volt (L. Horváth Endre: *Zavirász György élete és munkái*. Budapest, 1937. — Magyar-görög tanulmányok. Szerk. Moravesik Gyula, 3. sz.), aki több, mint négy évtizedes magyarországi tartózkodása alatt a kereskedelem mellett állandóan tudományos kérdésekkel foglalkozott. Tekintélyes könyvtáranak (L. Horváth Endre: *Egy magyarországi görög könyvtára a XVIII. században*. Magyar Könyvszemle 62 (1938) 33—40.), melytől a pesti görög egyházközségre hagyott, csaknem az ötödresze magyar munka. Már ennek az egy adatnak alapján is foglalkozhatunk magunknak arról a bensőséges kapcsolatról, mely őt és vele a hazai görögöket a magyar szellemi élethez hozta-fűzte.

Ebből a szellemi környezetből került ki az a csaknem 100 újgörög nyelvű nyomtatvány, mely a XVIII. század végén, illetőleg a XIX. sz. elején a brassói, budai, győri, nagyszombati, nagyszombati, pesti, pozsonyi, sárospataki és újvidéki magyar nyomdáknak látott napvilágot: megannyi tanúbizonyságként a magyarországi görögök művelődési szerepéről és hajdani virágzásáról. (L. Horváth Endre: *Magyar-görög bibliográfia*. Budapest, 1940. Magyar-görög tanulmányok, 12. sz.)

A mondottakból önként adódnak a magyar tudományos kutatás idevonatkozó alábbi feladatai:

1. A Magyarországon működő görög litterátus íróemberek munkásságának, valamint a hazai újgörög nyomtatványoknak áttanulmányozása különösen a magyar szellemi élettel való kapcsolatuk szempontjából.

2. Az Országos Levéltár, a pesti városi és megyei levéltár, valamint a vidéki levéltárak görög vonatkozású adatainak (conscriptiók stb.) felkutatása, továbbá a kecskeméti, miskolci, pesti, szentendrei, esetleg még más egyházi könyvtárak, kéziratgyűjtemények, levéltárak átvizsgálása és feldolgozása. (Jelentős kezdeményezés ezen a téren *Hajnóczy Iván*: *A kecskeméti görögység története*. Bp. 1939. Magyar-görög tanulmányok. 8. sz.) Futólagos látogatásunk alkalmával meggyőződöttünk arról, hogy az egrí, gyöngyösi és váci görög alapítású ma már elhagyott templomokban is elég nagy számban vannak görög könyvek, különféle, a görögség életére vonatkozó levéltári anyag mellett, mind rendezetlen, elhanyagolt, pusztulásnak indult állapotban. Bizonyára még sok más város görög alapítású egyházaiban is találhatók görög könyvek, levelek és okmányok, melyek a hazai görögség multjához adalékokat szolgáltathatnak.

A veszendőbe menő görögnyelvű, illetőleg görög vonatkozású könyvtári és levéltári anyagok felkutatása, rendezése és feldolgozása a hazai újgörög kutatás egyik legégetőbb feladata. Ennek a feladatnak elvégzéséhez azonban az egyéni kezdeményezés nem elégséges. Kívánatos országos bizottság megalakítása a magyarországi görög alapítású templomok, műemlékek, könyvtárak és levéltárak meg-

mentésére. Kívánatos továbbá a kutatás, valamint az idevonatkozó kiadványok anyagi alapjainak megszervezése. A magyarországi görög szellemi élet nyomtatott és egyéb emlékei ugyanis nem csupán a görögység törhetetlen életteréről tanúskodnak, hanem a szerb, román és egyéb példák mellett újabb bizonyítékokat szolgáltatnak ahhoz a történelmi tényhez is, hogy hazánk földjén a nemzetiségek sajátos kultúrájukat szabadon fejleszthették.

KERTÉSZ JÁNOS:

Balkán-bibliográfia

A Balkán-kutatás szempontjából nem érdektelen az a nagyszabású munka, mely a közelmúltban indult el. Máris jelentős anyag gyűlt egybe, hogy az eddig megjelent Balkán-bibliográfiákat kiegészítse. A most készülő Balkán-bibliográfia fő célja, hogy magyar szempontból oly forrás-munka álljon rendelkezésre a balkánkutatóknak, hogy azok a legszélesebbkörű tudományos kutatás céljainak megfeleljenek. A bibliográfiában mindenekelőtt fel lesznek sorolva az eddig megjelent könyvvezetési összeállítások, melyek a Balkán egyes országairól vagy a balkáni országok egyes problémáiról szólnak. A feldolgozásban szerepel Ivanitch bibliográfiája Szerbiáról, Savadjian balkáni bibliográfiájának néhány megjelent kötete. Korek és Stark középeurópai könyvvezetési összeállításai, a Kültügyi Szemle balkáni száma, a közkönyvtárak katalógusai, az Osteuropa-bibliográfia, a Magyar Szociográfiai Intézet társadalomtudományi bibliográfiája, Petrik, Barcza, Kozocsa Nemzeti Bibliográfia, stb., a L'Europa Orientale montenegrói bibliográfiai összeállításai, a Bibliographische Vierteljahrshefte vonatkozó irodalma, a stuttgarter Auslandsdeutschtum Institut bibliográfiai kiadványai, a Bibliographie zur Auswärtigen Politik, továbbá minden jelentős magyar, német, angol, francia és olasz munkákban felsorolt irodalom, mely a jelzett könyvvezetési összeállításokban nem fordult elő. Elsősorban a könyvanyag szerepel, de a cél, hogy minden értékesebb komoly tanulmány és cikk fel legyen véve a Balkán-bibliográfiában. A hatalmas anyag összegyűjtése után szakonként kerül csoportosításra. Ez a munka, ha elkészül, bizonyára rendkívüli módon tudja majd előmozdítani a Balkán iránt érdeklődők munkáját. Természetesen az a cél, hogy minél tökéletesebb legyen az anyag és így mindenki segítségét örömmel kell fogadni.

SZABÓ PÁL ZOLTÁN:

Délvidéki intézet tervezete

I. A Délvidéki Intézet célja tudományos munkával felkutatni, közölni és népszerűsíteni Magyarországon és a szomszédos Balkán-félsziget sajátos természeti és életviszonyait, különösen e területeknek a természetes egybekapcsolódását. Célja még, hogy összegyűjtse a Balkán-félszigetre vonatkozó hazai és a Balkán-félszigeten lelhető hazánkra vonatkozó történelmi, földrajzi, térképészeti, irodalmi anyagot és tárgyi emlékeket. A tudományos munka nemcsak hasznos és művelődéstörténelmi szempontból értékes anyagot fog feltárni, hanem a tárgyilagosság szigorú megtartásával és bizonyítékaival megváltoztatja mindkét terület közvéleményét, tankönyveinek anyagát, levezeti az indokolatlan feszültséget, kiemeli az egymásrautaltság vezető szempontjait. A rokonszenv táplálásával a balkáni magyar kisebbség sorsán könnyít, lehetővé teszi a kapcsolatok továbbbivitelét, megalapozza a gazdaságilag járható utakat.

II. A Délvidéki Egyesület célja a Délvidéki Intézet támogatása céljának elérésében.

III. A Délvidéki Intézet és Egyesület székhelye: Pécs. Pécs alkalmasságát indokolja a Balkán-félsziget felé való közel fekvése, a félszigettel való sokrétű kapcsolata, fekvésénél fogva fejlődése is a Balkán felé való feltárást kíván meg. Pécsnek gazdasági érdeke a jelen tervezet megvalósulása. Pécs városán kívül másodsorban alkalmas Buda-

pest és harmadsorban Szeged. Pécselt a társadalmi légkör kívánja a kapcsolatok felvételét.

IV. Az intézet és egyesület tevékenysége kiterjed a Kárpáti Medence és a Balkán-félsziget egész területére. Amennyiben e területeken célját szolgálhatja, azonban munkálkodásának szorosan vett területe Délmagyarország és a szomszédos népek által lakott terület. Különös gonddal kutatja a táj és nép kapcsolatát, a népmozgalmak fejlődési irányát, a művelődéstörténelmi és gazdaságtudományi elemeket. Az anyaggyűjtésre nagy súlyt kell helyezni. Fontos továbbá, hogy minden anyag a szakma legjobbjainak a kezébe kerüljön. Az intézet a gyűjtött tudományos anyagot részben saját hatáskörében dolgozza fel, részben feldolgozás végett illetékes szakembereknek juttatja el. A gyűjtött anyag tárgykörével foglalkozó szakemberek, akik az intézet keretébe nem tartoznak, az egyesület tiszteleti elnökei, illetve tagjai. Lehetnek bel- és külföldiek. Az egyesület tagjai az intézet munkálkodását segítik elő. Sem az intézet, sem az egyesület politikával nem foglalkozik. Az egyesület és intézet felveszi a kapcsolatot a rokon vonatkozású bel- és külföldi egyesületekkel és szervezetekkel. Ugyancsak kiépíti kapcsolatait a rokon vonatkozású külföldi szervezetekkel is.

V. A Délvidéki Intézet szervezése: Az intézet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ónagyméltósága alá tartozik. Jogi helyzetének megállapítása eszerint történik. Megszervezhető az egyetemi intézetekre vonatkozó törvények és rendelkezések szerint, de céljának szolgálatában más egyetemi intézettel való függés nélkül. Az intézet élén az intézeti igazgató áll, kit a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr nevez ki, szolgálattételre berendel. A segédszemélyzet áll a tudományos segédszemélyzetből, továbbá a szerb-horvát, bolgár nyelviskola lektorából és az adminisztratív segédszemélyzetből. A segédszemélyzet száma az intézet fejlődésének megfelelő.

VI. A Délvidéki Egyesület szervezete: Az élén áll az elnök. Az elnök magyar vezetőférfi, kinek értékes kapcsolatai vannak. Körébe tartoznak a bel- és külföldi tudós szakemberek: a tiszteleti elnökök. Az ügyvezető igazgató, ki az intézet igazgatója, a titkár és pénztáros, kik szintén az intézet kebeléből valók. A tiszteleti tagok, kik bel- és külföldi munkatársak. A rendes tagok az egyetemi hallgatók, egyéb tanítványok és érdeklődők csoportjából kerülnek ki. Az érdektelt országok és országrészek, nemzetiségek képviseltesenek a tisztkarban, különösen a tiszteleti elnökök és tagok között.

VII. Az intézet és egyesület viszonya. Az intézet és egyesület a közös cél érdekében egymást támogató független intézmények. A tudományos munka természeténél fogva megkívánja a függetlenséget, ezért nem függhet az intézet az egyesülettől. Az egyesületnek viszont szervezési feladatai vannak. A tudományos, általában véve a szellemi élet vezető egyéniségei közt kapcsolatokat épít ki és tart fenn. A célnak megfelelő munka eredményeit népszerűsíti, midőn előadásokat, tanulmányutakat rendez, kiadványokat bocsát a nagyközönség rendelkezésére. Ápolja az irodalmi kapcsolatokat, előmozdítja a nyelvismeret fejlődését. Tudományos téren az intézet a döntő szó, a társadalmi munkában viszont az egyesület, mely szervezetét ennek megfelelően építi tovább.

VIII. Az intézet és az egyesület szervezetének és tisztikorának jóváhagyása, valamint a felügyeleti jog gyakorlása a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter és a m. kir. belügyminiszter magas jogköréhez tartozik.

IX. Az eredményes munkálkodás érdekében a m. kir. kormány közli az intézet és egyesület tisztikarának, munkatársainak névsorát az érdektelt külföldi hatóságokkal. Az érdektelt külföldi hatóságok a névsor személyeire vonatkozólag pártfogásukat biztosítják, illetve megteszik a szükséges észrevételeiket.

X. A működés anyagi eszközei: Az intézet személyzetü hivatali esküt tesz és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter által megállapított javadalmat élvez. Az intézet javadalma a tudományos munka célját szolgálja. Ezen összegből intézeti felszerelés, szakesszközök, könyvek, térképek vásárolhatók a pontos elszámolás és a leltár szak-

szert vezetője mellett. A tudományos munka intézetén kívüli ellátására, anyaggyűjtés, tudományos munkák felvétele, stb. ügyében az intézet igazgatósága tervezetet nyújt be a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, ki azt elbírálja és döntést hoz. Az intézetén kívüli tudományos munka ellátásáról jelentést kell tenni a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Ugyanígy történik a kiadványok kiadási költségeinek a fedezése is. Az egyesület jövedelmét társadalmi úton szerzi meg, jövedelmét növelik a tagdíjak és egyéb adományok. Az elszámolás és ellenőrzés

az egyesületekre nézve érvényes rendeletek szerint történik. Az egyesület jövedelmével támogathatja az intézetet, az intézet erről az összegről elszámol az egyesületnek és a feleltes m. kir. minisztériumnak is.

XI. Az intézet és egyesület vagyona a Magyar Állam tulajdona.

XII. Az intézet esetleges megszüntetése a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter hatáskörébe tartozik; az egyesület feloszlását a m. kir. belügyminiszterrel egyetértésben rendeli el.

Magyarország kapcsolatai a 2600 éves Japánnal

A japánok felfogása szerint a hit többet ér a tudásnál. A tudósok még nem állapították meg ugyan népeink rokonságát, de kétségtelen, hogy itt, a Duna—Tisza-táján és sok tízezer kilométer messzeségben, a Sárga-tenger misztikus szigetvilágán is egyaránt él a meggyőződés, hogy valamikor — sok-sok ezer évvel ezelőtt, valahol Ázsia titokzatos mélyén együtt éltek népeink őstörzsei. Annyi bizonyos, hogy körülbelül ugyanabban az időben, amikor az ugor eredetű előmagyar nép az Ural rengetegein át leereszkedett a mai Nyugatsibéria szteppéire és valahol a Tobol folyó táján nászát ülte a törökfajú öböljár törzsek valamelyikével, ugyanakkor indulhatott el Ázsia belsejéből az az ismeretlenség homályába vesző eredetű nép is, amelyik valószínűleg Mandzsurián át kikötött a mai japáni szigeteken és kemény harcokban legyőzve az őslakókat, olyan birodalmat teremtett ezen a földön, amelyet ellenség azóta meg nem döntött és ahol az uralkodóház 2600 esztendő óta egyfolytában háborítatlanul ül az isteni eredetűnek tartott trónon.

Ázsia mélye egyformán volt népek bölcsője és temetője. Nekünk azonban még legendáink sincsenek arról, hogy valaha együttéltünk volna, csak egy-egy ősi közös szokás derít halvány fényt a rokonságnak a törtételem előtti idők ködéből előcsillámoló lehetőségére. A japánok éppúgy, mint mi is, a meghalt vezérrel együtt temették el kedvenc lovát s hű szolgáit és jöllehet már a Kr. utáni VII. században eltiltották ezt a halotti szertartást, a távolabbi japán szigeteken még a XII. században is újból és újból előbukkant ez az ősi szokás, amelyik talán egyedül mutatja még, hogy a turáni medence óriási kiszáradt beltengerének partjain meghúzódó füves térségeken egymás mellett pusztázhattak valamikor eleink.

Bár tehát tudományos megállapítás még nem tisztázta egyik részről sem a népeink között feltételezett rokoni kapcsolatokat, az ottani Nagy-Ázsia Társaság néprajzi ténképén mi magyarok mégis ugyanazzal a színnel vagyunk felülntetve, mint a többi turáni nép. Ez a ténkép ténylegesen mutatja egy japáni diplomatának azt a keleti virágos nyelven megfogalmazott kifejezést, hogy „Magyarország az ázsiai lányszaga hegye Európa szívében”

Van a japánoknak egy híres versformájuk, amelyen mindenkinek tudni kell verset írni. Újesztendő napján versenyeket is rendeznek „a legszebb költemény” szerzőségéért, amelyeken a császári ház tagjai, sőt maga a mikádó is nem egyszer résztvesznek. Ebben a versformában írta *Shiratori Kurakichi*, a tókiói egyetem neves professzora az alábbi költeményt:

Amióta ők elváltak,
mennyi év telt el!
A festőeknek ősi multját
Te mondd el,
Óh Hold, a tavasi égent!

Tudományos értekezés helyett ez az ugyan primitíven csengő, de mély érzéseket bontogató kis vers jellemzi tehát a közöttünk lévő kapcsolatokat értelmét.

Igen — magyarázta ezt a gyöngyszemként ragyogó kis japáni versét később *Shiratori* professzor, — a hold, amely ősidőktől fogva mostanáig egyformán világít, s ott volt, mint néma tanu, ott világított a két nép, a magyar s japáni

őstörténete felett, ő tudja csak: hol laktak egykor a mi őseink és mi sors választotta el őket egymástól. Ha beszélni tudna, sok dolog kiderülne, amit ma kutatunk, de fel nem fedezhetünk.”

I.

Erről az ismeretlen rokonnól, különösen a mai világkatakizma közepén, illik, hogy többet tudjunk.

A japán mitológia szerint két istenség *Izanagi* és *Izanami* az unokájukat küldték le a földre, a föld legszebb pontjára — a japán paradicsomba, — hogy ott az emberiség kiválasztott népe számára az örök boldogság, a legszentebb harmónia országát teremtesse meg. Az első isteni eredetű császár *Zimmu* tenno a mi évszámításunk szerint Kr. e. 660-ban február 11-én szállt alá Yamato vidékén a földre és alapította meg a világ legősibb uralkodóházát, amelynek ma 124. leszármazottja ül a birodalom trónján.

Ezen az évfordulón a földkerekség valamennyi pontján, ahol japánok élnek, megünneplik ezt a csodálatos napot, ünnepelve egyúttal a jelenlegi 40 éves *Heika* tennót, a híres *Meizsi* császár unokáját, akét a világhírű *Togo* admirális nevelt ifjú korában.

Birodalom és császársága együtt ünnepelnek. Ritka esemény ez a világtörténelem sodrában. De magától értetődő, ha a japáni lélek és felfogás nézőszögéből tekintünk erre az egyedülálló jubileumra.

A japán császár ugyanis hitük szerint — isteni eredetű család tagja. Uralkodása ebből a tényből veszi kezdetét és jogszerűségét. A két és félezer éven át való megszakítatlan uralkodás soha nem volt vitás. *A japán császár ellen lázadást még nem szított soha senki.*

A császár nemcsak uralkodója, hanem apja is népének. Az egész japán nemzet valójában egy óriás család, melynek minden egyes tagját a császárhoz való tántoríthatatlan és megszeghetetlen hűség tartja össze. A császárhoz való hűség valójában egyúttal azonos a haza szeretetével.

Japán felfogás szerint ugyanis minden férfi, aki becsülettel szolgált császárat és ezzel hazáját is, halála után része lesz magának az istenségnek, akét tehát tisztelni kell. Ez a lényege a japánok ősi vallásának, a shintoizmusnak: az ősök tisztelete, akik szakadatlanul tovább is jelen vannak körülöttünk a napfényben, a szellőben, az esőben és a termőföld erejében. Az istenség feladata ugyanis — a japán őshit szerint — az emberiség számára a földön boldogságot, örök békét és megelégedettséget biztosítani. Ennek a feladatnak teljesítésében minden meghalt hős résztvesz: ők küldik a felhőket, hogy megáztassák a rizsföldeket, ők csalják ki a napsugarat, hogy megérlelje a kalászt, ők borzolják fel a tengert, hogy termékenyítő szellő suhanjon végig a gyümölcsrengetegeken és így ők azok, az ősök, akik haláluk után is biztosítják a föld örök termőerejét és gazdagságát az élők részére. Így kapcsolódik egybe szent és szétszakíthatatlan láncá a halhatatlan nemzet egyetemességébe a mult és jelen, a jelen és a jövő, az ősök és az élők, az apák és a gyermekek, akik épp ezért olyan tiszteletben tartják szülőiket, mint sehol másutt a világon.

Igy függ össze a mitológiából vallássá vált csodálatos öskultuszról fakadóan: a föld és a nép. A japán imádja a természetet, amelynek nála élő exotikus szépségeit, — gondoljunk csak a cseresznyevirágokra, — hitük szerint, az ősből lett istenségnek köszönhetik, amelynek halála után majd ő is része lesz és így örök munkával működik közre a nemzet és ország szakadatlanul folyó kiépítésében, amelyben nincsen soha megállás. Az élet és halál csak két külön-nemű formája a létnek: hisznek a halhatatlanságban, mert a halál nem bontja meg a mindenség szépségére és jóratörkvő harmóniáját, csak új feladatok teljesítésére nyit utat a földön már kifáradtak, illetve az Ég számára kiválasztottak részére.

Ebből következik, hogy a japánok nem individualisták. Szerintük senki sem önálló egész, csak kis rész a nagy mindenségben. A főerény tehát, hogy a legparányibb részecske is közreműködik az egésznek munkájában. Ennek a közreműködésnek pedig olyannak kell lennie, hogy biztosítsa az egész harmóniáját. Feladatát mindenkinél teljes erejével, ellentmondás nélkül, minden áldozatra és lemondásra készen kell teljesíteni. „Ha kettő között, az élet és halál között kell választanod, válassz az utóbbit”, — írta elő a Saga-vidéki harcosok erkölestana. Ebből a princípiumból alakult ki a japán lovagi szellem: a bushidó.

Mi az a bushidó? A japán nemes embernek, a szamurainak becsületkódexe. Az angol „gentleman” a görög „kalokagathos” szóval fejezte ki ezt a fogalmat; mi leginkább azzal tudnánk visszaadni ennek a kifejezésnek az értelmét, hogy: *talpig férfi*. A japáni nevelés a lovagkor óta a bushidó eszméjének a fiatalág lelkebe való ültetésén fáradozik. *Testben és lélekben kiváló férfiakat alakítani ez a japán nevelő célkitűzése*. A testedés és a lélek formálása, a jellem alakítása egyforma súllyal szerepel a tanítás rendjében. Ennek a jellemképzésnek eredménye a japán ember számunkra hihetetlen fegyelmeltsége. A japán ember kissé örökké mosolygós arcán és szemében nem-igen látszik meg a fájdalom, félelem vagy kitörő öröm jele. Már kis gyermek korában megtanulta, hogy ezek olyan érzelmek, amelyekkel nem szabad mások terhére lenni.

Erkölcstanuknak alapelve a felebaráti szeretet, a szülők iránti engedelmesség, az ősök tisztelése, az áldozatkész hazafiság és — ami mindezt megelőzi, mert mindez abból folyik, — *hűség a császárhoz*, akiért elsősorban képesek életüket is feláldozni. A japán hadsereg szolgálati szabályzatában így fogalmazták ezt meg: *Érezd a kötelességet olyan nehézként, mint a sziklahegy és a halált könnyebbnek, mint a pelyhet*.

Az 1933. évi nagy földrengés alkalmával történt: Tókióban minden délben a pontos időt ágyúlövésessel jelzik. A főváros minden óráját ehhez az ágyúlövéshez igazítják. Az ágyú kezelése egy hadirokkant katonatisztre volt bízva, akit a száz milliónyi japán „a legpontosabb ember” melléknévvel becéztek. A földrengés napján szökőár öntötte el Tókiót, háztömbök százai dőltek össze és százezrek váltak hajléktalanná. De a nagy kataklizma közepette is délben megszólalt az ágyú: „a legpontosabb ember” teljesítette kötelességét. A földrengés pár perc múlva elpusztította a meteorológiai állomást is és ő ott maradt az ágyúja mellett holtan; de a császártól megkapta kitüntető emlékeztetőül halála után azt a díszítőjelzőt, hogy „a kötelességteljesítés mintaképe”.

Egy másik példa: a kina-japán háború elején, még 1932-ben történt, — ahogy azt Miura berlini japán követ-ségi titkár elmeséli,* — hogy egy japán törzstiszt a Sangháj körüli harcokban légnyomástól eszméletét veszítve ellenséges fogságba került. Az előnyomuló japán csapatok a kórházba került őrnagyot rövidesen kiszabadították ugyan, de felépülése után nemsokára mégis azt a hírt lengett olvasni az újságokban, hogy ugyanazon a helyen, hol annak idején fogságba került, önkézzel véget vetett életének. Vajjon miért választotta a halált a kiszabadulás öröme helyett ez a japán őrnagy? A felelet erre a következő: a japán harcászati szabályzat kiindulva abból, hogy ősidők óta lemos-

hatatlan szégyennek tekintik, ha japán katona fogságba jut — így rendelkezik szigorú parancssal: „*Élve ne viseld el a fogságba jutás szégyenét; így halálot után nem kell a vétkecség és a bajokozás rossz hírét hátrahagynod.*”

Mi tehát a bushidó? Ito herceg mondta: „A bushidó a nyugati átlagpolgár életének antitézise. Önfeláldozást jelent önzés helyett, szerénységet reklám helyett, államérdeket egyéni érdekek helyett. A bushidó inkább a halált választja, mint a megaláztatást. A bushidó a nemzet iratlan becsület kódexe — a nemzeti ideál.”

A bushidónak ebből a fogalmazásából következik, hogy a japán férfi egészen a végső következmények levonásáig, annak szabályaihoz tartja magát és annak általa való megsértése esetén hajlandó a megszegett törvénynek a saját élete feláldozásával is az erkölcsi elégtételt megadni. A szamurai férfi, ha vétkezett, nem várta meg büntetését, hanem saját maga ítélte maga felett és harakirit követelt el.

Igy például ennek a lovagi kódexnek egy másik szabálya azt mondta ki, hogy alvó harcosok megölni gyáva-ság. Egyszer egy ifjú elindult, hogy bosszút álljon apja gyilkosán egy gazdag földesúron, akit otthon ágyában alva talált. A bushidó szabályai szerint nem gyilkolta le orvul, hanem felkellettte és a szamurai nemese szokása szerint állandóan magánál hordott két kar' egyikét kezébe adva, párviadlára állt ki vele, amelyben — elesett. Emléke azonban örökké tisztelve él minden japán ifjú előtt.

Nem csodálkozhatunk tehát, ha az európai ember számára a Távol-Kelet misztikus ismeretlenségéből a mult század derekán váratlanul előbukkant Japán, alig hetvennyolcvan esztendő múlva, mint világhatalom áll már itt a népek nagy színpadán.

Annak a szellemnek, amelyről előbb szólottam, szakadatlanul való érvényesülése a 26 század folyamán egy olyan ősi, belső kultúrát fejlesztett ki Japánban, amire gyors ütemben épülhetett fel az európai és amerikai stílusú új civilizáció palotája.

A japán nép különben is nagyon fogékony volt történelme folyamán mindig az idegen behatások felvételére, de egyáltalán azoknak nemzeti felfogása szerint való átalál-tására.

A hatodik században Korea felől érkező buddhista szerzetesektől a széles felületen elterjedt új valláson kívül átvette az egész kínai kultúra anyagát, írásával és irodalmával együtt. Ami a számunkra a latin nyelv és klasszikus kultúra, az a japánok számára a kínai műveltség. Amikor 1543-ban az első portugál hajós Japánban partra szállt, megnyitak előtte a kapuk, a házak és a szívek s *Xavéri Szent Ferenc* nyomán érkező misszionáriusok már közel két millió japánt kereszteltek meg. Később a hollandusokkal folytatott kereskedés kapcsán csillagászat, orvostudomány, természettudományok a korukbeli színvonalon mind beszivárogtak és maradék nélkül kapcsolódtak ősi tudományosságukhoz, amelynek fejlettsége tette lehetővé azt a hihetetlenül gyors fejlődést a technika terén, amit 1853. óta a szemünk előtt értek el; pedig *Perry* admirális csak cirkálóinak ágyúival tudta megnyitni azokat a kikötőket, amiket 1637-ben az u. n. keresztény lázadás leverése után lezártak. Ekkor ugyanis nemcsak azt tiltották meg, hogy Nagaszaki kivételével, ahol a hollandusok évenként két-két hajóval kiköthettek, európai ember partraszálljon, hanem tilos volt Japán embernek elhagyni a szigetországot, nehogy idegen, káros eszmékkel fertőződjék meg, és ép ezért nem volt szabad nagyobb tengerjárót, hanem csak apró parti hajókat építeni.

Minden elzárkózásuk mellett is történelmük mégis párhuzamosan folyt a miénkkel. Náluk is meg volt a rabszolgagazdálkodás korszaka, s akár Rómában a Gracchusok, 646-ban a *Tajku* törvény nagyszabású földreformmal modernizálta a földművelést, bevezette az általános védkötelezettséget és erős központi kormányt szervezett. Krisztus után 701-ben olyan törvénykönyvet szerkesztettek jogtudósai, amely több, mint tizenkét századon át volt érvényben és csak 1885-ben módosították az európai jogszabályok szerint. Türelmességükre jellemző, hogy már ebben a törvénykönyvben teljes vallásszabadságot biztosítottak a buddhis-

* K. Miura: A Yamato-szellem. (Nem. Figyelő. 1942. feb. 15.)

táknak is. A XII. században a császár mellé felállították a shogunátus intézményét, ami nagyjában és egészében a mi „nádori” tisztünknek felelt meg és amely különös véletlen folytán 1868-ban szűnt meg, ugyanabban az esztendőben, mint minálunk.

Ahogy a magyarságnak szent nemzeti ereklyéje, sőt a király és nemzet egységének szimbolikus összefoglalója a *Szent Korona*, úgy van náluk is egy ilyen ősi klenodium a *Szent Kincs*, ami egy tükörből, egy kardból és egy drágaközláncból áll. Szimbolikus erejük és jelentőségük van ezeknek. Minden nagy elhatározás előtt ugyanis a császár különleges szertartások közben beletekint a szent tükörbe, amelynek ezüstjéről visszaverődik nemcsak arcának képe, hanem — hitük szerint — lelkének mása is, ami megóvja őt, hogy rosszat cselekedjék. Az acélkard kötelezi a szigetország végső védelmére, és valóban: a *Birodalom jennállása óta ellenség még nem tette lábát Japán földjére*. A drágaközlánc különböző köveknek, kicsiknek és nagyobbaknak, szerényebbeknek és csillogóbbaknak az összessége, ami azt jelképezi, hogy kicsiny vagy nagy, szegény vagy gazdag, főúr vagy pór mind ugyanannak a nemzetnek egyenjogúan értékes tagja, mert hisz ha a legkisebb is kiesnék a láncból, széthullana az egész.

Az új Japán tehát nem utánzás, hanem fejlődés eredménye. Mindenünnét átvették a legkifűnőbb eszméket és a legnagyobb találmányokat. Meiszi császár például át akarván szervezni a japán nevelést, két kiváló pedagógust küldött ki, egyiket Amerikába, másikat Európába. Tanulmányútjuk eredményeképpen az Amerikában járt tudós azt javasolta, hogy először a széles népi tömegek kultúráját kell felemelni, minél több elemi iskolát felállítani és fokról-fokra haladva kell kiépíteni a magasabb iskolázást. Aki Európában járt, annak az volt a javaslata, hogy először a „nemzeti elitet” kell kialakítani. Egyetemeket és kutatóintézeteket kell létesíteni, ahol kiformalják azokat a pedagógusokat, tanárokat és szakembereket, akik majd a nép műveltségét emelni tudják. A császár nem választott a kettő közül, hanem egyszerre valósította meg mind a két javaslatot, s ennek az eredménye, hogy jöllehet egy elemi iskolás gyermeknek háromszor befűjegyet kell megtanulni ahhoz Japánban, hogy írni-olvasni tudjon, az analfabéták aránya ma már ott mindössze csak 1/4%* és ugyanakkor egyszerre 46 egyetem katedráiról sugározzák szét a legmagasabb műveltséget.

Japánba az első magyar a XVIII. század végén került. Jelky András volt ez, a bajai szabólegény, akinek „csodálatos kalandja”-it élvezettel olvastuk mindannyian gyermekkorunkban. 1730-ban született ez a kalandoséletű magyar utazó, akinek szobra ma ott áll Baja egyik főterén. A szabás művészetét tanulandó Bécsbe, Németországba, majd Rotterdambba került; kalandos vére tovább vitte Algirba, Batáviába, Ceylonba, ahol egy benszülött törzsfőnök leányát vette el feleségül, majd visszakérülve Jávába, a gyarmati hadseregben magasrangú tiszt lett, dúsvagyonú polgár, akit 1770-ben a sziget kormányzója követként küldött Japánba és valóban eredményes tárgyalásokkal sikerült is ki- szélesítenie a két ország közötti kereskedelmi kapcsolatot. Élete végén visszatért hazájába és *Budán* hunyta le a fáradt szemét 1783-ban.

Jelky Japánból való visszatérését követő évben az északi partok felől új magyar ember kötött ki hajójával: gróf *Benyovszky* Móric. A XVIII. század másik nagy magyar kalandora 1741-ben született Verbőn. Már 14 éves korában vakmerő katona, aki huszárként verekedik a hetéves háborúban, majd lengyel szabadesapatot szervez és az oroszok ellen harcol. Fogságba jutva Kamcsatkába száműzik, ahol azonban rövidesen megszéri az orosz kormányzó leányának szimpatiaját és ennek segítségével 96 társával és két hajóval megszökik Oroszféldről, s Beering-szigetek és Alaszka érintésével 1771. júliusában kikötött *Japán Arve* nevű kikötőjében. Az ottani királyi helytartónak ugyancsak rövidesen megnyerte a tetszését, sőt annyira feloldódott vele

* Magyarországon 9, Jugoszláviában és Romániában 46,4 és 43,2 százaléck.

szemben az idegenek iránt tanúsított merev japán tartózkodás, hogy magas tiszti rangot ígért neki, ha szolgálatába lép. *Benyovszky* azonban hazájába vágott vissza és így mindössze kereskedelmi megállapodást kötöttek, melynek egyik érdekesebb szakasza azt mondta ki, hogy az érkező európai kereskedők azonban bibliát és papot nem hozhatnak magukkal. Egyik kifizető japanológusunk, *Mezey* István hat eredeti *Benyovszky*-levelet talált a Nagaszaki holland kolóniához intézve, melyek közül a legérdekesebb az a levél, amelyben felhívja Japán figyelmét arra az Oroszország részéről fenyegető veszedelemre, hogy az északi szomszéd előkészületeket tesz a Kurili-szigetek elfoglalására. E levélben foglaltaknak nagy visszhangja volt az akkori japán közvéleményben, számos egykorú kiadványban utalnak is a magyar gróf figyelmeztetésére, amit a mai világégés közepette büszkén könyvelhetünk el: *másfélszázaddal ezelőtt magyar ember hinta fel először a japánok figyelmét az orosz veszedelemre.*¹

A XIX. század során már számos magyar utazó járt meg a japáni szigetvilágot. *Xántus* János a Nemzeti Múzeum igazgatója 1869-ben járt a Távol Keleten *Szemere* Attilával együtt és útjáról 2700 keletázsiai tárggyal gazdagította a hazai gyűjteményeket. Érdekesebb utat tett meg *Velic* Antal hajóorvos, aki nyelvészeti kérdésekkel is foglalkozott. A „legnagyobb magyar” fia gróf *Széchényi* Béla 1877-ben *Lóczy* Lajos geológussal és *Bálint* Gábor kolozsvári egyetemi tanárral, mint nyelvessel vágott neki japáni útjának. Érdekesebb munkában számolva be külföldi utazásukról, *Zichy* Ágoston gróf 1875-ben, testvére *Zichy* Jenő gróf pedig 1898-ban járt a Csendes Óceán japán szigetein. Utóbbi érdekes gyűjteményét a fővárosnak adományozta. A század elején 1906-ban *Vay* Péter gróf, majd a nagy műgyűjtő *Hopp* Ferenc tesz Japánban látogatást. Ez az érdekes utazó, aki a Calderoni cégnek volt egyik tulajdonosa, ötven éves korában tette meg az első földközi utat, hogy 81 éves korában ötödször vágjon neki a nagyvilágnak. Gyűjteményéből és villájából létesült a „Hopp Ferenc Keletázsiai Múzeum”, melynek megszervezését a szintén japánutazó *Felvinczy* Takács Zoltán jelenleg kolozsvári professzor végezte nagy szeretettel és hozzáértéssel. *Tornai* Gyula festőművész, *Gáspár* Ferenc és *Bozók* Dezso hajóorvosok irtak érdekesítő jelentéseket japáni útjaikról, majd *Bardósi* Balogh Benedek polgári iskolai igazgató töltött hosszabb időt Nipponban és lett útja eredményeképpen a hazai u. n. turán-mozgalomnak egyik kezdeményezője.

A világháború után *Pröhle* Vilmos neves nyelvész tanárunk, mint akkori tiszteletbeli japán császári főkonzul tett utazást a Felkelő Nap országába, majd a Mitsui báró adományából *Felvinczy* Takács professzor, *Mezey* István ügyvéd, a Magyar-Nippon Társaság egyik alapítója és ü. v. al-elnöke, legutóbb pedig *Ligeti* Lajos egyetemi tanár járták be a modern Japánt. Érdekes beszámólót adott japáni tartózkodásáról a kitűnő hírlapíró *Mécs* Alajos is; jelenleg *Habán* Jenő dr. tartózkodik kint többek között Japánban, mint követségünk sajtóattaséja, széles felületen építve ki a két ország közötti kapcsolatokat.

A japán nyelv tanítását a magyar egyetemeken *Bálint* Gábor kezdte el, akimél Kolozsvárott annak idején 17 szé- kely diák igyekezett behatolni a japán frásjelek és nyelvtan rejtelmeibe. A világháború után a pesti tudományegyetemen és a műegyetemen is rendszeres japán nyelvi lektori előadások folytak.

A magyar tudományosság egyik legszebb alkotása, *Teleki* Pál grófnak 1909-ben megjelentetett hatalmas kiadványa éppen a japán szigetek kartografiájának történetéről fródott, amelyet a francia Société de Géographie érmével is kitüntettek. Ezek az egykorú térképek mutatják, hogy való- jában Kolombusz is nem Indiát, hanem a mesebeli Zipangu-t (Zsi-pen-kuo), tehát Japánt kereste.

Az előbb említettek-n kívül még a kitűnő geográfus

¹ Jelky András kalandját Hevesi Lajos dolgozta fel (Franklin Társulat, VIII. kiadás), míg *Benyovszky* regényes életrajzát *Jókai* Mór írta meg (Bpest, 1888, Ráth; 2 kötet). *Benyovszky* eredeti emlékiratai 1790-ben Londonban jelentek meg.

Cholnoky Jenő és Kertész K. Róbert műépítész, későbbi kultuszállami tükör jártak Japánban.

A magyarság szélesebb köreinek figyelmét azonban valószínűleg a diadalmas orosz-japán háború hívta fel Japánra. Nogi tábornok és Togo tengernagy neve szinte egyértékűvé vált a dicsőséges magyar hadvezérek nevével. E háború történetét Gabányi János honvédtábornok 1909-ben magyarul is megjelentette. Előestéjén pedig 1904-ben Pröhle Vilmos így írt:

— „Közeledik immár ismét január vége s a vad cseresznye kivirul Nippon berkeiben. Az orosz medve pedig fogait csattogatva cammog a kis szigetország felé, s ha ma nem, hát holnap megindul az ádáz küzdelem, mert elkerülhetetlen.

— Vajjon melyik lesz erősebb? A medve vagy a cseresznye virága?”

Hát a cseresznye lett! Nem is lehetett ez kétséges azok előtt, akik ismerték a japán nép lelkét. Azt a lelket, amely minden áldozatra készen szent szimbólumának tekint a cseresznye virágot, amelyik néhány napos gyönyörködés után hópehely módjára perog le az ágakról, hogy helyet adjon azonban az életet, a jövőt jelentő piros gyümölcsöknek.

Szemere Miklós, a nagy sportrajongó az orosz-japán háború lezajlása után egy japán birkózó bajnokot hozatott Budapestre, aki mint edző tanította sportembereinknek és a rendőrségnek is a híres japán önvédelmi birkózás fogásait, a dzsi-dzsi-cut, vagy japánosan és helyesen a — dzsü-döt.

1910-ben szepművészeti kiállítás anyagot hoztak a japánok Európába és Budapestre is, melynek keretében közvetlen közelről szemlélhettük a japán művészet évszázados, szinte azt lehetne mondani túlságosan kifinomodott izléssel és technikával megfestett és megrajzolt remekait.

A legközelebbi találkozó azonban már nem idehaza, hanem a szibériai hadifogolytáborokban zajlott le. Az orosz forradalom zürös idejében a japán expedíciós hadsereg megszállta Kelet-Szibéria garnizónáit, átvette az ottlévő hadifogolytáborok parancsnokságát is és ahogy hadifoglyaik visszaemlékezéseiből tudjuk, megkülönböztetett figyelemmel és megértéssel viseltettek a „magyar testvérek” iránt.

A trianoni békeszerződést követően az ú. n. határmegállapító bizottságoknak voltak japán tagjai is és ezek titkos feljegyzéseiből tudjuk, hogy pl. a volt jugoszláviai ú. n. muravidéki határmegállapítás kapcsán a bizottság japán elnökének támogató szavazatával az Alsó-landy vidéki 23 magyar község visszacsatolásának javaslata a mi javunkra szökött. Sajnos a Népszövetség keretében működött ú. n. nagykövetség tanácsa a javaslatot elutasította és így a Murán inneni területek mégis Jugoszláviához csatoltattak.

Országaink között az első hivatalos kapcsolat 1922-ben vételtett fel, amikor a bécsi japán császári követet akreditálták a függetlenné vált Magyarország Főméltóságú Kormányzója mellett is. Időközben a követség Budapestre került át, magyar részről azonban — sajnos — az első magyar követ Ghica György, volt newyorki főkonzul személyében csak 1939-ben tette a lábát Japán baráti földjére. Ottani követségünk élén most Végh Miklós követ áll, aki egyúttal képviseli hazánkat Mandzsúriában és a Nankingban székelő kínai központi kormány mellett is.

Azok a volt hadifogoly tiszték, akik annak idején elveztek a japán expedíciós hadsereg jóleső, kivételező bánásmódját, a két ország közötti kapcsolatok kimélyítése céljából Mezey István tartalékos zászlós, fővárosi ügyvéd buzdítókódására 1924 júniusában megalakították a *Magyar-Nippon Társaságot*, amelynek elnöke dr. vitéz József Ferenc kir. herceg öfensége lett. Ez a Társaság vette azután át az 1910-ben megalakult *Turáni Társaságtól* a két ország közötti társadalmi kapcsolatok ápolását. Ebben az időben érkezett hozzánk *Imaoka Dzsücsiro* japán tanár, aki Főzel egy évtizeden keresztül tartózkodott hazánkban, felvilá-

² A Turán Társaság derekas munkájáról e téren a „Turán” c. folyóirat 1941. évi külön száma adott összefoglaló képet.

gosító előadásokat tartva az általa nagy szorgalommal s kitűnően megtanult magyar nyelven és búcsúzásul „*Új Nippon*” című pompás kötetben mutatva be népét és hazáját. Azóta Japánban végez jóértelemben vett magyar propagandamunkát; cikkeiben, előadásokban, rádióban és könyvekben ismertette országunkat és nemzetünket. A japán színművészet alkotásait is módunkban volt megismerni a tókiói Kabuki színház vendégszereplő tagjának, *Kiwa Teiko* művésznőnek csodélatos játékán keresztül. 1936-ban viszont magyar szerző, *Kállay Miklós* varázsolt elénk a Nemzeti Színházban a „*Roninok kincse*” című pompás darabjában egy darab valódi japán életet.

Mitui Takaharu báró Japán egyik legnagyobb kereskedőházának vagy mondhatjuk iparmágnásának leszármazottja 1935-ben alapítványt létesített olyanképpen, hogy öt éven keresztül 10.000—10.000 pengőt juttat a közoktatásügyi minisztériumnak rendelkezésére, melynek felhasználásával fedeztessék magyar kutatók Japánba való útja, a japán nyelv és irodalom budapesti egyetemi előadásának költségei és esetleges japán vonatkozású kiadványok megjelenítése. Ebben a sorozatban eddig két kiadvány jelent meg, az egyik *Pröhle* Vilmos könyve „*Japán irodalomtörténet*” címmel, a másik pedig *vitéz Nagy Iván* „*Japán közoktatásügye*” című tanulmánya.

A japán-magyar barátságunk ugyanebben az évben különösen élveztük egy jelentős gesztusát *Adatsi Meneichiro* nagynevű japán diplomata állásfoglalása kapcsán. A trianoni békediktátum rendelkezése következtében ugyanis a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem fenntartására rendelt ősi alapítványi birtokok Cseh-szlovákia területére estek át. Az egyetem tanácsa pert indított a magyar-cseh vegyes döntőbírótság, illetőleg később a Hágai Nemzetközi Bírótság előtt és hosszú évek pereskedése után *Adatsi* japán nagykövet elnöklése idején sikerült kedvező ítéletet elérni, melynek kapcsán a csehek többmillió kárpótlást fizettek az elkönfiskált birtokokért.

Közben Japánban is élénk érdeklődés mutatkozott Magyarországra iránt. Tókióban *Magyar Egyet* (43 magyar és Japánban, 17 japán Budapesten), majd *Liszt Ferenc* művészetének népszerűsítésére 1935-ben *Liszt Ferenc Társaság* alakult, mely a nagy mester születésének 125. ik évfordulóján fényes keretekben rendezte meg az első nagyszabású *Liszt*-hangversenyt. *Liszt* mellett a másik nagy magyar zseni, *Petőfi Sándor* hódította meg a japán irodalombarátokat. Költeményeit először a hadifogolytáborokban ismerték meg a japán tiszték, akiket rövidesen meghódított az ifjú hősként elesett katonaköltő hazafias és szerelmi lírája. *Aibara Susumu* fordította le az első *Petőfi*-verseket, hogy utána egy fiatal magyar evangélikus lelkész, *Pap Ferenc* fordításában ismerhessék meg e csodaszép költeményeket. A *Petőfi* lírájának hívei 1936 január 14-én megalakították a *Dai-Nippon Petőfi Kyokai-t*, tehát a japáni *Petőfi* Társaságot. Elnök a nagy magyarbarát *Nabesima Naokasu* örgróf lett. 1937 tavaszán *Metzger Nándor* kitűnő hazánkfia jó fordításában már ki is adott a társaság egy 25 válogatott *Petőfi*-versből álló antológiát *Sass-Brunner* Ferencé és *Brunner* Erzsébet illusztrációival. A harmadik nagy magyar szellem, akit különleges megtiszteltetésben részesítettek a japánok, a nagy Tibet-kutató, *Kőrösi Csoma Sándor*. 1933 februárjában a Taisyo-egyetem kápolnájában a buddhista vallás szertartásai szerint felállították *Csoma Sándor* szobrát, amit *Csorba Géza* a Magyar Keleti Társaság megbízásából készített és amely szertartás keretében „hosatunak, tehát Buddha-szentnek avatták fel a világhírvé vált nagyenyedi székely diákok.

1938-ban ment ki Japánba *Erdő Ferenc* katolikus misszionárius és a Mitsui alapítvánnyal *Mezey István*, aki közel egy éven ott tartózkodása kapcsán megvette alapjait a tókiói Magyar Intézetnek: *Nippon-Hangari Bunka Kiokai*. Az intézetben Magyarországra vonatkozóan magyar

³ Már harmadik éve a kitűnő japán filológus *Tokunaga Jaumoto* oktat nálunk japánra az egyetemen.

⁴ Különben ő alapította meg *Sumióka Tomogoshival* együtt az első magyarbarát együletet a *Daido* (Nagy Ut) Társaságot is, mely ezzel a címmel lapot is adott ki.

és idegennyelvű könyvek, folyóiratok állanak rendelkezésre, nyelvtanfolyamokat tartanak benne. Felolvasó üléseket és zeneestéket rendeznek és kiállításokat is. 1938 március 15-én volt az ünnepies megnyitás Tókió legelőkelőbb negyedének egyik modern palotájában, hogy a magyar kultúra legkeletibb őrhelyeként lehessen ismét meghirdetni a magyar szellem dicsőségét.³

Még ebben az évben írta alá *Teleki Pál* gróf akkori közoktatásügyi miniszterünk és a budapesti japán követ a magyar-japán kulturális egyezményt, amely egyuttal barátságai szerződés is volt a két ország között. A szerződés szövege a következő:

Barátsági és szellemi együttműködési Egyezmény Magyarország és Japán között:

Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója és
Ő Felseje Japán Császára:
ünnepélyes ténnyel megerősíteni és intézményesíteni óhajtván a két ország között oly örvendetesen fennálló kölcsönös baráti és bizalmi kapcsolatokat,
egyaránt áthátva attól az óhajtól, hogy országok évszázados hagyományaiból eredő műveltségük kölcsönös megbecsülése alapján a két ország kulturális kapcsolatait kifejléssék és a két ország kölcsönös megértését ekként kimélyítsék:

elhatározták,
hogy egyezményt kötnek és e célból kijelölték:
Ő Főméltósága a Magyar Királyság Kormányzója:
gróf *Teleki Pál* magyar királyi titkos tanácsos, magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter úr *Ónagyméltóságát*;

Ő Felseje Japán Császára:
Majime Matsumiya Úr *Ónagyméltóságát*, Japán budapesti rendkívüli követét és meghatalmazott miniszterét,
akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik közlése után a következő rendelkezésekben állapodtak meg:

1. *Cikk.* A Magas Szerződő Felek között mindig barátság és jó egyetértés fog fennállani.

³ *Irodalom:* A legjobb összefoglalás *Mezey István:* Az igazi Japán című könyve (Budapest, 1939, Egyetemi Nyomda). Adataink egy része ugyancsak tőle van. Lásd még: a „Távol-Kelet” folyóirat 1936. és 1937. évi számain. Az utóbbiban az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ közzétette a Magyarországon Japánról megjelent összes könyvek bibliográfiáját. — Lásd még *vitéz Nagy Iván:* Japán és Magyarország. (Magyar Külpolitika, 1936. máj.—jún.)

2. *Cikk.* A Magas Szerződő Felek arra fognak törekedni, hogy kulturális kapcsolataikat biztos alapokra helyezzék és ennek folytán a legszorosabb együttműködésről biztosítják egymást.

3. *Cikk.* A Magas Szerződő Felek, az előző cikkben kifejtett cél elérése érdekében — a lehetőségekhez képest — kölcsönösen fejleszteni fogják az országaik közötti kulturális közlekedést a tudomány, szépművészetek, zene, irodalom, film, rádióközvetítések, sport, stb. terén.

4. *Cikk.* A Magas Szerződő Felek illetékes hatóságai a szükséghez mérten meg fognak állapodni az előző két cikk alkalmazásához szükséges részletkérdésekben.

5. *Cikk.* Jelen egyezmény meg fog erősíteni. A megerősítő okiratok a lehető legrövidebb időn belül Budapesten fognak kicserélni.

Az egyezmény a megerősítő okiratok kicserélését követő tizedik napon lép életbe és az egyik vagy másik szerződő Fél felmondásától számított hat hónapi időtartam elteléig marad érvényben.

Ennek hitelül a meghatalmazottak a jelen egyezményt aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Készült két eredeti példányban Budapesten, 1938. évi november hó 15.-én, amely megfelel *Syowa* 13. éve november 15.-ének.

Ennek a 2600 éves birodalomnak és dinasztiának hős katonái küzdenek ma velünk együtt a földteke túlsó felén az angol-amerikai imperializmus ellen. Hogy ennek a harcnak mi lesz, mi lehet a végső kimenetele az — szerintem — nem lehet kétséges.

Nem lehet kétséges, mert vajjon lehet-e legyőzni egy olyan hadsereget, amely a Felkelő Nap diadalmasan lobogó zászlaja alatt azzal a fanatikus hittel ront az ellenségre: ha életben maradok, csak győztes lehetek, ha meghalok, részese leszek az örök istenségnek.

Mert jól jegyezzük meg, a háborúk hősei és vitézei nem azért érdemlik meg a fényes rendjeleket és a csillogó medáliákat, mert az ellenség soraiból szörnyű suhintásokkal sikerült nekik rendeket kivágni, hanem azért, mert napról-napra, óráról-óra oda merték vetni a győzelem véres serpenyőjébe áldozatul a saját maguk életét. S nem legyőzhetetlen-e az a hadsereg, melynek minden tagja, generális és köztisztviselő, vallja, s hirdeti — győzelmes életével és diadalmas elmúlásával egyaránt, — hogy: *a halál számára könnyebb, mint a pehely.*

Vitéz Nagy Iván dr.

Tekintsünk a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet felé

A nemzetek nagy harcában a magyarság csak akkor tudja biztosítani jövőjét, ha féltve vigyázunk minden magyarra és számontartjuk testvéreinket, bárhol is éljenek a világon. Nem szabad annak megtörténnie, hogy magyarok szárai vagy ezrei ismeretlenül, elfelejtve tengődjenek kisebbségi sorsban a földkerekség valamelyik pontján. Az idők vajúdásaiban, a történelmi napokban a magyarságnak is meg kell hoznia újabb véráldozatát: szabad-e tehát ilyen körülmények között az idegenbeszakadt magyarságról megfeledekezünk? Minden magyar, akit számontartunk, a nemzet erősödését, gyarapodását jelenti. Különben is a magyarság számbelileg még mindig kicsiny nemzet, legfeljebb középnemzet a többi népekhez viszonyítva. Az erőtartaleket fel kell fokoznunk és ezért kötelességünk foglalkozni a kisebbségi magyarokkal is. Ezek a gondolatok parancsolólag előírják a közirónak, hogy ráterelje a figyelmet a *Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet* áldásos munkájára. Nemzeti becsületünk azt diktálja, hogy kötelességszerűen karoljuk fel azokat az intézményeinket, amelyek az örök magyarság, a verhetetlen nemzet sorskérdéseivel hazafias önzetlenséggel foglalkoznak. Ilyen korszerű és közmegebecsülésre méltó intézmény a Pécsi Kisebbségi Intézet, mely megérdemli a nemzet érdeklődését és háláját.

Faluhelyi Ferenc professzor, a Pécsi Kisebbségi Intézet megalapítója és lelkes vezetője éveket ezelől az egyik budapesti napilap hasábjain a következő nyilatkozatot tette: „*Egyetlen magyar ember sem lehet tájékozatlan a legnagyobb magyar sorsproblémában: a kisebbségi kérdésben, mintahogyan a külföldi nagy nemzetek fiai már gyermekkorukban tökéletes tájékozottságban vannak afelől, hogy a világ különböző részein hány fajtestvérük él és milyen kisebbségi sorsban!*” Sajnos, még sok magyar ember tájékozatlan ebben a kérdésben. De nemcsak az elméleti tájékozatlanság és a szaktudás hiánya a hiba, hanem a nagyfokú közömbösség és részvétlenség is. A Pécsi Kisebbségi Intézet a Budapesti Kisebbségi Intézettel együtt esodálatra méltó munkát végez, de az érdeklődő közönségük igen kicsiny és hathatós pártfogásban alig-alig van részük. Anyagi eszközeik nagyon csekélyek, holott a legteljesebb támogatást megérdemelnék. Gondoljunk csak arra, hogy valóságos lélekmentést végez a Pécsi Kisebbségi Intézet, amikor írásban és képből, térképek, grafikonok, folyóirat-kartotékok, könyvek sokaságával mindenkor azt kutatja, hol és mikor menthető meg egy magyar a világ valamelyik pontján. A szó igaz értelmében nemzetvédelmi szolgálatot teljesítenek *Faluhelyi professzorék* odalenn a pécsi egyetemen.

7

A N. M. MUSEUM
NYILVÁNTARTÁS

ami több figyelmet érdemelne. Különösen emeli ennek a munkának értékét, hogy a tudós egyetemi tanár fiatal egyetemi gárdát szervezett maga köré, akik cselekvő szeretettel bizonyítják be érzéseiket a külföldi magyarság iránt. A nemzeti szolidaritás, a sorsközösség a pécsi egyetemi ifjúságba — a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet keretén belül — valósággal belé plántálódik és nagy távlatokat kap. Az az ifjú, aki részt vesz a Pécsi Kisebbségi Intézet munkájában, a magyarság problémáit nemcsak a szülőfaluja határáig látja majd, hanem a nagy magyar kérdéseket beleilleszti az emberiség egyetemes világkérdéseibe. Kiváló és szerencsés gondolat volt a fiatalság ily módon való bekapcsolása a külföldi magyarság ügyének ismeretébe. Ez a józan és tanult fiatalság mindenkinél előbb megtalálja majd az utat a határokon túl élő kisebbségi fiatalsághoz, akik ugyancsak tartószlopai lehetnek idegen népek tengerében a magyar érdekeknek.

Elsárgult, régi újság került a kezünkbe, melyben keserű sorokat olvastunk az ismeretlen magyarok ismeretlen kisebbségi életéről. Akkor, amikor e sorokat írták, még a veszteségektől elalélt, földresujtott kicsi trianoni Magyarország egy-két bátrabb fia mert és tudott beszélni a kisebbségek sorsáról. Ebben a régi újságikkben többek között a következőket olvashatjuk: „A trianoni tragédiának ugyanolyan megrázó és végzetes fejezete volna, ha a részekre darabolt magyarság lelki kapcsolatai is megszűnnének és a nemzet életében is elkövetkezne egy folyamat, mellet a pszichoanalitikusok lélekhasadásiak neveznek. A kultúrában továbbra is egységes képletet alkotó magyar lélek meghasadása betetőzését jelentené a világtörténelem egyik legnagyobb tragédiájának s innen már végképen nem mutatkoznék menekülés az élet, a jövő felé... Ez a lélekhasadás természetesen hozná magával, hogy magyarok teljesen idegenül állanának szemben magyarokkal s ez a két divergáló magyar lélek sohasem tudná többé megérteni egymást.” Ezeket a sorokat akkor még cseh megszállás alatt élő Kassáról írta egy feljajduló magyar, de az a tény, hogy így írhatott, bizonyítja annak a tételünknek jogosságát, hogy rendszeresen és tudományosan kell foglalkoznunk a kisebbségi magyarok sorsával. Kassa azóta újra a miénk, a Magyar Szent Korona testének része, de mennyi terület van még a földön, ahol kisebbségi magyarok élnek és ahol félnünk kell a „lélekhasadástól”, ha magukra hagyjuk az árva magyarokat. Isten mentse meg a magyarságot, hogy az a keserűen emlegetett „lélekhasadás” bekövetkezzék, mert akkor elveszítünk magyar és magyar között a lelki kapcsolatokat, ami egyenlő az egységes nemzeti lélek szétesésével. A Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet azt a magas célt tűzte fiatalága elé, hogy aranyhidat építsen

a hazai és külföldi magyarok között és megteremtse a világ valamennyi magyarjával a lelki egységet. A magyarság életében ma „lélekhasadástól” nem lehet beszélni és ezt részben annak az ifjú gárdának köszönhetjük, mely Faluhelyi professzorral az élen, a pécsi egyetem falai között munkálkodik csendben és szerényen a kisebbségi magyarok jobb sorsa érdekében.

A Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet közérdekű munkáját feltétlenül támogatnunk kell és több figyelmet érdemel a nemzet egyetemétől. A munka nagyvonalú és sokoldalú. Nemcsak kisebbségtörténeti adatokat gyűjtenek, hanem a kisebbségek társadalmi, kulturális és gazdasági kérdéseit is feldolgozzák tudományos rendszerességgel és nagy körültekintéssel. Sőt Faluhelyi professzor egyik régebbi nyilatkozata szerint: az 1914—18-as világháború után szertehullott és elszakított nemzetek és a törzsmagyarság szellemi kapcsolatainak fenntartásán kívül szemmel kísérik a nálunk élő nemzetiségek életét is. Kitűnő! Teljes szellemi felkészültséget akar nyújtani a Pécsi Kisebbségi Intézet a nemzet javára.

A magyar társadalomnak erkölcsi kötelessége olyan közhasznú intézmények támogatása, mint a Pécsi Kisebbségi Intézet. Célszerű lenne tehát, ha a jobb és gondtalanabb fejlődés érdekében a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet valamilyen formában bekapcsolódna a Magyarok Világszövetségébe, mint a külföldi magyarok érdekeit szolgáló csúcsszervezetbe. A Világszövetség kiterjedt összeköttetései révén nagy segítségére lehetne a tudományos alapon dolgozó pécsi intézetnek. Viszont a Kisebbségi Intézet tudományos kutatásainak eredményét rendelkezésére bocsáthatná a Magyarok Világszövetségének. Ennek a két intézménynek egymásrahatása, kiegészítő munkája sok új eredményt hozhatna a kisebbségi kérdésben, illetve a külföldi magyarság életfontosságú ügyeiben.

Nemzetek jövő sorsa és boldogulása nem az anyagi javak oktalán felhalmozásától függ. Még akkor sem lesz nagyobb egy nemzet, ha göröcsösen ragaszkodik aranyához, mert az arany imádatában kiálszik a lélek. Lélek nélkül pedig nincs élet. Kizárólag a nemzeti szolidaritás, a lelkek egymásra találása, sziklaszilárd összetartása és győzhetősége képes a legkisebb nemzeteket is felemelni, nagygyá tenni. Ezt a hegyeken és tengereken túl terjedő nagy magyar összefogást munkálja szívós kitartással a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, amiért méltán megérdemli, hogy feléje tekintsünk. Érezzék ennek a közhasznú intézménynek munkásai, hogy hálával és szeretettel kísérik minden tetteiket.

Halácsy Dezső

K Ö N Y V S Z E M L E

ERDÉLYI MAGYAR EGYETEME. Szerkesztette: Bisztray Gyula, Szabó T. Attila és Tamás Lajos. Az Erdélyi Tudományos Intézet kiadása, Kolozsvár, 1941.

Másfél esztendője, hogy Erdély fővárosa felszabadult s véle együtt visszatért az ősi hazához Erdély büszkesége, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem materiális része, hogy ugyanakkor visszaköltözzen szülőföldjére a Szegedre menekült kolozsvári egyetem eszmei része is. A felszabadulás óta eltelt másfél esztendő az újjászületés korszakát jelentette, azóta nemcsak megújult, hanem jelentékenyen ki is teljesedett az erdélyi tudományegyetem, létrejött az Erdélyi Tudományos Intézet; ennek a műnek kiadója is. A régi épületekben új magyar élet pezsdült s az ősi hagyományokból új magyar tudományos élet sarjadt s borult szinte szemünk láttára virágzásba. Szükség volt nemcsak arra, hogy ezt az újjáéledést a szélesebb értelmiségi körök előtt is megismertessék

és megörökítsék, de túl ezen, nagy szükség mutatkozott egy olyan műnek, amely szervesen kimutatja, hogyan fakadt Erdély ősi művelődéséből hajdan az egyetemi gondolat, miként fejlődött elmúlt századok viharáiban (hiszen oly kevés napsütés és kedvező idő volt ezekben az elmúlt századokban) miként jutott el a Ferenc József tudományegyetem létesítéséig, hogyan küzdött meg a trianoni esztendőök száműzetésében a torkot fojtogató elmulással s miként támadt újra, virágozott egyszerre ki, mintha soha egyetlen percre sem érezte volna egy idegen állam halálos támadását, sújtó csapásait.

Nagy és gondos munkát tükröz vissza ez a kötet s ha átlapozzuk a kifogástalan kiállítású művet, minden oldalról azt a mélységes magyar szeretetet érezzük, amellyel szerkesztői feladatukhoz láttak s megvalósították elgondolásukat. Első helyen a *Főméltségű Ur* komoly, a kötethez illő réckarcával találkozunk s utána

Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter bevezetője kezdődik a sorsdöntő évszámmal, 1541-gyel, amidőn az erdélyi fejedelemség lett a magyar királyság történeti hivatásának örökösévé s Erdély történelmi életének egyik leghatalmasabb erőfényezője a magyar iskola. Idáig nyúlik vissza a mai kolozsvári egyetem történetének gyökere, vagy amint Bisztray Gyula mondja nagyszerű tanulmányában, ennek az egyetemnek virtuális képe az önálló fejedelemséggé alakulás óta él és hat Erdélyben.

Bisztray Gyula tanulmánya „Az erdélyi tudományos élet és egyetemi gondolat” áll a kitűnő mű középpontjában. Ez a tanulmány elsősorban nyújtja az erdélyi tudományos élet és egyetemi gondolat fejlődésének egységes áttekintését. Ez a szinte külön kötetnek beillő tanulmány az előzetes studiumok egész sorát tette szükségessé s csak akkor látjuk, milyen nagy munkát végzett Bisztray Gyula, ha a forrásmunkák és jegyzetek gazdag sorát is áttekintjük. Valóban ezek a részletdolgok annyira kevésbé ismertek és nehezen hozzáférhetők, hogy felsorolásuk egy-

maga külön érték, maga a tanulmány pedig széles áttekintésével, biztos vonalvezetésével tökéletes képét nyújtja annak a fejlődésnek, amelyet az erdélyi magyar egyetem gondolata a magyar nemzeti művelődés kezdetétől egészen napjainkig megtett. Az erdélyi egyetemi gondolat a középkor külföldi egyetemeit járó erdélyi diákokkal kezdődik s először a XVI. században a kolozsvári Báthory-egyetemmel valósul meg. A következő században már a kálvinista Erdély főiskolás törekvéseit látjuk, majd a XVIII. században a felújított jezsuita, később piarista egyetem történetét. Aztán egy időre megszakad ez a történet, a magasműveltség korszaka következik egyetem nélkül (1784—1872), hogy végezetül 1872-ben megalakuljon Erdély ma is létező egyeteme.

Bisztray Gyula tanulmánya nagyszerű bizonyítéka annak, hogy Erdélyben milyen mélyen gyökerezik a magyar művelődés s mennyire egyedülálló volt ezen az ősi magyar területen. A magyar művelődéstörténet a történelem mellett igazolása mindannak, amiért a magyarság Trianon óta is elszántan küzdött, szellem és anyag fog össze az ősi hazában megbizonyítani a magyar élet jogosságát és igazságát. Bisztray mindezt a tudós tárgyilagosságával és higgadságával végzi, ép ezért bizonyító ereje is teljes.

Szabó T. Attila az Erdélyi Múzeum Egyesület történetét ismerteti, megalakulásától kezdve napjainkig. Bennünket elsősorban a kisebbségi két évtized érdekel s ez a sors a maga drámaiságában méltán állítható a Bisztray-féle bizonyítékok mellé. A múlt tanulságaiból Szabó T. Attila leszögezi, hogy a Múzeum Egyesületnek különállónak és függetlennek kell lennie, a múzeumi gyűjteményeknek önálló hajlékot kell emelni és az egyesületi életre önálló tökélet kell előteremteni. Az EME életét a kisebbségi sorsban súlyosan befolyásolja az egyetemmel történet összekapcsolás és bizony szinte csodálatos, hogy a Múzeum Egyesület a fonák helyzetben kisebbségi sorsában is életbenmaradt.

Az egyetem 1872-től 1919-ig terjedő működésének történetét *Makkai László* írta meg, *Mátrai László* pedig az egyetem helyét az európai tudományosságban mutatja be s futó áttekintéséből is kiténik, hogy a kolozsvári egyetem az európai tudományosságban jelentékeny helyet foglal el. *György Lajos* az egyetemi könyvtár ismertetése mellett az erdélyi magyar könyvtárügyet is ismerteti, *Szabó T. Attila* a tudományegyetem építkezéseinek a történetét írja meg. *Rudai Rezső* a diákjóléti munkáról ad áttekintést. Különösen értékes és számunkra érdekes tanulmányt olvasunk dr. *Gáldi László* tollából arról, hogy az erdélyi magyar tudományosság és a kolozsvári egyetem milyen hatást gyakorolt a román tudományra. *Gáldi László* taglalt és valóban tudományos higgadsággal megírt tanulmánya annak bizonyossága, hogy egyetlen szomszéd népnek sem volt akkora szerepe a román műveltség megalapozásában, mint a magyarnak. *Biró Sándor* a kolozsvári egyetem román uralom alatti történetét írja meg, *vitéz Nagy Iván* pedig a száműzetés szegedi éveiről számol be, *Bisztray Gyula*, *vitéz Nagy Iván*, *Szabó T. Attila* és *Szalai Béla* együttesen írták meg a kolozsvári egyetem újjászervezésének munkálatait, *Tamási Lajos* pedig az Erdélyi Tudományos Intézet munkatervéről számol be. A zárószóban *Szily Kálmán* ír az újjászülött tudományegyetem feladatairól s leszögezi, hogy ez

az erdélyi és magyar tudományegyetem hagyományaihoz alkalmazkodva, történelmi hivatást teljesít, mert működésével segít megtartani a magyarságot a művelt emberiségnek és Erdélyt a magyarságnak. A nyomdatechnikailag is kifogástalan előállítású kötet igen gazdag illusztrációs anyagot is nyújt, táblázatai pedig értékesen támasztják alá az egyes tanulmányokat. *Csuka Zoltán*

ANDREAS PAMPUCH: HEIMKEHR DER BESSARABIEN-DEUTSCHEN. (A besszarábiai németek hazatérése.) *Schlesien-Verlag, Breslau, 1941.*

A történelem szakere manapság gyorsan rohog; alig múlt egy esztendeje, hogy az újkor történelmének egyik legnagyobb népvándorlása (ezt mondja a besszarábiai németek hazatelepítéséről A. Pampuch) lezajlott s mi minden történet azóta; a szovjetsapatokat már régen visszazsorították a németek az ideiglenesen elfoglalt területről s szinte megfedkeznek a kortárs az olyan nagy eseményről, mint 90.000 német áttelepítése Besszarábiából a német birodalomba. Milyen jó is, hogy a német alaposság és a német gondosság pontosan feljegyzti a világ nagy átrendezésének egy-egy ilyen részletét s pompásan előállított könyvben őrzi meg a nagy hazatelepítés egyik fejezetének emlékét.

Mert a besszarábiai németek hazatelepítése csak a nagy hazatelepítési akciónak egy része. Pampuch könyve elején nem feledkezik meg a többi német hazatelepítésről sem, amelyek között számban első helyen az olaszországi németek hazatelepítése áll. (Pedig akkor a volt szlovéniai németek hazatelepítéséről még nem is lehetett szó.) Pampuch maga is oroszországi német eredetű férfi, beszéli az orosz nyelvet s mint SS Mann valószínűleg ezért kapott beosztást a hazatelepítési akciónál. A németek ide is szakembereket küldtek s meg kell hagyni, ezek a szakemberek pompásan értették feladatukhoz. Kilenc vizez ember átvándoroltatása nem kis feladat s ez az átvándoroltatás vasúton és hajóval a legkisebb zökkenő nélkül történt. Mindenre gondolt a német szervező-képesség és a hazatelepítés vezérkara nemcsak arról gondoskodott, hogy hajók, pihenőtáborok álljanak útközben rendelkezésre, hanem még a legjelentéktelenebbnek látszó nyomtatványt is előre elkészítette és magával vitte.

A könyvben részletes visszaillesztést kapunk a besszarábiai németek történelmére. Maga Besszarábia a népek történetében mint átmeneti ország (Durchgangsländ) szerepelt s úgy látszik ez volt a német népcsoport számára is. A múlt század elején indult meg a besszarábiai németek letelepedése és szinte csodálatos, hogy a mintegy 9000 letelepedő 1941-ig 90.000 főre szaporodott s ez idő alatt még arra is volt népfeltele, hogy innen Amerikába vándoroljanak ki testvérei. S a német hangyaszorgalom bizonyítéka, hogy ez idő alatt a 25 kolóniából 112 mellékkolónia (Tochterkolonie) keletkezett s a részükre eredetileg kiosztott 147.705 hektár földhöz 182.000 hektárt vásároltak s a bérletekkel együtt majdnem 330.000 hektárt műveltek meg. S a német alaposság termékeny földeket varázsolt a szteppékből, gyáripart teremtett a semmiből. Az utóbbi években pedig még a zsidó kereskedőket is kiszorította a maga életéből, megalakítván saját szövetkezeteit. S mindezt a munkát igen mostoha körülmények között végezte, mert sem az egykori orosz, sem a későbbi román uralom épenességel

nem kap dícséretet a szerzőtől...

Andreas Pampuch könyve pontos áttekintést nyújt a besszarábiai németek hazatelepítéséről s emellett nemcsak száraz adatokat és leírást ad, hanem az iradalomról sem feledkezik meg. A rengeteg képanyag pedig önmagáért beszél és szórakoztatva vezet be nemcsak a besszarábiai németek életébe, hanem az egész hazatelepítési akcióról is szinte filmszerű, mozgalmalás áttekintést nyújt. Ez a könyv értékes és érdekes dokumentuma a hatalmas munkának, amely a háború kelles közepén zökkenő nélkül folyt a külföldi német népcsoportok megmentéséért. *Csuka Zoltán*

DR. VOJTECH BRESTENSKY ÉS DR. IMRICH KRUŽLIK: ZA TU NAŠU SLOVENCINU. *Daljših 5 rokov Slovenske Lige. (r. 1935—1940.) (Azért a mi szlovák nyelvünkért. A „Szlovák Liga” újabb öt éve. 1935—1940.) Pozsony, 1940. Slovenská Liga-kiadás. 127 l.*

A Slovenská Liga 1920-ban alakult azzal a céllal, hogy a szlovák nyelvet és nemzeti öntudatot megtartsa azoknak a vidékeknek a szlovák lakosságában is, amelyek más nemzetiségű községekben mint kisebbség élnek. Ez a könyv a Liga 1935-től 1940-ig terjedő munkásságát ismerteti. Dr. V. Berestensky vezető tanulmányában hangsúlyozza, hogy a Liga munkássága nem irányul senki ellen, mindenképpen csak az a célja, hogy a magyar, német, rutén többségű helyeken biztosítsa a szlovákság megmaradását. Sajnos, maga a munka már nem mutatja ilyen világosan a Ligának e tisztán pozitív, másoknak ártani nem akaró célkitűzéseit. Pedig a vezető szavak után azt várhattuk volna tőle, hogy bemutassa: hogyan kell a Dunamendecében, Európa e kevert nemzetiségű vidékén, pozitív irányú nemzeti munkát végezni úgy, hogy emellett az egyes nemzetek, kiket az erőves Magyarország a közös patriotizmus telt egygyé, testvéri békességben tudjanak egymás mellett élni. Sajnos, ez a mű ennek éppen ellenkezőjét mutatja be. Két legnagyobb fejezetében, — melyek egyúttal az egész beszámoló gerincét alkotják, — azt mutatja be, hogy 1. hol állítottak fel nem szlovák többségű helyeken szlovák iskolát; 2. hogyan működnek a Slovenská Liga egyes helyi szervezetei. Jóformán alig van e két fejezetnek olyan részlete, ahol ne találkoznánk szenvedélyes, oktalannul gyűlölködő és igazságtalan kirohanásokat a magyarság — és csak a magyarság — ellen. Nem akarunk az egész füzet részlet-megállapításával vitába szállni, — ezt teljesen fölöslegesnek tartjuk, — pusztán azt kívánjuk megállapítani, hogy a nemzetépítésnek ez a módszere sohase fogja meghozni azokat a gyümölcsöket, amelyek valóban gyarapodást jelenthetnek. Az évkönyv szerinti a Slovenská Liga csaknem minden esetben olyan helyen állított fel szlovák iskolát ahol „elmagyarosított” szlovákokat vélt találni. A Középduna medencéjének e vegyes lakosságú területen nagyon is érthető kérdés: az asszimilációt nagyszélesen fel lehet használni ürügyül az erőszakos elnemzetlenítésre, — jelen esetben az elszlovákosításra. A Slovenská Liga sokat panaszkodik e könyvben amiatt, hogy a magyarok erőszakkal „elnemzetlenítették” a szlovákságot: — ha volt is a múlt század végén ilyen téves és a magyar etnikumot egyáltalán meg nem erősítő törekvés és sohasem volt telve akkora gyűlölettel és romboló fanatizmussal, mint ami ennek a könyvnek a lapjairól elolvasható.

Higgye el nekünk a Slovenská Liga, hogy sokkal helyesebb volna revízió alá venni a múlt szemléletét: ezzel a szlovák önismertet is szilárdabb, tartósabb, — mert a történelem tanulságain alapuló, — jelleget öltethetne. Az a sok ellenállás és ellenszenv, amellyel a Slovenská Liga munkája a színmagyar községekben találkozott, amikor ott felállított szlováknyelvű iskoláival szlovákosítani akart, — meggyőződésünk szerint még akkor sem használhat a szlovák ügynek, ha a szlovák nemzeti kérdéseket önmagukban és önmagukért vesszük. Viszont a bécsi döntés alapján Magyarországhoz visszacsatolt területen a magyar etnikum mai egysége is bizonyítja, hogy a Liga gyűlölködésből fakadt munkájának igen-igen kevés volt a sikere. Itt, a Duna medencéjében, ahol nagy a népkeveredés, minden nemzetépítő munkának szem előtt kell tartania, hogy teljes békességet s következményét: a teljes együttműködést csak az egymás megsegítésén, az egymásra való odaadó figyelemmel lehet elérni. A magyar kormányzat nagyon jól tudja ezt: nyugodt lelkiismerettel állíthatjuk, hogy a magyarországi szlovákság kulturális értékeit minden szempontból szem előtt tartja, — meg is van hozzá az alapja: az a lelki-szellemi közösség, amelyben (a közelmult néhány viharos évtizednek kivételével) a két nép évszázadokon keresztül együtt élt. Az igazi dunai nemzetépítők számára a szomszéd nem ellenség, hanem testvér, mert ezt követelik ennek a területnek a történelem által szentesített törvényei!

Sz. L.

MARÉK ANTAL: A FELVIDÉK, ERDELY ÉS A DÉLVIDÉK IRODALMA. (A Közmuvelődés Könyvei, 1. sz. Budapest, 1942., 64 l.)

Ernst Neumann írja a System der Aesthetik című munkájában, hogy a művészi irányzatok vagy szellemi áramlatok megítéléséhez gyakran sokkal tárgyilagosabban és nagyobb kritikai érzékkel nyúl a művelt szemlélő, mint az áramlatokkal vagy szellemi irányzatokkal együtt sodródó író vagy művész. A híres esztéta tételét irodalomtörténeti síkra vetítve, ezt mondhatjuk Marék kivonatos kis munkájáról, melyben a visszatért területek magyar irodalmának első együttes összefoglalását kívánja nyújtani. Merész kísérlet ez, 60 kis oldalon és bizonyára a törekvő szerző sem tart igényt ezzel a munkájával az irodalomtörténeti vagy szellemtörténeti rangjára. Ha viszont csupán kézikönyvszerű népszerű seregszemlélet akart adni e terület azoknak a rétegeknek kezébe, akik még ilyen lexikális kivonatokban sem ösmerik a magyar peremirodalmat, úgy felsorolása feltétlenül figyelmet érdemlő kísérletnek számít.

Előszavában bejelenti, hogy a mű rövidsége miatt nem adhat írói jellemrajzokat és kimarad a dráma, tudományos irodalom, bibliográfia s a szomszédos népek irodalmi kapcsolatainak felsorolása. Bizony érzékeny hiányok ezek, mert — tekintet nélkül az eredményekre — anatómiailag összefüggnek e műfajok, illetve vizsgálati szempontok az irodalomtörténeti beszámoló fogalmával. Sokkal helyesebb lett volna, ha a visszatért területek századokra visszanyúló irodalomtörténeti vonatkozásai helyett ezeknek a kérdéseknek szorított volna egy-két oldalt.

Nagyobb gondot fordíthatott volna a tárgyköri felosztásra is. Az elszármazott írók például néhány jellemző kivétellel

aligha tartoznak abba a fogalomkörbe amit az egykori kisebbségi irodalmak munkásai jelentenek másokat pedig — mint Berde, Bözödi, Wass Albert, Balázs Ferenc nem lehet egyszerű felemléttéssel „ismertetni”. Néhol névbéli eltérések is vannak, így az Övediek esetében, ami tekintettel arra, hogy Ölvédi László régen halott s a tanulmány szerzője maga is felvidéki, kissé bántólag hat az olvasóra. Másrészt írókat ilyen szűkre fogott ismeretelésében nagy lényűzés azzal jellemezni, hogy kávéházi asztalok mellől miként viláznak, ahogy ezt szerző Koós Károly esetében teszi.

Elismerendő viszont az a féltő szeretettel, művészi ragaszkodással áradó őszinte pátosz, mellyel tárgyat kezeli. Felejtethetetlen szavakat mond Darkó vagy Tamás Mihály írásmódjáról, Benedek apóról, Reményik Sándorról, Tompa Lászlóról vagy a Délvidék kisebbségi Kazinczyjáról, Szent-eky Kornélról. Ez a mélyről fakadó tárgy szeretet és kisebbségi sorsból mentett lírizmus kedves és szórakoztató olvasmánnyá avatják Marék szükséztű beszámolóját.

k. g.

HRABÁR NÓRA: MAZEPPA A LEGÚJABB UKRÁN KUTATÁSOK VILÁGÁBAN. (Ungvár, 1941, 60 l.)

A történelmi egyéniségekről szóló irodalom szervesen követi a mindenkorit történetiszemlélet hullámzását. Különösen áll ez önálló nemzeti életük irányítását elvesztő s újabb államjogi szuverenitáshoz el nem érkezett népek hőseivel kapcsolatban. A rosszesállagú Mazeppa, ukrán hetman és szabadsághős portréja is csupa ellentétes vonásokból összetett mozaik s ez a történelmi kaleidoszkop akként változtatja formáit és színét, ahogyan azt a különböző politikai korok felfogása kötelezően előírja. A Mazeppa-irodalom ezért bővelkedik mesészerű regényes vonásokban, amit a költők, drámaírók, írók, zeneköltők: Byron, Puskin, Gottschal, Hugo, Bulgarin vagy Liszt agagtak rá, méltányoló és elismerő korrajzokban, mellyel a XII. Károly mellé csatlakozott ukrán vezért az egykorú svéd történészek, mint Nordberg és Adlerfeld ruházzák fel, öszszességében mégis elutasító kritikai felfogás alakult ki róla a múlt század utolsó évtizedéig, mert ezt a repertóriumot viszont híres, de elfogult orosz történészek: Kamenszkij, Lazarevszkij, Szolovjov és Kosztomárov s ezek szellemi befolyása alatt álló újabbkori svéd kutatók: Fryxell, Carlson és Jensen írják. Ezekben a beszámolóknak és monográfiáknak Nagy Péter szláv ellenlábasa közönséges áruló-nak van feltüntetve s méltóságára egyetlen indokot sem hoznak fel a hatalmi szempont világánál vizsgálódó szakemberek.

Hrabár Nóra kifinomult kritikai érzékkel az ukrán nemzeti történelmi írás legújabb korszakát veszi alapul s Umanec, de még inkább Dorosenko és iskolájának rehabilitációs művein keresztül közelíti Mazeppa személyét a magyar olvasó felé.

Ez az ukrán történelmi iskola a két ellenkört egy hazáért harcoló öncélú ukrán szabadsághőst látja Mazeppában, aki Nagy Péter nyers imperiálistusát felcseréli ugyan a Nagy Svéd szövetségével, de csak azért, hogy adandó alkalommal módot találjon a független ukrán állam megalapozására.

Ezt a szempontot ugyan nem látjuk kifejtve Hrabár történelmi levezetésében és éppen ezért műve, mely magyar szempontból kivált a Krmann és Márki Sándor-féle

anyag felhasználása következtében igen értékes, nem több kiváló tudományos összefoglalásnál, de nem ad tápot további tudományos kutatásokra.

Szerkezetileg Mazeppa életrajzának megkapó modorban, de aránytalan hosszan kidolgozott ismertetése, legalább ilyen mértékben megkívánná Mazeppa politikai jellemzését, még inkább az általa képviselt és bukásával megszakadt ukrán államideál szabatos és pontos körülhatárolását. A három oldalra szűkített méltatás, — tengelyében Mazeppa és a barokk viszonyával — nem ad módot erre az elvi vizsgálatra. Érdekes lett volna a mindmáig egyetlen kutató által sem eszközölt Wallenstein—Mazeppa párhuzam felvetése is, mert bár bizonyos időrendi különbség választja el őket, Wallenstein is, — miután ukrán sorstársa — az európai porondon felcsillanó rövidéletű svéd nagyhatalomtól remélte a segítséget magasabb állampolitikai célok elérésére.

Fenti hiányosságokat leszámítva, Hrabár Mazeppa-gyűjtése Márki tanulmánya óta e tárgykörben legjobb magyar nyelvű összefoglalásnak számít. Szakszerűsége és tisztult okadatolása kívánatossá tennék a német és ukrán kiadást is.

Kemény Gábor

A TÖRÖK PÉCS, 1543—1686. Irta: Szabó Pál Zoltán. Pécs, 1941. 118 l.

Műfaja e dolgozatnak — mint az író az előszóban mondja — történelmi-földrajzi tanulmány. „Pécs érdekes földrajzi helyzetben a táj tényezőivel a hódító Kelet erői mérkőznek”, ezért „a különböző szellemű népcsoportok harcát e tájban” szándékozik megírni. Ilyen irányú munkálkodás igen hasznos, mert a magyar élet múltbeli formáiról még igen kevés tájékozódást kaptunk. Ha valaki magyar régiségtant akarna írni, Takács Sándor művein kívül alig találna e célra megfelelő részletkutatásokat. Ebből a szempontból az író figyelemreméltó munkát végzett: összegyűjtötte azokat az adatokat, amelyek Pécs török hódoltság alatti életére vonatkoznak, de túlnyomóan kiadott források alapján, csak elvétve akad a munkában egy-egy bécsi, vagy budapesti országos levéltári idézet. E körülménynek tulajdonítható, hogy az újabb szempontok csaknem teljesen hiányoznak belőle: Pécs lakosainak az életéről pl. alig találunk benne adatokat. A kérdést érinti a szerző több helyen is, Pl. a 62—63. lapon, mikor a lakosság jogviszonyairól beszél, vagy a 80—83. lapokon ahol az öltözködést írja le, kár azonban, hogy röviden és főként kiadott források alapján. Nem adja meg világosan a város nemzetiségi képét sem, holott ennek határozottan külön fejezetet kellett volna szentelni és ez az egy fejezet megérte volna az egész munkát, amit Szabó munkája megírására fordított. Ezzel szemben a 14. lapon németeket, az 53. oldalon olaszokat említ, majd a 74-en idézi a defterek adatait, amelyek szerint 1629-ben a város 263 adófizetőjének egytől-egyig magyar neve volt. Mai tudásunk szerint Pécs egyike a legmagyarabb jellegű városoknak egészen a XVII. sz. végéig; eltekintve persze a török uralom alatt betelepült rácoktól. Jó lenne és az egész magyarság szempontjából nagymértékben kívánatos, ha ez a kérdés részleteiben is tisztázást nyerne.

Még súlyosabb kifogást emelhetünk a munka feldolgozási módszere ellen. Forrásait a szöveg között zárójelben idézi, így ezek elég nehezen áttekinthetők. A jelzetek meghatározásában abszolút követke-

zelen. Nehogy a szerző a bírálót rosszakarattal vagy elfogultsággal vádolja. (Hiszen a célunk felvilágosítás a jövőre) egy példát részletezünk. A defterek szokásos teljes és helyes idézése: Velics—Kammerer: Magyarországi török kincstári defterek, Budapest, 1890. I. II. k. X. y. I. Ilyen módon egyetlen egyszer sem találjuk idézve (ahogyan a többi forrást sem), hanem első alkalommal a 20. lapon: „Török Magyar Kincst. Defterek: a 33., 34. lapon egyszerűen „Velics” és többször rövidítve legalább is azt hisszük, a rövidítés ezt a munkát jelöli), de egy és ugyanazon az oldalon (63) is kétféleképpen: „M. T. R. Def.” és „T. M. K. D.” Szakember nagynehezen kihámozza e betűkből, hogy melyik munkára gondolt az író, mikor leírta őket, de ha valamit írunk, valamennyiünkönél ott van a háttérben egy titkos gondolat: hátha olyan jó lesz, hogy nemcsak szakemberek olvassák. A levéltári adatokat azonban már szakember sem tudná megtalálni az itteni idézetek alapján (lásd pl. „Benig. Rezol. 62.” 115. l.).

A könyv kiállítása szép, a benne levő díszítések, metszetek, rajzok, fényképek jók; kár, hogy a fent említett hibák rontják a hatást, amit az érdekes mondanivaló gyakorol az emberre olvasás közben.

Taba István

BONKÁLO SÁNDOR: A RUTÉNEK. (Bpest, Franklin-Társulat. Magyarságismeret, I. é. n., 8°, 184 l.)

A Láthatár megindulása óta, állandóan hangsúlyozta, hogy Magyarország regenerálódásának, szellemi szempontból való újra-egységesítésének egyik leglényesebb, legfontosabb teendője a hazánk területén lakó nemzetiségek megismerése. Ezért: — igaz örömmel vettük a kezünkbe Bonkáló Sándor professzornak a Ruténekéről szóló könyvét: a magyar olvasóköröseknek a tudós alapos felkészültségével, de mindvégig a nagyközönség számára is élvezhetően, áttekinthető módon és könnyű modorban mutatja be a hazánk északkeleti felében lakó rutén népet. A tudós nagy felkészültségére vall, hogy a rutén problematika egyetlen tényezőjéről sem feledkezik meg: 1. bemutatja a rutén telepítési történelmét, megcáfolatlanul biztos érveléssel mondja el, hogy a ruténség hogy vándorolt be több évszázadon keresztül, lassú szívárgással a ma általa lakott területe s nem feledkezik meg annak megvizsgálásáról sem, hogy milyen módon állszkedett be a rutén nép új környezetébe, hogyan távolodott el Halicsban és Podóliában maradt ősnépétől és hogyan símulott hozzá a magyar viszonyokhoz. Magyar szempontból a többek között igen figyelemreméltó az a tény, — melyet Bonkáló professzor többször is hangsúlyoz, — hogy a rutének ideköltözésének milyen társadalmi okai és körülményei voltak s hogy miért volt e nép évszázadokon keresztül vezető intelligencia, — a rendi Magyarország korában: nemesség — nélkül s miért élt egészen a legújabb időkig csaknem teljes mértékben népi sorban. A 2. részben a cseh megszállás időszakát mutatja be s hangsúlyozza, hogy a ruténség számára, — épen azért, mert lelkisége az évszázados együttélés következtében a magyarsághoz kapcsolódott, — a cseh uralom s vele együtt az idegen (orosz és ukrán) befolyás, a kétféle befolyásra intelligenciájának két pártja-szakadása milyen nagy károkat okozott. 3. Bővebben foglalkozik Bonkáló professzor, — könyve tájékoztató jellegének megfelelően —

azokkal a téves tanításokkal, amelyek a rutén múlttól kialakultak s amelyek történelmi kútfők, oklevelek stb. egyes mondatainak, kifejezéseinek félremagyarázásából erednek. Bemutatja, hogy ezek a tévtanok a rutén nép nagy többségében nem találtak hitelt, a rutén intelligencia egy részét téves útra és sokszor éppen a rutén nép érdekeivel ellentétes irányba terelték. Mind ebben, mind pedig későbbi, a rutén irodalomról és művelődéséről szóló fejezetben szól arról, hogy e tévtanok főleg Kollár János vízjemenost-eszméjének hatására lettek általánosakká és népszerűkké a rutén irástudók körében, — ezen a ponton talán nem ártott volna a romantikus nemzeti gondolat túlzásainak, nemzeti mítosz-építő igyekezetének alaposabb hangsúlyozása, — a „dicső múltról” szóló téves vélemények elterjedését ez mindenestre érthetőbbé tette volna. A rutének eredetének és nevének (4.) tárgyalása után az 5. fejezetben igen szép és alapos képet kapunk arról, hogy a ruténség ma sem egységes, hanem bevándorlásának helye és időpontja, Magyarországhoz való elhelyezkedése szerint néprözsökre oszlik. Bonkáló professzor mind nyelvi, mind antropológiai, mind pedig néprajzi szempontból színes képet ad az egyes rutén néprözsékről (síklakók, dolinsnyánok, hegyilakók, verchovinaiak, verchovincok, huculok, bojok, lenkók) sajátosságairól, egymástól való különbségéről s ezzel alapoza meg a következő, 6. fejezetben tárgyalásra kerülő igen érdekes és a ruténség ismeretéhez feltétlenül szükséges tényt, hogy egészen a legújabb időkig nem alakult ki egységes, irodalmi nyelve. Ez, — a rutén irodalomról és művelődéséről szóló — fejezet Bonkáló professzor másik könyvének (— A kárpátjai rutén irodalom és művelődés —) bő kivonata, s teljes egészében feltárja ennek a keleti sláv lelkiségű, de a nyugati kultúra által mélyesen befolyásolt népnek a szellemi kibontakozását. A kép, melyet erről a szellemi kibontakozásról ír, szomorú, — s érdekesen szemlélteti azt, amit más magyarországi nemzetiség irodalmának tárgyalásánál is tapasztalhatunk: — valahányszor külföldi, tehát az ország s következképpen az illető nép sajátos viszonyait meg nem értő befolyás keríti hatalmába a szellemi vezetőket, ez a fejlődésre káros befolyással van s hanyatlást idéz elő. A XIX. század „nagyorosz” törekvései, a cseh-szlovák kormány aknamunkája folytán előállott orosz és ukrán pártok nem tudtak tartós, alapos szellemi életet teremteni; — mi hozzátesszük, hogy úgy sejtjük: a rutén nép aránylagos szellemi elmaradottságának talán ez egyik legfontosabb okozója. Ezt látszik alátámasztani az a körülmény is, hogy, — mint az a 6. fejezetből (A rutén népköltészet) kiténik, — a rutén nép költői hajlandóság s gazdag népköltészete van. Csakhogy ebben nem a régi hazájának emlékei, hanem a magyarsággal való együttélés és a közös harcok lelkisége tükröződik. Bonkáló professzor bemutatja, hogy a történelmi részben részletesen tárgyalt Rákóczi-féle szabadságharcok, de Mátyás király, Kossuth Lajos is, a rutén nép epikus költeményeinek főbb témái, — kár, hogy ezt a kérdést nem tárgyalja részletesebben. A 8. fejezetben a vallás és az egyház (— a görög katolikus és a görög keleti egyház —) kérdéseivel, míg a 9. fejezetben a ruténség gazdasági helyzetével foglalkozik betelepüléstől kezdve máig. Bemutatja, hogy a kezdetben hazánkban jó módon élt ruténséget ho-

gyan döntötték nyomorba a történelem viharai s hogy a magyar kormány milyen erős kézzel akarta fölemelni e nyomorból a múlt század második felében. Egán Ede állt e mozgalom élén, — kár, hogy nagy szellemi támogatója, nemzetiségi politikánk kiváló harcosa, Bartha Miklós, kimaradt a könyvből. De a magyar állam szerető és gondoskodó politikája a ruténséggel szemben így is jól kidomborodik a megszűnt cseh-szlovák rezsim anyagi, kizsákmányoló politikája mellett. Természetes, hogy a jelen feladatai is bő tárgyalást kapnak a könyv végén.

Statisztikai adatok, irodalom és jegyzetek egészítik ki ezt a hasznos munkát, amelyet mindenkinek el kell olvasnia, akit a mai Magyarország problémái érdekemel.

Sziklay László

LIGETI ERNŐ: RÓZSASZÜRET. A Balkán regénye. — Kolozsvár, 1941.

Ligeti Ernő, a jónévi erdélyi író történetekben zsúfolt regényt írt a Balkánról. Genfben kezdődik a regény, néhány évvel a mostani világháború kitörése előtt. A népszövetség ülésszaka zajlik. Európa urai adnak egymásnak találkozót. A béke napsugaras nyara volt ez, Genfben a tó partján, hol mindenki hisz a népszövetség erejében. De a városban már magános férfiak tűnnek fel, elnyomott népek fanatikusai, akik mint apró vízesések a szállát, mállasztani kezdik a nagyhatalmak öröknek hitt Európáját. A Balkán felszivárgott ide, hogy elfelejtett és szétcibált apró népek igazságáért kockára tegye az egén életét.

Itt ismerkedik meg egymással Isabel és Iván. Az egyik francia, a másik macedon. S míg sorsuk egymáshoz sodorja őket, megismerkedünk azzal a világgal, mely oly távoli előttünk. A gazdag, életveg asszony, ez Isabel anyja, aki végigkalandozza Európát, pénz nem számít s az éveket le kell tagadni. Tymer a nagy szerkesztő, akinek lelkismeretét valami kábitőszerszempészterheli. S a többiek, a macedon szabadságharc fanatikus vándorai, harcuk a rendőrséggel és önmagukkal, megannyi ismeretlen arc...

Isabel és Iván egybekelnek s lekerülnék Bulgáriába. A szabadságharc szele megéri a francia Isabelt is. Belesodródna egy új világ bonyolult rendszerébe, harcmodorába és életszemléletébe. Itt ott bomba robban, menekülés a határorékkal megtüzdelt határokon keresztül, harc a szélsőséges hazafiakkal, önmaguk világvál és eszményével s veszedelmes küzdelem az izzó, de erejét egyre inkább elvesztő szerelemmel. Isabel és Iván elválnak egymástól, mert ez nem lehet másképpen. Két idegen világ ütközik össze ebben a mély és szenvedélyes szerelemben.

Ligeti Ernő regényében benne van a mai világháború előszele. Nem jóslat, de a történetek s az itt-ott elejtett szavak már következtetni engednek az elkövetkezendő eseményekre. A Balkán, megoldatlan nemzetiségi kérdéseivel tüzfészke az új háborúnak.

Kár, hogy a regény menete és lendülete túlságosan riportszerű s így marandó élményt nem nyújt az olvasónak. Több elmélyülés, gondosabb kidolgozás nagy hasznára vált volna a regénynek. Így is ismeretlen világot tár fel előttünk s ezzel szinte hézagpótló a magyar könyvtérben.

Marék Antal

GERLÓTEI JENŐ: VERHAEREN.

A mi irodalomtudományunk Taine-üz volt már Taine előtt: önként hajlunk rá, hogy anyagi talajról sarjztassuk ki az alkotást. Rendben is volna, ha legtöbb efféle dolgozatunk, különösen amelyeknek egytemi fémjelzése van, ott nem ragad végleg a nyers adatok közt. Ki ne tudná előre, mit tartalmaz egy szabványos magyar disszertáció? Kiderül ebben a költőről minden, ki volt az apja, hol járt iskolába, mennyi adóhátraléka maradt, megfelelt-e a vallásérkölcsei követelményeknek, s főleg: miféle irodalmi nagyságok „gyakoroltak rá befolyást”. Csak arról nem esik egy nyikk sem, ami lényeges: mi jögon tekinthetjük költőnek, mik a művészi sajtáságai, mi a jelentősége. De hogy is remélhetünk erre választ? Mesz-szíról süvölt az értekezésből, hogy nem is konyít az írójá ahhoz, amire vállalkozott; ha levágnák a nyakát, sem bírná megkülönböztetni egy lírai költeményt egy gúni-sarok-reklámtól.

Gerlőtei tanulmánya nem disszertáció; s már azért is figyelmet érdemel, mert szemben úszik minden bölcsészdoktori hagyománnyal. Nem az apparátusában; — az vaskos kötelekre elegendő volna. A módszerében. Semmit sem köt az orrunk-ra hőse életéről. Onnan nézi, ahova tar-tozik, ahonnan való: az irodalom felől. Ha Verhaeren őseit keresi, álmában sem gondol a családfájára: szellemi elődei után kutat. Ha korát jellemzi, fűyöl Bel-gium kormányformájára, külkereskedelmi mérlegére, 1914-es áldozataira. A költő kora neki: néhány író, festő, muzsikás, gondolkozó. Belgium pedig: a tenger, a szél, az ég, a mező, meg a nagyváros, amelyek fölfejja a falut.

Mondjuk, hogy túlzás ez a kontra-egy-oldalúság? Ismerjük el, hogy a mi viszo-nyaink közt egyenesen üdítő. Gerlőtei könyve azzal indul, hogy Valéryt szóla-ltja meg Verhaeren jelentőségéről. Alig olvastál belőle egy oldalt, már a kérdés kellős közepén vagy, forró irodalmi lég-körben. Arcélek villannak eléd; egymás vetületében látod Verhaerent és Valéryt. Erved, olyan valaki beszél, akit érdemes hallgatnod: otthonos a dologban, s ha veszed is észre, hogy dadog némelykor; azt soha, hogy fecseg.

Hozzáértése nem „szakemberi”, több annál. A kultúrához ért, nem az irodal-m céh-titkaiboz. Mielőtt esszéíró lett, festő volt. Elményei az alkotásról képző-művészetiek. Igénye is az. Ugyanolyan friss, elfogulatlan természet-látást követel a költőtől, akár a festőtől. Verhaerenhez is ez vonzza: a nagy belga költő képzőművé-szeti érteke, fölfedező szimata, látó és láttató lírája.

Előszőr az esztétikus Verhaerent mutatja be: miféle igényvel nyúl a többi nagyok remekeihez. A teremő erőt kutatja min-denkiben, az egyéni adományt. Verhaeren nem Taine-párti. Gerlőtei sem: még a hű kornyelvet, a stílisztaságot is inkább fo-gyvatéknak minősíti, mint erénynek; isko-lás hátorlatanságot gyanít benne. Csak Verhaeren, a gondolkozó ismertetése után vág neki, hogy átkalauzoljon a költői fej-lődésen is. Itt sincs holt adata; minden lapja csupa jelképes tény, sorsábrázolás. Hőse aránylag későn tel magára, de akkor hamarosan eljut a teljes kibontakozásig. Hatalmas lírai ciklusokban, „elragadtatott látással” mutatja be szülőföldjét. Aztán kikezdi a siker, féltetereli „az olvasók moralizáló várakozása”. Jön az öregkor: ének helyett „anekdotikus, alacsonyrendű

közvetlenség”.

Tanulságos pálya, megszívleendő ábrá-zolás, művésznek és kritikusknak egyaránt. Gerlőtei portréja mélyen átéli, még jegy-zettömege is csupa továbbfejés, állásfog-lalás.

Típusosan „európai” könyv, az európai-ság minden előnyével és hátrányával. Írójá tökéletesen otthonos a francia kul-túrában, kifejezőmódja viszont tiszta gé-met. Egy mondata is alig utal rá, hogy van valahol magyar irodalom, hasonló atakokkal, kérdésekkel. Ha lefordítanak franciára, soha ki nem találne senki, csuvas volt-e a szerzője vagy chilei.

Ez a szempont nem is a legfontosabb. Íp a tökéletes kívülállásával olyan figye-lemtémelő az a tanulmány. Nyelve, ter-minológiája szintén eredeti. Krisztálytiszt-lán fogalmaz, pontos, tömör, olykor némi ironiával; de mondatalkáltása, leg-mélyebb rezzeadésében, mindenütt idegen, annyira, hogy előszőr a legedzettebb türelem is vissza-visszahököl tőle. Nyelvi erő-feszítésén ugyanúgy érzik a művészi igény akár a mondanivalóin, szempont-jain Pusztán szokatlanságával is hivatást töit be.

Juhász Géza

STADLER AURÉL: CSEND, BÉKE, FÉNY. Versek, 1938—1941. — Papp Géza (Globus) kiadása, Szabadka, 1942.

A könyvhöz kiadója írt előszőt. Stadler Aurél Palicsfürdőn lakik, itt élte végé a jugoszláv uralom huszonhárom esztende-jét a „tündéri tilkok tiszta tükre, tő” mel-lett, melyről hajdanában ennek a tájnak nagy költője, Kosztolányi Dezső énekel. Ez a tő békét lehel magából, ez a tájék a messzibe házóó békés, csendes föld, a tiszta, mély álmok és álmodozások vi-déke, nem csoda, ha Stadler Aurélból is elsősorban ezeket a hangulatokat eshoilta elő. Stadler főérteke, amint az elősző is hangoztatja „az emberi jószág felszínre ho-zása... a békés harmónia keresése”. Ez jellemzi egész költészetét, még azokat a verseit is, amelyekben a kisebbségi sorba szakadt hazafiai lélek fájdalma bűg fel. Stadler „Egyszerű lant” című versében ezt írja magáról és költészetéről:

„Költő vagyok, bár lantom oly egyszerű
Es egy ősi kuria az otthonom,
De hitem gyermeki és nagyszerű,
Hisz Szent Ferenc tisztaságát álmodom.”

Ez az egyszerű mély vallásosság jelle-mzi egész költészetét s versei valóban a csend, béke és fény versel, lehet, hogy ma nem korszerűek, de annál szükségeseb-bek s annál mélyebben hatnak. Stadler a régi hívő embert keresi a ma emberjei-ben is, de bizony nagyon kevés-szr ta-lálja s ez a csalódás fájdalmas rezignációt kelt benne, hitét azonban nem veszi el. Nagyon szépek és értékesek azok a ver-sei, amelyekben a bácskai tájat festi, kül-lönösen „Bácskai rajz” című verse plasz-tikus és a táj hangulatát híven vissza-tükörző. Verselése sokszor naív, szinte kezdetleges. Bántó, hogy a ritmus kedvé-ért a névelő használatát igen gyakran el-hanyagolja. Ami verseiben legjobban meg-ragadja az embert, naív és egyszerű hite, sokszor gyermeki tisztasága és a primitív üdeség. Sok versében van még benne a ki-sebbségi sors mély bánata s egynehány költeményében a felszabadulás ujjongása. Egy lezárult korszak bácsvidéki záróköve ez a verseskötet. (cs. z.)

SCHMIDT EDITH ERZSÉBET: CSAFO PÁL (1804—1841). Ertekezés a m. kir

Horthy Miklós Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeli Intézetéből. I. (19.) Sze-ged, 1941. 103 (9) l.

Schmidt Edith doktori értekezése a legnagyobb alapossággal, kiegyensű-lyezett tárgyilagossággal értékel újra és szolgáltató ugyanakkor igazságot az erdélyi, közelebből al-esikszéki csalószegi és szentsimoni családból származó Csató Pálnak. „Bár Csató tíz éves irodalmi munkássága alatt nagy műveket nem alkotott... két színdarabjával és hét novellájával új szint hozott a magyar irodalomba, verseivel, versfordításával, drá-maforrdításával, nyelvészeti és pedagógiai munkáival, kritikáival, politikai és hírlapi cikkeivel, érdekes tárcáival pedig fejlesztette és gazdagította ezt az irodalmat és még meg nem hálált szolgálatokat tett a magyar olvasóközönségnek” — írja a szerző. A dolgozat első része részletesen tárja fel az író életét, a pesti és a pozsonyi éveket; a második rész az írói munkássá-got ismerteti. A zárófejezetet a teljes for-rásanyagra épült bibliográfia alkotja: Csató Pál önállóan, újság- és folyóiratok-ban, valamint kéziratokban megőrzött munkáinak jegyzéke.

Az értekezés lehetséges szerzőjének sike-rült a balsorsú, sokáig félreismert, kítűnő tollú biedermeier íróról olyan éles és hű szellemi képet alkotni, mely méltán állítja a nemzeti erőket fejlesztő munkások so-rába.

Szemző Piroksa

ZUBOR ISTVÁN: AZ UJSÁG TECHNI-KÁJA. Budapest, 1940—41. Szentő kiadás 160 l. 8r.

Az egyén és a lét harcából előálló ak-tuális történések közlése, az emberi kö-zösségeket érdeklő, érdekeiket előmozdító következtetéseknek pozitív szellemi formá-ban való kifejezése minden újság elsőren-dű feladata. A megoldásra vállalkozó sze-mélyeknek megfelelő adottságokkal: ál-landó eleven készséggel, kifejezésbeli ké-pességekkel kell rendelkeznie. Az újságírói gyakorlat azonban azt is beláonyította hogy a rátermettség mellett még tárgyi tu-dásra is szükség van és ezt egyedül a megfelelő képzés biztosíthatja. Az újság-íróképzés gondolatával már 1879-ben ta-lálkozunk s nem kisebb személy vetette fel, mint Wagner Richárd. Azóta számos nemzetközi sajtókongresszus anekéjének volt már tárgya s miután sikerült az ellen-érveket (az újságíróknak elegendő veleszü-letett tehetsége; az újságíróiskolák nem kívánatosan növelnék meg az intellektuális munkanélküliség számát; a minden va-lószínűség szerint államosított képzésel az illető kormányzatok már az iskolázás idején igyekeznének befolyásolni eszmei álláspontjukkal a felnővő újságírónemze-déket stb., stb.) legyőzni, a kérdés a kép-zés megvalósításával nyugvóponttra jutott. Hiszen a módszeres iskolázás, a tapasz-talatoknak megfontolt átadása már előre kiküszöböli a hibákat; a nagyobb tudással szerkesztett lapnak, újságírójának megnö-vekedik kiérdemelt tekintélye és befolyása.

Ilyen megfontolásokkal indultak meg Amerikában és Európa nagyobb kultúr-államaiban a sajtóíróiskolák. A hazai új-ságíróképzési előszőr 1921-ben próbálták rendezni. A „kísérleti magyar sajtóíróisko-la” azonban nem volt elég életképes. Minthogy nálunk az újságíró-jelölt csupán középiskolai érettségivel rendelkezik, az Országos Magyar Sajtókamara igazgatóvá-lasztmánya 1940 aug. 6-án hozott VIII. sz. határozatában kimondotta, hogy 1940

szeptemberétől újságírójelöltet csak akkor minősít át az újságírói főosztály I. szakosztályába, ha a jelölt a Sajtókamara sajtóiskolai tanfolyamát hallgatta és az előírt vizsgákat sikeresen letette. E rendelkezés újból megindította a magyar újságíróképzést.

Zubor István könyve is az újságíróképzés segédeszköze kíván lenni: „az újság és a nyomdatechnika gyakorlati kézikönyve újságírók számára” — olvashatjuk előszavában — „mert a betű szellemi munkásának meg kell ismerkednie mesterségének technikai oldalával is, ha maradéktalanul meg akar felelni szellemi hivatásának”. Munkájában fellárja a szerkesztőségi szervezetnek, a hírszolgáltatásnak útját; a minél szélesebb körben való terjesztés műhelye, a lapkiadóhivatalba is bepillantást enged.

A második fejezet, „A nyomda” a nyomdai gépek történetét, a szedés egyes állomásait írja le. Majd az illusztráció szerepével, a lapstílussal és az újságpapírosfajtákkal foglalkozik.

A könyv másik felét „Az újságíró nyomdász-lexikonja” követi, a közhasználatban uralkodó műszavaknak több-kevesebb sikerrel való átültetése, vagy magyarázata.

Zubor szép kiállítású, ügyesen rendezett könyve jó segítőtárs lesz a magyar kézikönyveket nélkülöző újságíró-jelölteknek és mindenkor tanácsadója a már „beérkezetteknek” is, különösen vidéken ha majd valamely szakmabeli kérdésben bizalommal fordulnak hozzá felvilágosításért.
Szerző Pirokska

SZEMERE BERTALAN AZ EMIGRÁCIÓBAN. Irtó: Mák Klára, Balatonfüred, 1930. 46 l.

Doktori értekezés a pécsi egyetem „Specimen” sorozatában (184. sz.) az irodalom-rovatban felsorolt kilenc (!) munkából összeállítva. (Tulajdonképpen tíz művet használ fel az író, de a nyolcadik lap 5. jegyzetében említett Zárandy-könyvet elfelejtette bevenni.) Ezzel sokat mondunk, ha mindent nem is. Nem használta fel a szerző Berzeviczy Albertnek az abszolutizmusról írt munkáját sem, anélkül pedig sem a szabadságharcot követő időkről, sem az emigrációról írni nem lehet. Itt megkapta volna a szükséges források jegyzékét, amikre akkor is szüksége lett volna, ha a főcélja „az emigráns Szemere Bertalan portréjának a megrajzolása volt”. (42. l.) Arcképet nem lehet ugyanis rajzolni csak a saját munkákból, hiszen ez a dolog természetéből kifolyólag sehi, hű, sem hiteles nem lehet. Márpedig ez a dolgozat Szemere naplójának a kivonata csupán. Ugyancsak át kellett volna néznie ennek a kornak a tárgyra vonatkozó hírlapi cikkeit is. A megfestett arckép nem a liberalizmus elbukott diktátor-jelöltjéé; nem a harcok szabadgondolkodó, hanem egy szenvedő mimozalelkű magános vándoré. Helyesebb lett volna a munkának az „Önarckép” címet adni. De akkor is össze kellett volna hasonlítani a szabadságharc előtti és alatti politikai elveit és magatartását az emigráció alatti magatartásával beállítani, mint a liberalizmus képviselőjét, mert így — mint már mondtuk — az egész munka napló-kivonat, semmi több.
Tóth István

fajrokon, de maradi osztrák-németiségben „Hungaria”, a közös haza vonzóereje tesz először „Deutschungar”-rá, melyről így jellemző a XVIII. századbeli megállapítás, „Hungarus ist ein Glied der Natio Hungarica, das aber deutsch spricht und schreibt.” Az ilyen magyar-német patriotizmustól csak egy lépés a teljesen magyarrá formálódáshoz. A másik elem, a XVIII. sz. folyamán letelepített német parasztság konzervatívabbnak bizonyult. Sem a magyarság nem törekedett soha elmagyarosítására, — állapítja meg a cikkíró — sem őreá nem hatottak olyan közvetlenül a magyarság példát mutató és vonzó gyakorlati jellemvonásai. Az új német-magyar kulturális egyezmény pedig véglegesen biztosítja ennek a népi rétegnek megmaradását ősi mivoltában. Erdekes megállapítása azonban a cikknek, hogy ennek a népi csoportnak viszont a testi fejlődésére — átlagos testmagasság, hajszín, koponyaindex — valamint életmódjára — a település formája, tanyarendszer, ruházat — volt máris észlelhető hatással. Egyébként a kulturális hatást mindössze egy néhány magyarból átvett kölcsönös igazolja.

A magyarságot és a Dunamedencében együtt élő többi nemzetet a XIX. század elejéig egybefoglaló „Hungarus”-elv, az állam-patrióta gondolat a másik három értekezésben is ott él, hal kifejezetten, hol többé-kevésbé lappangva a sorok és szavak között, aszerint, hogy a cikk íróinak szakbeli érdeklődése milyen mélyen szánt a magyarság és a dunai népek sorsközösségének talajába.

Gáldi László (Budapest): „A magyar-román kultúrkapcsolatok” c. tanulmányában rendkívül alapos kútfő-tanulmányok alapján Némédi általános értékű megállapítását igazolja — román vonalon. Kimutatja, hogy a románok középkori betelepítése óta minden kulturális elindítást a magyarságtól kaptak Erdélyben nyomtatták az első románnyelvű könyvet, — a magyar reformáció segítette a román nyelv irodalmi nyelvű fejlődését és ajándékozta meg a népet a nemzeti öntudattal, — a román műköltészet egy Erdélyben kelt és magyar tudóst (Párizs-Pápal Ferencet) dicsőítő verssel kezdődik, — magyarszág humanista gondolatra vezethető vissza dákó-román leszármazás történelem-szemlélete s ebből következőleg Nagyrománia ideológiai háttere is. Az azonban, aki ezt legelőször hangoztatja, Sincai, a pesti egyetemi nyomda korrekтора és még dicsőítő epigrammát ír a kortárs magyar tudósokhoz. Az ebből fakadt későbbi szeparatiztikus politikai mozgalomnak semmi nyoma még a XIX. század elején, a — Gáldi által meg sem is nevezett — Hungarus életelv itt is érvényesül.

Ennek a minden dunamedencei népet egységbe foglaló gondolatnak a kimutatására legalkalmasabbnak látszik a szlovák szellemiség kialakulása, amelyről Sziklay László (Kassa) értekezik „A szlovák irodalom kialakulása” c. tanulmányában. Vagy az is lehet, hogy az észlelhető dolgok, történelmi tények és szellemi mozgalmak mélyén ő keresi a leginkább. A protestantizmus hatása alatt cseh bibliai nyelven indult, majd saját népi nyelvben önállóságra jutott szlovák irodalom, — melynek legnagyobb alakjait a politikusokkal együtt, részben Herder szláv-rokon-szerve s az ebből folyó pánszláv eszméramlat, részben a politikai helyzet alakulás teljesen eltérített a magyarságtól, — a mélyben mindvégig, még a cseh megszállásig.

S A J T Ó S Z E M L E

UNGARISCHE JAHRBÜCHER. XXI. évf. 1—3. sz. Berlin. 1941. november.

A huszonegyedik évfolyamába lépő folyóirat hatalmas — 292 old. — füzetében mindenekelőtt a szerkesztő-kiadója, dr. Farkas Gyula, a berlini tud. egyetem magyar nyelv és irodalom professzora s a Berlini Magyar Intézet igazgatója tekint vissza a lap húszéves múltjára s tüzi ki a jövő irányát. A beszámoló rendkívül gazdag munka képét vetíti elénk. Kegyelettel emlékezik meg a folyóirat alapítójáról Gragger Róbertől, valamint a már szintén elhunyt, európai jelentőségű munkatársokról: W. Bang és Gombocz Zoltán nyelvészekről, K. Schünemannról, a német Délkelet-Európa kutatóról. A három név — Farkas szerint — a további munka szellemét is meghatározza. Ennek, a folyóirat eszmei folytonosságát bizonyító megvilágítására idézi Farkas a huszonegyedik évfolyamot bevezető cikkéből a következőket: „A Dunamedencének, — mely ezer éven át Magyarország nevet viselt, — sok igen fontos tudományos kérdés megoldásában rendkívüli jelentősége van. A magyarságnak ezen a területen lakó népek közt különös figyelmet kell szentelni, földrajzi elhelyezkedése, történelme és magaskultúrája miatt. Meg vagyunk győződve arról, — folytatja, — hogy mindazok a népek, amelyek most harcban állanak egymással, történelmi és kulturális egységet képeznek egyedül és elszakítva egymástól érthetetlenek, egymásra vannak utalva és mindnyájan együtt a németiségre, mert kultu-

rájukat legnagyobb részben ennek köszönhetik.”

A folyóiratnak ezt a múltban követett és a jövőre is célul kitűzött tudományos feladatkörét s a megoldásra törekvő nemes szándékát mutatja be a továbbiakban a szám öt igen figyelemreméltó értekezése. F. Valjavec „Német kultúrbe fogás Délkelet-Európában” c. tanulmánya kimutatja, hogy a Dunamedence sajátos kultúrája négy összetevőből alakult ki — nyugati bizánci, ozmán és előázsiai — s ezek közül a legerősebb a nyugati, német hatás. Ezt időben is, szellemében is a magyarság vette át legelső sorban és közvetítette a többi népek felé. Ebből következik, hogy „Nyugat” határa évszázadokon át egybeesik Magyarország határával. A másik bizonyítéka a magyarság szellemi elsőbbségének az, hogy míg nála a nyugati kultúra fejlődése szerves és a magyar nemzet egyéniségére átszabódott, tehát önálló mély-kultúrává fejlődött, a többi népeknél — talán az egy horvátot kivéve — hullámozó és ingadozó.

Némédi Lajos (Debrecen) ennek a kultúrhatásnak ellentétes irányát mutatja be „A magyarországi németiség és a magyarság” c. értekezésében. A magyarság hatásáról van ebben szó a Magyarországra telepített németiségre. Két réteget különböztet meg egymástól, a városi polgárelemtől, az ősi települést és a német parasztságot. Az első lélekben asszimilálódott a magyarsághoz, mert egyházi és polgári szabadságának védelmét inkább találta meg a magyarság körében és harcaiban, mint a

lás alatt, sőt a mai önálló államélet körében is, megtartotta és megtartja közösségét a magyar szellemséggel. Ez Sziklay László értekezésének. — mely mindvégig megmarad a tudományosság magaslatán — elményt nyújtó megállapítása.

Hadrovics László (Budapest) a horvátokkal való szellemi kapcsolatot taglalja „Magyarok és horvátok” c. alapos, inkább filológiai adatokra támaszkodó tanulmányában. A két nép viszonya sohasem volt, — politikai értelemben, — olyan bensőséges, mint a többi magyarországi népek között fennálló viszony, mert a horvát perszónájában élő nemzetnek tudta magát. Annál jellemzőbbek a sorsközöségnek legfontosabb tanúságtevői, egyrészt a közös önvédelmi harc történelmi lényei. — Zrínyiek — másrészt a horvát nyelvbe szavával beszivárgott, magyar eredetű, vagy magyar követítésű kölcsönzések.

Az öt értekezés, — az Ungarische Jahrbücher programjához híven, — valódi magyar világképet ad a Kárpátok övezte életterben. Ennek színességét növeli aztán Haraszti Emil érdekesítő értekezése: „Liszt Ferenc irodalmi műveinek szerzősége.” A legalaposabb forrástanulmány s a renei romantika forrongó korszakának lélektani vizsgálata alapján kimutatja egyrészt, hogy a Liszt neve alatt megjelent irodalmi műveket nem ő, hanem két asszony-életlára D'Agoult grófnő és Sayn-Wittgenstein hercegnő írták, másrészt azonban tisztázza a világ zeneirodalmának egyik legnagyobb alakját az ebből a tényből következtethető minden lekicsinyítő mozzanat alól.

Kisebb közlemények c. rovatában Teleki Pálról emlékezik meg a folyóirat, valamint több időszerű s tárgykörébe vágó eseményről. Így többek között a müncheni, lepzigi és berlini magyar intézetek munkájáról. Bő és alapos könyv- és folyóiratszeme zárja be a rendkívül gazdag s a magyarságtudomány szemszögéből nézve igen nagyjelentőségű folyóirat jubileárius számát.

— u/ —

UJ ÉLET. A felvidéki próhászköz-megálom lapja — 1941 december.

Alaposan elkészve, februárban jelent meg a decemberi szám, amely vezetőhelyen „Elbúcsúzunk az olvasótól” címen bejelenti a folyóirat ideiglenes megszüntetését. Teljes tíz esztendőig töltött be igen fontos és nagy szerepet a felvidéki katolikus magyar ifjúság életében az Uj Élet s ebből a tíz évből három a felszabadulás utáni időre esett. Mint a lap vezetőcikkében bejelenti, anyagi okok készítik arra, hogy megszünjék, de annak a reményiségének ad kifejezést, hogy egyszer, talán nem is sokára új életre támadhat és folytathatja a munkát ott, ahol most anyagi okok miatt kénytelen abbahagyni. Rendkívül sajnálatos és szomorú dolog lenne, ha a felvidéki magyar ifjúságnak ez a nagymúltú folyóirata tényleg végleg megszűnnék, de mi is reméljük, hogy az anyagi nehézségeket hamarosan sikerül áthidalni és az Uj Élet továbbra is azt a színt és szellemet fogja jelenteni, amelyre az újjászülető Magyarországon oly nagy szükség van.

HITEL. Kolozsvár, 1940—41. évf., 3—4. szám.

Ottlik László „Szent István birodalma az új Európában” címmel a mai politikai helyzettel s következményével: az új nagyhatalmi elvek kialakulásával igyekszik egybekapcsolni a szentistváni államelméletet.

Uj oldalról mutatja be Nagymagyarország egységének európai szükségességét: az eddig inkább hangoztatott földrajzi, gazdasági, politikai érveken kívül a közép-pontnak a lelkiek szempontjából is döntő jelentőségű centripetális erejét hangsúlyozza. Kár, hogy fejtegetéseiben több a mai politikai helyzetre való tekintés, mint a magyar múlt tanulságainak ma nagyonis aktuális és korszerű nemzetudatunk kiépítése szempontjából fontos levonása.

Parajdi Incze Lajos: „Egy telepítés tanulságai” címmel emlékezik a bukovinai székelyek hazatelepítéséről. A mindvégig megszívlelésre méltó tanulmány országépítő jelentőségű, mert minden sorában a magyarság fölemelkedésének egyetlen lehetősége: az öntudatos magyar társadalom az alapszempontja. Rövid történeti áttekintést ad, amelyikben bemutatja, hogy történelmünk folyamán hazánkban már sok telepítés volt: telepítettek királyaink, telepítettek idegenek, — de egy-két jól-rosszul sikerült akció kivételével e telepítések mindig a magyarság érdekei ellen voltak. Idegenek özönlöttek el az országot, a magyar föld kicsúszott a történelem viharáiban és saját rövidlátása miatt elszegényedett magyarság kezébe; sajnos, ezt a legújabb időkben is inkább csak szépen hangzó szólamokkal láttuk be, tervszerű fölkészülés nem volt egészen az utolsó pillanatig. E készületlenség eredménye volt, hogy mikor Bukovina székelyei átérték a magyar határt, nem tudtunk velük mit csinálni. Szakembereinket és éppen ezért kövéleményünket is váratlanul érte a dolog; — a magyarság örök sebe, hogy voltak, akik nemcsak fanyalagva, hanem egyenesen ellenszenvvel fogadták őket. A jó Isten gondviselése adta az utolsó pillanathatban a megoldást: a Bácska felszabadulását. A magyar szempontból ferde fejlődés szomorú problémái és menekült székelyeink kínzó kérdései egyszerre oldódtak meg: — hála honvédségünk kitartó munkásságának, a készületlenség-okozta hiányokat, tervszerűtlenséget is pótolni lehetett, a körülöttünk végbement (román, szerb, csehszlovák) földreform hibáiból is le tudtuk vonni a kellő tanulságot. Másodszer ennek a véletlenre-hagyatkozásnak már nem szabad megtörténnie!

Nem tartozik folyóiratunk szorosan vett célkitűzései közé, mégse tudjuk megállni, hogy ne említsük meg Molter Péter: „Falukutatás Bálványosváránál” c. cikkét. A bálványosváraljai munkatáborról számolt be, a Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége által megszervezett, 1941 nyarán folytatott falukutató munkáról. A cikk még nem tudja bemutatni a teljes eredményt, csak vázlatot ad, minden magyar ember számára tanulságos példakkal. Vannak benne jellegzetes adatok, — mi itt csak a bennünket sajátos szempontjainkból érdeklők közül mutatunk be egy-kettőt: „Olyan magyar ember nincs, aki román lett volna. Isten ments, nincs egy sem. Ahol román az asszony, a leánya román, a fia magyar. Zavargás nincs közöttük. Fefelege jön a magyar templomba. Tiszteletben tartják egymás ünnepeit, a román feleség tartja a magyar ünnepeit is.” „Táncban kerülnek össze a fiatalok. Román leány s magyar legény is egybe van. Más faluban verekedés volna, ölnék egymást, ha a táncba román menne. Váralján nagyon szépen mulatnak, nincs szemrehányás. „Gyertek a mi táncunkba!” — mondják a románoknak s azok jönnek. A magyarok is mennek a román táncba. A fiúk jóban vannak, mennek a román leányokhoz, román legé-

nyek a magyar leányokhoz”, stb., stb. (300. l.)

Albrecht Dezső: „Magyarság a változásban” című, hosszabb, fejezetekre oszló tanulmányának egyik részét az „Erdély történelmi éve után”-t mutatjuk be. Az író érdekesen ismerteti a kisebbségi sorsból felszabadult magyarság útkeresését az új keretek között. Ez különösen a fiatalágnak jelentett problémát: az államhatalommal szemben eddig foglalt negatív álláspontot egyszerre pozitívrá kellett változtatni; a társadalom vezetését az államhatalom vette át s ezért a kisebbségi sorsban felöltözött nemzedék úgy érezte az első pillanatban, hogy elvesztette a talajt a lába alól. De egy év elteltével már tisztábban lát s tudja, hogy a rendelkezésre álló társadalmi erőket most az új viszonyok között kell az eredményes nemzetépítés szolgálataiba állítani.

S végül hadd idézzük Tamási Áron: „Erdélyi jelentés a magyar szellem küzködéseiről” c. cikkének három a román időkre vonatkozó jellemző mondatát: „Jelképesen szólva: azt a kérdést kellett eldönteni, hogy az erdélyi magyarság éhségstrájkot kezdjen-e, vagy elfogadja s lenyelje azt a gyanús táplálékot; mely a hatalom konyháján készült. Kétségtelen, hogy a magyarság regényes és hősi természetéhez jobban illett volna a politikai éhségstrájk, de ennek nyílt vállalására profétia kellett volna, vagy Dózsa György. Az erdélyi felfogás, melyet az „ahogy lehet” okossága mindig inkább jellemzett, mint az „eh ura fákó” lázadása, a nép érdekeinek védelmében vállalta a rabok eledelét.” (326. l.) „Számunkra, akik itt Erdélyben a helyünkön maradtunk, mindig eleven valóság volt a lelki és szellemi egység, mely a határokon felül minden magyart egybeöltött.” (327. l.)

SÓ.

NATION UND STAAT. (Wien, 1942 január.)

A füzetek majd fele magyarvontatkozású cikkeket tartalmaz. G. Fittbogen (Fr. List und sein Plan einer deutschen Zeitung in Ungarn.) Listnek a magyar gazdasági élet megszervezésére irányuló elgondolásával foglalkozik. Nemzetgazdasági könyve nagy hatást gyakorolt politikusainkra, többen fel is keresték, hogyan alkalmazná elveit Magyarországra. List amerikai tapasztalatai alapján gondolkodott és adott tanácsot. Egy ország jóléte csak akkor fejlődik, ha iparát és kereskedelmét is kifejleszti. Mivel ehhez Magyarországnak nincs sem tőkéje, sem elég munkáereje, az Egyesült Államok példájára segítsen elő a bevándorlásukat. Mindkettőt az osztrák és a német területről hívja be, s ezek révén eszközözvé válik a dunai országok békés meghódításának. List e meghódító szándék kedvéért németnyelvű politikai-kereskedelmi lapot akart indítani Magyarországon. Folyamodott is az udvari kancelláriánál engedélyért. Beadványát teljes egészében e cikk közli első ízben, s közli a csatlakozó ügyiratokat is. A bécsi körök azonban elutasították Listet, mert kívülálló ember volt, márpedig egyedül a kormány vette bérbe a bölcseséget. Viszont a magyar vezetők sem lelkesedtek a tervért, mert (a szerző ugyan nem mutat rá) érezték a benne rejlő veszélyt.

St. Acker tanulmányosorozatának (Der neue Nationalismus) folytatása a szerb nacionalizmus főbb fázisait vázolja. A romantika előtti szakának reprezentálójá Dostojev. A felvilágosodás híve, túllát a

merev egyházi keretekben: ő gondolja el a vallási szétkülönülést felülemelkedő szláv-szerb nemzetet a katolikus horvátokkal és a mohamedán bosnyákokkal együtt. Az irodalom nyelvét pedig az egyházi nyelv helyett az élő népi nyelvből kezdi fejleszteni. A romantikus kort Karadzics képviseli. Kora a középkori szerb nagyhatalomhoz, Dusan cár három tengerre néző birodalmához fordul. Az Omladina Szrpszka, a szerb ifjúsági egyesület, átveszi és fenntartja az összes szerbek egyesítésének hitét. Lassanként azonban elfejlődik a szerb nacionalizmus a német hatásoktól, az oroszhoz. A szocializmus sem speciális német formában, a marxizmusba hatol be, hanem az orosz Bakunin elgondolásában. A szerb szocialista továbbra is nacionalista marad, s ebben a vonatkozásban pl. Markovics Szvetozár nem különbözik a paraszttól vagy a polgártól.

Az első világháború után két nacionalizmus ütközött: Pasicé, — ő Nagy-Szerbiát és Trumbicsé, — ő Jugoszláviát akart. Anglia befolyására Pasicé engedett ugyan egyoldalú törekvésből, azonban az ő nacionalizmusa — polgári, világi és türelmetlen jellemvonásaival tovább élt.

Az új államban új nacionalizmus is alakult ki: Hodjera Szvetisláv vezetésével a Borbaši, Ljotics Dimitrije vezetésével pedig a Zbor-mozgalom. Alulról kiinduló nemzeti megújulást tűztek céljukul, s ki akarták nevelni a népet a törzsi, vallási és regionális elkülönüléstől. Sőt a Zbor a „vérokon bulgárokat” is befoglalta a nemzeti egységbe. A szerb, főként a főiskolai ifjúság nem rokonszenvezett a mozgalommal. A belgrádi egyetem professzorai szocialisták vagy polgári baloldaliak voltak, a tízezernyi hallgatósgúból pedig 2000 kommunista szervezethez tartozott, 5000 meg a hatásuk alatt állott. S nagyban befolyásolták a középiskolásokat is. A második világháború új utat elé állította a szerb nacionalizmust.

A Helyzet-rovat írja, hogy Horvátország nagy figyelmet fordít a külföldön, első sorban az USA-ban és a Magyarországon élő horvátokra. A Muraközön kívül, a bőskei és nyugatmagyarországi horvátok sorsa indít újabb és újabb cikkeket és tanulmányokat a horvát sajtóban. — A múlt évi német könyvkiállással kapcsolatban olvassuk, s minden megjegyzés nélkül idézzük, hogy „a német könyv az elmúlt években és évtizedekben meg volt vonva a német embertől. Sőt a liberális időkben tilos volt német könyvet olvasnia. Aki mint Volksdeutsch mégis mert németországi könyvet benni a kezébe, hazafiatalan és hazaáruló számba ment.” (138. old.)

A füzet tanulmányt közöl még A Weingärtnerrel a romániai német iskola útjáról a német népesítési iskolatörvényig. Könyv-, folyóirat- és lapszemle egészíti ki a tanulmányokat. Itt olvassuk a Gottscheer Zeitung múlt decemberi 3-i számából átvett közleményben, hogy Olaszország tovább folytatja a németek kitelepítését. A hozzácsatolt szlovén területéről, Gottscheből 12.000 németet telepített át.

N. B.

NATION UND STAAT. (Wien—Leipzig 1941 december.)

Ph. Heimberger (Volksgruppe und Wirtschaft) a külföldi német csoportok gazdasági tevékenységének alapelveit foglalja össze s azok sokban egyeznek a gazdasági liberális elveivel. A csoportot gazda-

sági ereje tartja fenn, mégis a politikai szempont felette áll a gazdaságának. Epüty a köz haszna a magánhaszonnak, de a termelő magánkezdeményezés megóvásáért. Mindenkinek munkajoga van, s ez azt jelenti, hogy biztosítani kell mindenki számára a munkát, erkölcstelen bárkit a munkalehetőségben akadályozni. Fontos, hogy egészséges verseny fejlődjen a teljesítményben, hogy a csoport tagjai tulajdonságot szerezzenek. Az erős földművesosztály mellett szükség van magas kultúrájú és jómódú, főként kereskedőkkel és iparosokkal álló középosztályra. Ezért az új munkamódszerre nevelő szakképzést kell előtérbe állítani. Német iskola szervezendő még ott is, ahol a tanulók száma nem elégséges. A hazai képzés párosuljon a Birodalomban való tanulással, hiszen a középosztálynak a Birodalom gazdasági életébe is be kell kapcsolódnia. A csoport gazdasági munkáját racionális bank- és hitelviszonyok támasszák alá s egyben végezzenek gazdasági nevelést.

St. Acker (Der neue Nationalismus) folytatja tanulmányozását. Most a magyar nacionalizmus más síkba vetített pendantját, a szlovákok ismerteti. Szerző szerint egyidős a magyar nacionalizmussal. Akkor kezdődik, mikor a magyarság megbontja a nemzet fogalmának Magyarországon volt speciális jelentését, mely szerint a nemzeti jelenti a nemességet, katolikus klérust s a szabad királyi városok köveit — nemzetiségi származásra való tekintet nélkül. Ennek következményeik levonják a szlovákok. Megalkotják a szlovák irodalmi nyelvet; Hegel dialektikájával kiformalják a nagyszláv eszmét; majd a ruszofil irányba, aztán a csehszlovák gondolatához hajlanak el. A csehszlovák államban azonban széthúzó erők jelentkeznek: a nyelvi különbözőség mellett vallási ellentét is. A kat. szlovákok, Hlinkával, autonómiát követeltek az állam megmaradó keretében. Az evangélikusok s velük a demokratikus körök kitarának a cseh tradíció mellett még az 1938. évi autonómia, sőt az állam felbontása után is. Bizonyos belső ellenállás leküzdésével teszi Tiso és Tuka hivatalossá az új nacionalizmust. Az 1941. évi szlovák nemzeti hitvallás a határokon belül és túl élő szlovák nép összességéről szól. Az államot a vallásra, családra és munkára alapozza. Hangoztatja a békes együttélést a nemzetiségekkel, külön megnevezve a németet.

A szlovák nacionalizmus eszmerendszerét St. Polakovič filozófus dolgozta ki. A szlovák nemzeti szocializmus Hlinka eszméinek munkálása hitleri módszerrel. Szelleme keresztény. Legfőbb értékei: az Isten a személyiség, a nemzet és az állam. Ez az értékek rendje, tehát a személyiség megelőzi az államot és a nemzetet. Az állam nem abszolút cél, csupán a nemzet eszköze. A nemzet feladata az, hogy megteremtse azt a lehetőleg tiszta kultúrát, amelyet az emberiség vár tőle. De a nemzet is csupán eszköz: a személyiség. A személyiségnek pedig a transzcendens érték a célja. — A szlovákság küldetése volt a múltban: Nyugatot védeni a Kelet ellen. Szvatopluk idején a magyarokkal, 1524 után pedig a törökkel szemben. Mai küldetése szerint a nacionalszocializmus élcsapata a Duna—Kárpát-téren. A szlovákság jelképe a Szvatopluk-korona. Középeurópa legrégebbi koronája. Ellentéte Szent István és Vencel koronájának. A magyar és a cseh korona egyformán a más népen uralkodást szimbolizálja, míg Szvatopluk

csak a szlovák területre vonatkozik, s a német birodalommal való ezeréves szövetséget fejez ki.

A Helyzet-rovat a magyarországi német népesítési céltudatos és nagyarányú működéséről számol be. A múlt évben felállította a német oktatásügyi központi hivatalát, s ennek tevékenysége sikeres volt, 17 népiskola, 1 gimnázium, 3 polgári iskola nyílt meg. Az Erdéllyel és Bácskával visszatért iskolákkal együtt a népesítési középiskolával s 7 nevelőintézettel rendelkezik. A tanítóival nincs megelégedve; 90 százalékban sem világnézetükkel, sem népiségükkel nem felelnek meg. Az ifjúsági szervezet — helpolitikai érdekből — illegális formában, de szabadon dolgozik. A mágócsi ifjúsági napon 20.000 ifjú vett részt. A gyermekvédelem terén is alapos munka folyt; több, mint 3000 nő kapott megfelelő kiképzést; 78 nyári, 40 állandó óvoda nyílt meg; 4000 szegény, vagy neépleg veszélyeztetett gyermek üdült Bácskában és Tolnában, a Kárpátvidékről pedig 200 egy teljes évet töltött ott. A sajtóügyben eredményeket hozott a múlt év. Megindult az első német napilap, a Deutsche Zeitung. A visszatért területekkel hetilapok és szakfolyóiratok kerültek a csoport birtokába. Van 1 tudományos folyóirata is. Szó van egy képes folyóirat kiadásáról, főképen azon németek számára, akik csak dialektusban beszélnek vagy nem is tudnak németül. Az összes megjelent nyomtatványok száma 505.400. A népesítési áldozatkészége elismeréseméltó. A múlt téli gyűjtésen 2 hét, néhol 2—3 nap alatt 150.000, a Rögöni Segítő Akcióra pedig 1 nap alatt 50.000 Ft-t adott össze. Nánay Béla

IFJUSÁGUNK. Budapest, 1942 január-februári szám.

Az Ifjúságunk című folyóirat közel egy évtizedig szolgálta a cseh uralom alatt kisebbségi sorban élt magyar ifjúságot s most, második évtizedében az egész magyar ifjúság szolgálatába állt. A folyóirat szerkesztését Muharay Elemér vette át, akinek nevét a falusi színpaddal és a magyar népi szokásokkal kapcsolatban jól ismerjük. A folyóirat hasábjain a falusi és városi ifjúságot is egyaránt megszólaltatja és igyekszik a kisebbségi sorban szerzett tapasztalatokat, most a többségi együttélése idején is hasznosítani. Szerkesztősége: Budapest, IV, Veres Pálné-u. 14. szám.

NOUVELE REVUE DE HONGRIE. 1942. febr.

A szám vezető gondolata: Kelet és Nyugat között. Előjáróban Miskolczi Ágoston az 1913—14-es máramarosi schisma-perrel foglalkozik, mint a háború előtti pánszlávizmus egyik jelenségével. Bemutatja, hogy egyházi térítés ürügye alatt a pánszlávizmus mint igyekszik magának híveket szerezni a magyarországi ruszinok között. Ismerteti a pörök lefolyását, melyek folyamán kiténik, hogy a vádlottak legtöbbször orosz agitátorokkal állt összeköttetésben. Mégis a nemzetiségi politikájában oly szélsőségesnek feltüntetett magyarság mindössze államfogházra bünteti a vétkeseket. Sőt, a mozgalom legfőbb irányítója, az orosz állampolgár, gróf Bobrinszki, büntetlenül jelenhetik meg, mint tanú, a bíróság előtt. Mindezt pedig azért mondja el a szerző, hogy a magyarság sohase feledkezze el arról a veszedelméről, mely a pánszlávizmus felől fenyegeti.

Időszerű vonatkozásai miatt érdekes

még Hadrovics László cikke, melyben a magyar-horvát közösség történetét ismerteti. Megmutatja, hogy ez a közösség főleg a török harcok korában ideális: közös ellenség, közös hősök kötik össze őket: Hunyadi, Zrínyi. A későbbi elhidalás a Habsburg-ház ékverő politikájának következménye, mely a nemzetiségeket igyekezett kihasználni a magyar ellenállás gyöngítésére. Ennek első lépése pl., hogy a Pragmatica Sanctio 10 évvel előbb lesz törvény Horvátországban, mint Magyarországon.

Tóth Béla

NOUVELLE REVUE DE HONGRIE, 1942 március.

Ez a szám a „Kelet és Nyugat között”-gondolatnak szentelt számok sorát fejezi be. A folyóirat élén Apponyi Albert hatalmas cikke áll: A magyar nemzet Kelet és Nyugat között. A cikket 1915-ben írta il-lusztris szerzője, de megállapításainak megvilágító ereje ma sem csökkent. A magyar nemzetet a Gondviselés a legveszélyesebb helyre tette, állapítja meg előjáróban. Nyugat és Kelet közé. Ezután a két „világ”-táját elválasztó szellemi határokat vonja meg. Ezek szerinte nagyjából a régi római birodalom határaival egyeznek, kivéve a bizánci művelődés hatása alá került területeket, mert ezek a nyugatitól teljesen eltérő szellemiséget mutatnak. A magyar nemzet e két világ vízválasztójára került, közöttük kellett választania, mikor ide telepeült. Géza fejedelem, még inkább fia, István, fenntartás nélkül Nyugathoz csatlakoztak, s a nemzet mindenkor kitartott választásuk mellett. Habszók és Kelet felé fordulás csak olyankor volt észlelhető, amikor Nyugat felől veszély fenyegette a nemzeti élet alapjait: a nyugati orientációt, a függetlenséget s a nemzeti egységet. A magyarság mindenkor a legnagyobb áldozatok árán is kitartott Nyugat mellett, de Nyugat sokszor fordult ellene, először a német császári, majd a Habsburg-hatalmi törekvések formájában a nemzet ilyenkor, anélkül hogy a Nyugathoz való tartozásában egy percre is megrendült volna, s miután Nyugaton hiába keresett támaszt, többször fordult Kelet, főleg a török segítségéhez. Tárgyalatosan állapítja meg a nagy államférfi, hogy a magyarság viszont csak olyankor kellett Nyugatnak, mikor ez Kelet elleni védekezésének cselekvő részese volt.

Kelet támadó erejét sokáig a törökök képviselték, majd az orosz váltotta fel őket. Ezt az új helyzetet ismerte fel a zseniális Andrássy Gyula, mikor a harmas szövetséget megalkotta. Ezután Kossuth nyomán haladva, kimutatja Apponyi, hogy a nemzetnek az új veszedelemmel szemben csak egy természetes szövetségese van, a német.

Miután így Magyarországnak Kelettel szemben való védekező szerepét bemutatta, rámutat, hogy nekünk nemcsak negatív, pozitív feladatunk is van Keleten: Románia és a Balkán bekapcsolása a nyugati kultúrába és az európai politikába, megakadályozva így azt, hogy Kelet továbbra is eszközeül használhassa őket. „Mind e lehetőségek azonban csak a győzelem kivívása után nyílnak meg előttünk, — mondja, — s megsemmisülnek, ha nem találunk győzni.” A győzelem garanciája pedig „a nemzet erkölcsi ereje”.

Apponyi gyönyörű felépítésű, átfogó erejű cikke után Csabai István a magyar művészet átalakulását mutatja be keletből nyugatig. Szendrői Ákos egy magyar

művészi hajlama. Leibnitz-cel való bensőszerű barátsága, a német kultúrába beolvadása. Ez szellemileg, lelkileg és emberileg annyira teljes volt, hogy a herceg „a német kultúra egyik legelőkelőbb képviselőjévé vált”. Ilyen asszimiláció nem egyezne a faj és vér mítoszával. A szerző tehát felveszi magyarázatul, hogy német vér is folyt ereiben, mert századokkal előbb az európai főnemesség vérkeveredése nem ment ritkaságszámba. Ez a német vértést tört előre a francia hercegekben és emelte őt „minden idők legnagyobb németei közé”.

Tóth Béla

MAGYAR SZEMLE. Budapest, 1942. áprilisi szám.

Lovász Péter a keletkaréliei kérdést ismerteti és kimutatja miként maradt a legutóbbi negyed században a finn népesség Keletkarélie és Szovjet birtokában, amely a tartui békében megígért jog helyett autonóm szovjet köztársaságot alakított ebből a területből. A hivatalos nyelv ugyan a finn volt, de a helyi hatóságot a közügyek irányításából kizárták és a hivatalokat a Finnországból átmenekült kommunistákkal töltötték be. A Szovjetunió „tisztogatási” hadjárata 1935-ben ide is elért, rengeteg embert bebörtönöztek és a finn nyelv használatát is visszaszorították. 1940-ben változott a taktika, Szovjet-Karélie a Karél-Finn Szovjet Köztársaság nevet kapta, újra finn lett a hivatalos nyelv és az iskolákban is visszaállították a finn oktatást. Tanulmánya végén Lovász idézi Jaakholm finn történész nézetét a keletkaréliei kérdés megoldására, ez pedig az, hogy a szovjet lemond Kelet-Karéliáról és a Kola-félszigetről és a két országban még visszamaradó nemzetiséget kicserélik.

NATION UND STAAT. (Wien, 1942. február.)

R. Klein (Die Umsiedlung der Gottscheer Deutschen) áttekinti a gottschei németek történetét a legrégebbi időkől kezdve, abból az alkalomból, hogy a Kucséberék népe visszatért a Németbirodalomba. Kiemeli a cikk, hogy ők voltak az erdélyi és szepességi szászok mellett a legrégebbi délkelet-európai zárt német település.

H. Brunner (Eugen, der Deutsche) Savoyai Jenő külső és belső képét rajzolja meg, annak kidomborításával, hogy a francia herceg teljesen németté vált s a német birodalmi gondolatot szolgálta. Az Osztrák-Magyar Monarchiában ismerte föl az egyellen hatalmat, amely képes harcolni a török ellen. Ezért azonosítja magát annyira az osztrák császársággal, hogy Nagy Frigyes az Osztrák Monarchia Atlas-ának nevezi. De a herceg nem a szűkebb Monarchiát, hanem az egész németiséget hordta lelkében. Belgrádot a német bástyájának szánta, német városnak, hogy csak német személy fogadható be. Ugyanígy elképzelése volt Temesvárról is. Magyarországi telepítési tervében az a gondolat is vezette, hogy az „örökké rebellis magyarokat” németekkel körülszárkálja. A herceg tehát a telepítéssel Dél-Európa egyes területeinek már meglévő német jellegét kiterjesztette s a németiséggel teljesen átítatta. Ez a lényeg most „a régi erejében éledt fel és bizonyosságot tesz a herceg korát megelőző látnoki szelemérül”.

A szerző kiemeli, hogy a bécsi kamara határozottan visszautasította a magyar nemesség törekvését, hogy latifundusait növeljék. Bizonyára csak a séma kedvéért egyszerűsíti így a tény, mert a török kiűzése után új birtokszerzési hullám csapott át felettünk, s új nagybirtokok keletkeztek, de kevésbé a magyar nemesség körében. Maga a herceg is kapott több helyen birtokot.

Savoyai Jenő asszimilálódásának a politikájánál is határozottabb bizonyítéka:

művészi hajlama. Leibnitz-cel való bensőszerű barátsága, a német kultúrába beolvadása. Ez szellemileg, lelkileg és emberileg annyira teljes volt, hogy a herceg „a német kultúra egyik legelőkelőbb képviselőjévé vált”. Ilyen asszimiláció nem egyezne a faj és vér mítoszával. A szerző tehát felveszi magyarázatul, hogy német vér is folyt ereiben, mert századokkal előbb az európai főnemesség vérkeveredése nem ment ritkaságszámba. Ez a német vértést tört előre a francia hercegekben és emelte őt „minden idők legnagyobb németei közé”.

A föltevés aztán messzemenő következtetésbe lendül át. Európa három nagy népcsoportja: a germán, román és szláv közül csak az első kettő egyértékű kulturális tényező. Ezt szimbolizálja Savoyai Jenő is olasz anyja és sejtett német őse révén. Egyben jelképe a német-olasz egységnek és a jövőnek.

St. Acker (Der neue Nationalismus) tanulmányosorozata most a horvát nacionalizmus fázisait ismerteti — részletesen. Az integrálás és differenciálódás játékát szemléli benne. A romantikától a második világháborúig szinte egyvonalban az integráló szándék vezeti a horvát nacionalizmust. Gaj illirizmusa az összes délszlávokat akarja összefogni, a bolgárokat is beleértve. A szerb-horvát „testvéri szövetség” a szabadságharc idején kezdődik. Jellasics és a szerb patriarcha Rajasics összeműködésével. Ekkor a horvát nemesi állam ütközött össze a magyar nemesi állammal. Az abszolutizmus enyhülésekor Strossmayer folytatta az illir mozgalmat, de jugoszlávizmusa néven. A Balkán szlávjaiból tervezi a törököt felváltó balkáni nagyhatalmat. Strossmayer nacionalizmusa szociális tartalmat kap, a horvát nép szellemi és gazdasági felemelését is célozza. A vonalon törést jelent Sztarcevic: a differenciálódást képviseli, a történeti horvát-szlávon-dalmát királyság visszaállítását veszi programjává. De átmenti a jugoszlávizmust is, mert minden délszlávban horvátot lát: a szerb-görögkeleti horvát, a szlovén-hegyi horvát. Átveszi Strossmayer szociális gondolatát, egynek tartja a horvát nemzeti mozgalmat a horvát nép gazdasági és társadalmi felszabadításával. Innen jut el a horvát és a magyar paraszt érdekközösségének vallásához, hiszen 1848-ban sem állt egymással szemben a két nép, csak a két nemesség.

Sztarcevic nagyhorvát nacionalizmusa a kiegyezés korában hatott. A század elején ismét az integrálódáshoz tért vissza a horvát nép. 1907-ben a horvát országgyűlésen létrejön a szerb-horvát koalíció. A Reichsratban pedig megalakult a horvát-szerb-szláv szövetség. 1907-ben a bécsi „Jugoszláv Klub” deklarációban követeli a Monarchia horvát-szláv-szerb-területeinek önálló egyesítését. 1918 október 6-án megalakul Zágrábban a horvát-szerb-jugoszláv nemzeti tanács, s a horvát országgyűlés okt. 29-én kimondja, hogy elszakad Magyarországtól.

Az új államban ismét erjedni kezd bizonyos differenciálódás, mert a horvátok tradíciós politikát kívánnak, a szerbek pedig, mert őket hagyományok nem kötik, reális politikát csinálnak. A horvátok sokszor formákat hajszálhasogatnak, s a régi magyar sérelmi politikát újítják fel. Az integrálódás azonban épen marad: — az állam egységét nem óhajtja megbontani Stjepan és Ante Radics horvát parasztpártja sem. Céljuk: horvátul megalapozott Jugoszlávia. Ez ütközött a szerbül felfogott

Jugoszláviával. Az ellentétet nem oldotta fel sem a királyi diktatura (1929), sem az új alkotmány (1931). Csehszlovákia szétrobbantása előrevetette Jugoszlávia sorsának árnyékát, ennek hatása hozta meg a horvát autonómiát (1939). A jelenlegi államfő, Pavelics és a felkelő mozgalom a differenciálást jelenti, visszatérést Sztarcesevics politikájához.

A *Helyzet*-rovat *Dániáról* közli, hogy Észak-Schleswigben intenzív német ifjúsági-, német leánymozgalom és rohamcsapat munka folyik. A rohamcsapatok tevékenysége bizonyos körökben éles kritikát váltott ki, a kormányzat részéről azonban nem emeltek kifogást, mert a tevékenység az állammal szemben mindig lojális volt — Szerbiában tovább folvik a német magániskolák szervezése. Gimnáziumok, tanítóképző, kereskedelmi, gazdasági és polgáriiskolák alakultak Versecen, Nagybecskereken, Nagyikindán, Pancsován, Fehértemplom, Kevevárán, Módoson, Fehértemplom, Versec és Nagybecskerek az iskolaközpontok.

Nánay Béla

DEUTSCHTUM IM AUSLAND. (Stuttgarter, 1941. dec.)

Dr. Helga Schrenk (Graf Stephan Széchenyi politikai ideái) a forgalomban levő szempontokon át vizsgálja Széchenyi munkásságát és Kossuthal való ellentétét. Széchenyit az angol liberálisizmus hatalmas teljesítményei ragadták meg, de liberalizmusát párosította a földbirtokos nemesség egészséges konzervatív felfogásával s a vér ösztönével, ami „a nemességnél nagy mértékben volt meg, legalábbis addig az időpontig”. Kossuth is liberális, de liberális demokrata. Széchenyi lesz — a tanulmány mechanizmusa következtében — a földhöz és országhoz kötött politikai, — bár európaijárta széles látókörű európeér, s az angol főnemesei élet lebeg előtte. Kossuth pedig a „nagyvárosi demagóg”, — holott ekkor még a szűk vármegyei szellem képviselője — igen sok tekintetben. Széchenyi a magyarság vezető szerepét óhajtja kultúrfőlnye révén; de tudja, hogy ez a főlény még nincs meg; ezért munkálja a magyarság intenzív ápolását, de kíméli az idegen fajokat. Kossuth ezzel szemben „demokrata”, a magyarság számszerű szaporítására törekszik. Széchenyi felismerte, hogy a magyarság gyöngé meg, s ezért az Ausztriával való együttműködés mellett áll. Kossuth ellenben küzd Ausztria, sőt az egész németiség ellen. A szerző maga is elismeri, hogy a Monarchia már ekkor beteg volt, mert a más nemzetiségek messze felülmúlták számban a német elemet; de nem írja Kossuth javára, ami ebből következik.

Széchenyi jelentőségét találoán foglalja össze a szerző, s megállapítja, hogy gondolatai ma is frissek és aktuálisak, s Magyarország örülhet, hogy ezt felismerte.

Az *Ungarn*-rovat a magyarországi *Volksbund* 1941. okt. 19-i naggyűléséről számol be. Az 1 és egy negyedmillió németet 7000 résztvevő képviselte. Egyenruhájuk, jelvényeik, nyílt fellépésük meglepte a fővárost, mert még nem szokták meg. A gyűlésen Fr. Basch, a népcsoportvezér rámutatott, hogy a magyar kormány és a Német Birodalom bécsi megegyezését még mindig nem hajtották végre. Nincs jóváhagyva a német ifjúsági szervezet, a német sportegyesületek (amik Csehszlovákiában jól megféleltek céljuknak), sőt a német népcsoport mozgalom sem. Mindezt a vidéki, főleg a dunántúli intelligencia ma-

gatartása gátolja, míg ezzel szemben a kormány nagy jóakaratot mutat. A Budapesten nyújtotta lehetőségekért köszönetet is mondott Basch.

A népcsoportnak 17 középiskolája és 118 óvodája van, de ez kevés. Erősen fejlődik az iskolaügy Bácskában, Apatinban, Újverbáson és elsősorban Újvidéken. Ezek hatása ki fog sugározni egész Magyarországra és segíteni fog a német iskola-rendszer megfelelő kiépítésében, még inkább a Magyarországon eddig ismeretlen intézmény a „Schulstiftung der deutsche Volksgruppe in Ungarn” megalakulása (1941). — Az iskolán kívül erős munkát végeztek a női tanfolyamok, a játék-, zene- és népdal-vándorcsapatok s a különböző délmagyarországi szövetkezetek.

A jelentés bizonyossága annak, hogy Dél-Magyarország visszatérésével sokat nyert és erősödött a német népcsoport.

Beszámol a folyóirat a *Német-Magyar Tarsaság* stuttgarteri fiókjának megalakulásáról is (1941. nov. 16). A kulturális összeműködés kifejezésére magyar részről Sztójay Döme, német részről Glaise Horstenaу és az SS csapatok több képviselője reprezentálták a hivatalos köröket. Az elhangzott beszédek hangsúlyozták, hogy Magyarország 1933 óta élénkülő kapcsolatban áll a Német Birodalommal. Ezt szorosabbá tette belépése a háromhatalmi egyezménybe, a Jugoszlávia ellen közösen viselt hadjárat, s a Szovjetország ellen indított háborúban részvétel. A két ország össze van kötve „sikerre-romlásra”. Az alakuló ülést zenei műsor és villásreggeli fejezte be.

E szám tanulmányokat közül még Eupen vidékének várairól és kastélyairól (illusztrálva), a flamandok részvételéről (illusztrálva), a belga-limburgi szénmedence feltárásában, Denigról, a flamand harangjáték-készítőről, a lotharingiai francia politikáról és Nanzig történetéről, az Atlas de France-szal kapcsolatban Franciaország határaitól és népéről, a Spitzbergáról (illusztrálva). A *Länderberichte* Magyarországon kívül Hollandiával és Lotharingiával foglalkozik.

N. B.

VOIX DES PEUPLES. Genf, 1942. február 15.

Ez a szám vezető helyen az Osservatore Romano cikkét közli francia fordításban a kisebbségek védelméről. A cikk a Szent Atya 1941 karácsonyán kibocsátott üzenetének tizedik pontjával foglalkozik. Ez a pont a kisebbségek elnyomása ellen emel szót, minden olyan nyílt vagy álcázott eljárás ellen, mely a kisebbségek művelődési, nyelvi különállását veszélyezteti, gazdasági előhaladásukat, természetes szaporodásukat megakadályozza. A cikk ezután bemutatja a különböző kísérleteket a kérdés megoldására, a föderációs rendszert, a világháború utáni nemzetközi biztosítékok rendszerét, rámutat mindegyiknek a hibáira és előnyeire, ismerteti azokat a főképp egyházjogászoktól származó elméleteket, melyeket a hibák kiküszöbölésére vetettek fel, s arra a következtetésre jut, hogy csak egy megoldás lehetséges, melyet a Szent Atya karácsonyi üzenetében kijelölt: az államok lelkiismerete s az alattvalók engedelmsége s hűsége. Ezt hozza magával az evangéliumi erkölcs is. Ennek az erkölcsnek a megvalósítása hozza magával a világ rendjének megújítását. Végezetül a cikk Giuseppe Motta szavait idézi: „A nyelvek és a fajok olyan lelki értéket képviselnek, az érzésnek olyan kincsét, amelyvel olyan szentséget, mely megérdemli, hogy megvédjük a zen-

dülés minden kísérlete s minden elnyomás ellen.

Aldo Domi a föderalizmusról ír a francia föderációs tervekkel kapcsolatban. Alcide Ebray Winant érdekes tervezetét mutatja be a megbukott Népszövetség helyettesítésére. Winant a szomszédos nemzeteket uniókba osztja be a kollektív biztonság érdekében. Európában hat ilyen unió volna. A közép-európai unió Németországból, Lengyelországból, Csehszlovákiából, Ausztriából és Magyarországból állna. Mondanunk sem kell, hogy tervével mennyire elkésett.

René Le Grand Roy azokkal az ellenvetésekkel foglalkozik, melyeket Jacques de Laetelle támasztott a vichy kormánynak a tájnyelvek tanítására vonatkozó rendelete ellen, s alaplatannak tartja ennek a szeparatizmustól való félelmét.

Tóth Béla

VOLK IM OSTEN. 1942. január-február.

A Bukarestben megjelenő németnyelvű folyóirat sajnálatos módon nem eléggé ismeretes a magyar közönség, de még a magyar szakkörök előtt sem. Magyar szempontból nélkülözhetetlen adalékokat nyújt pedig a német-román viszony és a szász-román együttélés történetéhez és fejlődéséhez. Minden cikkében van valami magyar utalás, hiszen igen sok az erdélyi vagy bánáti vonatkozású közlemény. Utolsó két számában a következő érdekes tanulmányokat találjuk: Fritz Roth A németiség vezetési jogosultsága Délkelet-európára címet ad egy olyan tanulmányának, amely egy gepida családi tűzhely ásatási eredményeit mutatják be. Már a nordikus kökorszakban laktak germán népek a délkeleti Európában, később meg egész birodalmak létesültek: a balsar, a vandál, a gót, a gepida. Ezek a korai előretörések azonban mind eltörpünek a történelem legnagyobb német előretöréséhez a Duna mentén, amelynek napjainkban vagyunk tanúi, — vonja le a konkluziót Fritz Roth. Rudolf Brandsch a dunai népek németiségének magartartását vizsgálja a 18-as átalakulás napjaiban; ránk magyarokra eléggé bántó megjegyzésekkel. Figyelemreméltó a februári számban megjelent híradás a romániai németiség legújabb kultúrintézményéről. *Forschungsinstitut der Deutschen Volksgruppe in Rumänien* címen új tudományos kutatóintézetet létesítettek Nagyszébenben. Külön-külön munkaközössége van a germanisztikának, a néprajznak, az őstörténetnek, a történelemnek, a fajkutatásnak, a természettudománynak, a gazdasági kutató munkának, a talajkutatásnak, a jogvizsgáltnak. Az egyes osztályokat Walter Echeiner, Mosch Orend, Fritz Roth, Erhard Antoni, Eckhard Hügel, Viktor Weindl, Wilhelm Klein vezetik, az egész intézménynek Kaspar Hügel a vezetője, helyettes a nálunk is ismert nevű néprajzos: Misch Orend, aki azelőtt az erdélyi magyar írakkal is tartotta a kapcsolatot. A *Volk im Osten* felszólítást intéz olvasóhoz, hogy különösen tanítók lépjenek be tagnak és ajánlják fel segítségüket.

DONAUEUROPA, 1942 március.

A délkelet-európai kérdések akadémikus jellegű tudományos folyóiratának vezető cikkét dr. Dietrich birodalmi sajtófőnök írja az Új Európa sajtójáról és annak lelkiismereti kötelességeiről. Világosságot, konkrét tényismeretet, beható előtanulmányokat és mindenekelőtt tisztult erkölcsi értéket és lelkiismereti tudatot követel az

új európai publicisztika munkásaitól. Csakis ezen tulajdonságok által érkezik el a sajtó az új szellemi szabadsághoz és töltheti be helyét a népek jólétéért folytatott alkotó munkában. Pukánszky Béla a magyar-német életközösség alakulásáról, illetve ennek megjelenési formáiról cikkeztek a XIX. század második negyedének társadalmi viszonyai alapján. A mélyen-szántó társadalomtörténeti tanulmány a biedermeier-típusból kibontakozó magyar-német polgári életformát vizsgálja az egykorú és későbbi szakirodalom rendszeres feldolgozásával. A korszakot kutató szellemi történetek számára igen sokoldalú eredeti anyagot hordott össze, művelődéstörténeti szempontból kivált az egykori pestbudai német-magyar nyomdászokról és kiadókról nyújtott jellemzése figyelemreméltó. Franz Ronneberger a Völkischer Beobachter bécsi szerkesztője korszerű helyzetképet közöl az európai újrend felé című politikai tanulmányban. Emmerich Scheer a pozsonyi szlovák propagandahivatal külföldi osztályának vezetője statisztikai adatokkal alátámasztott beszámolót ad Szlovákia három építő esztendőjéről. Németh Andor a magyar mezőgazdaság intenzívebbé tételének munkarendjét dolgozta ki a bécsi Magyar-Német Társaságban 1942 januárjában felolvasott értekezésében, melyet teljes terjedelmében közöl a Donauropa márciusi száma. A fokozottabb ítemű mezőgazdasági reformpolitika sikere a kisbirtokok, az állattalomány, az olajtartalmú magvak és ipari növények termelésének emelésével, a termékek olesőbbá tételével s a mezőgazdasági gépesítés programjának bevéltásával érhető el. Ferdinand Wintersberger nemzetgazdasági fejtegetése után találjuk a szám kiváló és nemzetiségpoli-

tikai vonalon is jelentős tanulmányát Ernst Görlich tollából „Délkelet-Európa a német publicisztikában a XIX. század közepén” címmel. A morvaországi közíró szakirodalmi összefoglalásának Perthaler Le Monier, de kivált a nálunk alig ismert Wesselényi vonatkozásait — ez utóbbi már 1849 áprilisában az általános európai rendezés során a nemzetiségeivel megegyező Magyarországot Középeurópa központi államának hirdeti — különösen ajánljuk olvasóink figyelmébe. A Helyzet-rovatban szakszerű ismertetést kapunk Josip Horváth zágrábi történész feldolgozásával a horvát szaborról. Gyóni Mátyás beszámol a magyar bizantológia legújabb eredményeiről. A nagyfotosságú számot közgazdasági és könyvszemle teszi teljessé.

K. g.

UNGARN, 1942 április.

A Magyar-Német Társaságnak a két nemzet és tágabb értelemben a középeurópai népek szellemi közeledését és kultúr-cseréjét szolgáló folyóirata legújabb számában folytatja a magyarság dunamedencei művelődési vonatkozásairól szóló cikksorozatát. A nagy hozzáértéssel és értékes sokoldalúsággal összeválogatott anyag bolgár, óromániai, horvát és szlovák viszonylatban a magyar történelem kultúrtörténet, költészet és népköltészet valamint a képzőművészetek ezirányú kapcsolatairól tájékoztatja az olvasót.

Bödey J. Kálmán a szófiai magyar egyetemi intézet vezetője a magyar történelmi alakok és a bolgár költészet viszonyáról értekezik. Vizsgálata középpontjában a Hunyadiak és a róluk szóló bolgár népköltési emlékek állanak, különös tekintettel a régi bolgár népdalokra. Elekcs La-

jos tanulságos térképét közöl a középkori regáli vajdaságban kialakult magyar települési helyekről s annak a véleményének ad kifejezést, hogy ezek a nagyrészt elporlódott szörványok magasabb civilizatorikus erejükkel fogva mély hatást tettek a környező nép szellemi életére. Hadrovics László horvát nézőpontból világítja meg a magyar-horvát kapcsolatok legszínesebb századait a XV. század kezdetétől a XVII. század derekáig tartó korszakot, melynek horvát kútfői ismételt kihangsúlyozzák a két nép történelmi egymásrautaltságát. Sziklay László ismert tárgykörével, Ady és a szlovák költészet viszonyával foglalkozik a századeleji modern szlovák líra s a tudatos és a tudattalan szlovák irodalmi Ady-kultusz kapcsán. Mátyás király szimbóluma a dunatáji népek összetartozásának. Különösen igazolt ez a tétel a népköltészet és a szájhagyomány mérlegén, mely utóbbit részletesen elemzi „Mátyás király a dunatáji népek szájhagyományában” című értekezésében Ortutay Gyula.

Mesterházy Jenő a Kolozsvári testvérek prágai Szent György szobrának történetét adja művészi felvételekkel. A Szemle rovat Bruno Brehm nyilatkozatát, a Das Reich és a Leipziger Vierteljahrschrift hírlapját Tamás Áronról, illetve Nyírő Józsefről, valamint Apponyi Albert németnyelvű hátrahagyott művét ismerteti többek között. A tartalmas kötet Babits, Bartalis, Berde, Komjáthy, József Attila, Reményik és Reviczky műfordításokat közöl Rudolf Becht, Guillaume Árpád, Bologh Miklós és Lám Frigyes tollából. Különösen figyelemreméltó utóbbi Reviczky Schoppenhauer olvasásakor bölseleti költeményének színvonalas átültetése.

Ő R H E L Y

Kállay Miklós miniszterelnök a nemzetiségi kérdésről

Kállay Miklós miniszterelnök a magyarországi németiség folyóiratának a Südostdeutsche Rundschau 2. számában nyilatkozott a magyarországi nemzetiségi kérdésről. A miniszterelnök nyilatkozatát az alábbiakban ismertetjük a Látóhatár olvasóival.

Midőn a magyar országgyűlés képviselőháza előtt elmondott bemutató beszédemben kifejtettem nemzetiségpolitikai tekintetben vallott nézeteimet és vázoltam az intenciókat, egyben rámutattam a törvényhozás és az ország népe előtt a kérdés kiemelkedő jelentőségére is.

Ez a kiemelkedő jelentőség egyrészt a mai Magyarországnak a területgyarapodással kapcsolatosan a különböző nemzetiségek megnövekedett számából, másrészt pedig megerősödött népi öntudatukból adódik. Azokat a feladatokat, amelyek ezekből a tényekből az államvezetés részére adódnak s amelyeknek teljes tudatában vagyok, nem szabad a napi politika megvilágításában szemlélni és kezelni. Ezeket el kell vonatkoztatni a napi politika hullámjártékától és egy magasabb szempontból kell nézni és megismerni. Magasabb szempontból, amely távolabbi bepillantást nyújt a múltba és a jövőbe és ezáltal lehetővé teszi, hogy a jelen feladataihoz helyesen nyúljunk és így oldjuk meg azokat. Szemléletüknek és megoldásuknak ép úgy a magyar állam történeti alakulásában kell gyökerezniük, mint abban a történeti szerepben, melyet a magyarság és a magyar állam a Dunamedencében a honfoglalás és államalapítás óta az ország geopolitikai helyze-

tének következtében hála politikai tehetségének és a magyar nép katonai erőnyeinek hivatva volt és továbbra is hivatott játszani.

Ami a magyarországi németek helyzetét illeti, ezt a kérdés-komplexumot nem lehet a magyar állam fentemlített történelmi küldetése és a történelemből származó, az ezeréves magyar állam történelmében gyökerező magyar-német sorsközösség méltánylása nélkül helyesen megítélni. A történelmet — hogy Hitler Adolf szavaival éljek — lényegében kell megérteni és felfogni.

Ez a sorsközösség az évszázados közös küzdelmek, azonos kultúráis hatások, melyen összenövődő gazdasági érdekek, a hazai németiségnek és a magyarságnak évszázados testvéries együttélése következtében ma már olyan szinte kézzelfogható valóság, hogy ezt magyarázni sem kell senkinek. Ugyanígy világos az is, hogy a magyar-német sorsközösség megbolygatására irányuló, vagy arra alkalmas törekvések történelmileg nem indokolhatók, történelmi törvényszerűségekkel nem számolnak és inkább pillanatnyi konjunktúrára támaszkodó vállalkozásoknak tekinthetők, amelyek eleve meghusulásra vannak ítélve.

Ennek a sorsközösségnek ösztönszerű felismerése jellemzi mindazokat a statutumokat és jogszabályokat is, amelyek a hozánk területén élő németiség kultúráis és gazdasági érdekeit a kora Árpádok idejétől kezdve napjainkig biztosítják. Ezek a jogszabályok természetesen magukon viselik a kor bélyegét és hol a középkor privilégiás jogrendszerének, hol a felvilágosodás

eszméinek, hol pedig a liberalizmus egyenlőség elvének hatásával találkozunk bennük. Közös vonásai azonban mind e jogszabályoknak, hogy szervesen egy-egy korszak magyar jogrendszeréből fakadnak és megadják a hazai németiség részéről felmerült korszerű igények kielégítésének lehetőségét. Természetesen e jogszabályokat csak annak a kornak szellemén keresztül lehet megítélni, amely korban azokat hozták. Mivel azonban a magyar jogrendszer sohasem nyugodott charta-alkotmányokon, hanem történelmileg kialakult és alakuló jogelvek rendszere volt, természetes az is, hogy az egyes korszakokat átmeneti időszakok és részben azonos jogelvek kapcsolják össze. De hogy a magyar jogrend minden korszakban kivételes mértékben méltányolta a hazai németiség érdekeit, annak dokumentálására elég az erdélyi száraz jogállásra vagy pedig egyes városaink különleges jogi helyzetére hivatkozni. A magyarság részéről a hazai németiséggel szemben tanúsított szinte kivételes megértés eredménye az, hogy a hazai németiség oly magas kulturális színvonalon és igen előnyös gazdasági helyzetben érhetle meg a mai időköt. Tartozunk az igazságnak azonban annak megállapításával is, hogy a hazai németiség a magyar állam kebelében élvezett előnyös helyzetét a magyar állameszme iránti őszinte hűséggel és lojalitással viszonozta. A magyarság és hazai németiség közötti bensőséges kapcsolatok, a magyar és német családok sok rokonsági kapcsolata természetes magyarázatot adják a mult úgynevezett, mindig önkéntes asszimilációjának.

A hazai németiség különleges jogállásának fejlődési folyamatába illeszkedik bele a Bécsben 1940. évi augusztus hó 30-án

ORSZÁGOS ELŐADÁSSOROZATUNK A KORSZERŰ MAGYAR NEMZETISÉG- SZEMLELETRŐL

A nemzetiségi kérdés legkiválóbb szakemberei tartanak előadásokat a vidéki magyar városokban

A magyar nemzet nagy tanítómestere, néhai gróf Teleki Pál az örvendetes sorsfordulatok után többször is felhívta a magyar társadalom figyelmét a belső nemzetiségi kérdés rendkívül nagy fontosságára, arra, hogy főleg a kárpátaljai és erdélyi területek visszaszerzésével ismét nemzetiségi ország lettünk és ezt országunk újraépítő munkájában, a magyar jövő kialakításánál nem szabad szem elől téveszteni. A nemzetiségi kérdés azóta is növekedett jelentőségében és egyre nagyobb szüksége mutatkozik annak, hogy a magyar társadalom minél bensőségebben és minél komolyabb tárgyilagossággal igyekezzék megismerni ezt a jövőt formáló és nemzetünk életében oly sokszor nagy és súlyos szerepet játszó kérdést. Hiszen jól tudjuk, hogy ez a kérdés nemzetünket végigkísérte egész története folyamán, de különösen a XIX. században került előtérbe és azóta Széchenyi Istvántól kezdve egészen gróf Teleki Pálig számos higgadt és mélyen gondolkodó magyar fő igyekezett ezzel a kérdéssel szembenézni és nemzetét a helycs útra vezetni.

A Láthatár kisebbségi szemle, amely tíz esztendeje foglalkozik az elszakított és külföldre vándorolt magyarok és a hazai magyarság közötti szellemi kapcsolatok kiépítésével, ezzel szerves összefüggésben már régebben is nagy figyelmet szentelt a belső nemzetiségi kérdésnek. Az ország örvendetes területi gyarapodása óta a Láthatár kisebbségstudományi munkaközösségében csoportosuló szakértők és a vezetésük alatt álló fiatal magyar szakírók egyre nagyobb érdeklődéssel fordultak a kérdés felé s az új Európa kialakulásával egyidejűleg igyekeznek ősi magyar

kötött magyar-német kisebbségi megállapodás is, amely újabb megnyilvánulása a magyar-német érdekek szoros kapcsolatának és a magyarországi németiség szempontjából összegezése a magyar jogalkotás utolsó évtizedei folyamán kialakult elveinek.

Az a körülmény, hogy a bécsi megállapodás időpontja egybe esik Eszakerdély ősi földjének a csonka hazához való visszatérésével, mélyértelmű útmutatással szolgálhat a hazai németiség számára. Azok előtt, akik a nemzetiségi kérdéseket magasabb szempontból és mélyebb perspektívából vizsgálják, azok előtt ez a körülmény rá kell, hogy világítson arra a törvényszerűsége, hogy minél erősebb a magyar állam, annál erősebb a magyarországi németiség. Egy megcsonkított, gyöngye és szegény országban a nemzetiségek sem virágozhatnak. Erős Magyarország nemcsak magyar érdek, nemcsak a német birodalom dunavölgyi érdekeinek biztosítója, hanem érdeke a hazai németiségnek is. Arra kell tehát mindkét részről törekednünk, hogy a sorsközösség tudata a magyar és a német nemzet, de különösen a hazai németiség fiai is áthassa. Különösen szükséges ennek a sorsközösségnek a felismerése és az abból folyó gyakorlati következtetése az érvényesítése a mai nehéz időkben, amikor népeink katonái együtt ontják véréket, hogy elmúljon a közös veszedelem a két ország határaitól. Ez a küzdelem, amelyben Európa népeinek egyetemes érdekeiért folytatjuk a harcot, kell, hogy meghozza szokatlanul nagy jelentőségű kérdéseket számunkra azt az új rendet, amelyben egyaránt kifejezésre jönnék a történelmileg igazolt értékek és népeink testvéri közösségének eszméje.

„A”

tak előadásokat.

Az első előadás április 18-án, szombaton este fél hét órakor hangzott el Szombathelyen a Vasvármegyei és Szombathelyi Város Kultúregyesülete rendezésében. Itt az előadó dr. Moravék Endre min. o. tanácsos, nemzetiségi kérdésünk kiváló szakírója volt, akinek már több műve jelent meg erről a kérdéstről. Az előadásban, melyet dr. Janzós Ferenc, az egyesület köznevelődési szakosztályának elnöke nyitott meg, közel ezer főnyi hallgatóság vett részt, közöttük a város társadalmi élőköltségei és vezető emberei. Az első előadás tavasz hónapok folyamán mintegy 30-35 nagyobb városban hangzanak el erről a kérdéstről előadások. Az előadásorozat második része az őszi hónapokban következik és ekkor nemzetiségi kérdésünk további kiváló szakírói is megszólalnak.

A vidéki városok kultúregyesületei a szervező és előkészítő munkát már megkezdték és mindenfelé, főleg a nemzetiséglaktá területeken már most igen nagy érdeklődés nyilvánul meg a nemzetünk szempontjából oly fontos és annyira szükséges előadásorozat iránt.

MÁJUS 11-ÉN LESZ A MAGYAROK VILÁGSZÖVETSÉGE IDEI KÖZGYŰLÉSE

A Magyarok Világszövetsége május 11-én déli 12 órakor tartja saját helyiségeiben (V., Géza-u. 4.) idei rendezésű közgyűlést. Tárgysorozat a következő: 1. Elnöki megnyitó. 2. Az elnökség és a központi iroda jelentése. 3. Az ellenőr és a számvizsgáló bizottság jelentése alapján a zárószámadás tárgyalása és döntés az elnökségnek és a központi irodának, valamint az ellenőrnek és a számvizsgáló bizottságnak szóló felmentvény megadása tárgyában. 4. A folyó évi költségvetés megállapítása. 5. Egy társelnök és egy alelnök választása. 6. Esetleges indítványok.

nemzetiségi kérdés kérdéskörét megvalósítani. Ez a munkaközösség szemtől-szemben állván sorsszerű nagy kérdésünkkel, elengedhetetlenül szükségesnek látja, hogy vizsgálódásai és munkálkodása eddigi eredményét a társadalom gondolkodó rétegében minél szélesebb körben szétsugározza és ezért elhatározta, hogy a kérdés iránt érdeklődő kulturális egyesületek közreműködésével az ország mintegy hatvan vidéki városában először a tavaszi, majd az őszi hónapok folyamán előadásorozatot rendez. Ebben az előadásorozatban a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó szakemberek egész sora vesz részt. — Az eddig kibontakozó tervek szerint dr. Deér József egyetemi ny. r. tanár, dr. Faluhelyi Ferenc, a pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet igazgatója, egyetemi ny. r. tanár, dr. Flachbarth Ernő egyetemi ny. r. tanár, a Debreceni Kisebbségjogi Intézet igazgatója, Göndöcs-Czavank László tanár, dr. Joó Tibor egyetemi magántanár, az ismert történetbölcsész, dr. Makka László, az Erdélyi Tud. Int. tagja, dr. Moravék Endre miniszteri osztálytanácsos, dr. Vitéz Nagy Iván egyetemi m. tanár, Övedei János író, dr. Pásint Ödön miniszteri tanácsos, dr. Pfeiffer Miklós kassai kanonok, aki annak idején az egykori csehszlovákiai Proházkás-mozgalom vezetője volt, gróf Réday István a felvidéki nemzetiségi kérdés kiváló ismerője, dr. Rónai András az Államtudományi Intézet igazgatója, dr. Sipos Sándor min. titkár, dr. Sziklay László főiskolai tanár vesznek részt, később pedig dr. Bernolák Jenő min. titkár, dr. Bédi Imre a pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet tanársegéde, dr. Birók Géza min. titkár, Csuka Zoltán a Láthatár szerkesztője, dr. Ferdinandy Mihály tanár, dr. Gáz Zoltán tanár, Juhász István, az Erdélyi Tudományos Int. titkára, dr. Kovács János tanár, Mindszenti Ödön tanár, dr. Nánay Béla tanár, Nyíri Imre statisztikai szakíró, az Esti Ujság szerkesztője, dr. Szollár István és dr. Vajlok Sándor tanár vállal-

DR. FLACHBARTH ERNŐ A DEBRECENI KISEBBSÉGI INTÉZET ÉLEN

Örömmel számolunk be olvasóinknak arról az elismerő kinevezésről, melynek következtében dr. Flachbarth Ernő, a nemzetközi jog tanára a debreceni egyetemen átvette az egyetem jogi karán alakult Kisebbségjogi Intézet vezetését.

Flachbarth professzor ma a nemzetközi kisebbségi jog európai szaktekintélye. Egy emberöltő tengerenyi küzdelme és munkája alapozta meg a kisebbségtudós jelentőségét s a legapróbb részletekig, szinte akadémikus műgonddal és tudományos elmélyültséggel alkotott írásai súlyát.

Élete és pályafutása a tudós és a Homo politicus elvi kötelességének jegyében alakult. Ez a kötelesség nála annyit tesz, hogy a tudós kiegészíti a közéleti férfi fogalomtárát és tanultságát, a tapasztalati politikus viszont mélyeséges nemzeti öntudattal és munkabíró szívóssággal patinálja a szakember munkásságát.

Igy forr össze politikum és tudomány elválaszthatatlan egységbe egy munkás élet minden szakaszában, a szépei szülőföldtől az egyetemi katedráig.

Ha a magyar kisebbségi jogtudomány történeti feldolgozója, megírja egykor a legmagasabb tudományág kifejező egységének életrajzát, Flachbarth professzor eddigi pályafutását két korszakra fogja osztani. Az első korszak a múlt világháború küszöbén kezdődik és átível az első kisebbségi évtized végéig, amikor is Flachbarth dr. a felvidéki magyar pártok első jogi szakembere és kulturpolitikusa a cseh politikai terror nyomására kénytelen elhagyni alapvető elvi harcainak színterét. Ebben az időszakban — mint „a szlovén- és ruszinszkói ellenzéki pártok központi irodájának” vezetője egész sorát írja azoknak a bátorhangú és cáfolhatatlan logikájú jogi brossuráknak és hírlapi közleményeknek — utóbbiakat a Prágai Magyar Hírlapban —, melyek már ekkor a magyar kisebbségi jogi védekező harcának gerincét képezik. (A csehszlovákiai választások eredményei számokban 1925. A kisebbségek nyelvi jogai 1926.). A kulturpolitikus Flachbarth 1927 tavaszán Sziklay Ferenc társaságában alkotja meg a szüneteltető Kulturverband tervezetének egybevetésével a nagymúltú Szemke (Szlovén- és ruszinszkói Magyar Kultur Egyesület) alapstátuszait s ő az, aki a kisebbség politikusait ezidőtájt fontos nemzetközi fórumok felé irányítja.

A kisebbségi sorsból való kiszakadás a politikai háttérbeszorításával, de a tudós teljes kibontakozásával jár. Mint a Magyar Revíziós Liga egyik vezetője és a Danubian Rewiew szerkesztője, életművének tengelyébe a kisebbségi magyar tömbök létjogiért folytatott dinamikus

elvi harcot állítja, melynek klasszikus megnyilatkozása — többek között — az az emlékirat, amit a felvidéki magyarság ügyében intéz az akkori európai politika faktorainak címére (Aide-Mémoire sur la situation de la minorité hongroise en Tchécoslovaquie 1934). A tudós ugyanekkor a nemzetközi kisebbségi jog módszertanát vegyelemzi (Individualista és kollektivistá irányzatok a nemzetközi kisebbségi jogban 1937) és saját alá rendezi életművét a nemzetközi kisebbségi jog rendszeréről (System des internationalen Minderheitenrechtes 1937), melynek rendkívül európai visszhangja és tudományos értékelése meghatározzák pályájának egyetemi vonalát.

Mindezt kötelességünknek tartottuk elmondani róla abból az alkalomból, hogy a debreceni Kisebbségjogi Intézet élén felveszi a közvetlen kapcsolatokat a fiatal magyar kisebbségtudományi elittel, melynek továbbképzésében, — mint Pécselt Faluhelyi professzor — rendkívüli és nemzetpolitikai fontosságú szerepet tölt be.

k. g.

AZ EGYESÜLETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS SZAKÉRTEKEZLETE A MAGYAR— HORVÁT VISZONY IDŐSZERŰ KÉRDÉSEIRŐL.

A budapesti Egyesületközi Együttműködés március 23-án és 24-én előkelő és nagyszámú közönség részvételével igen érdekes szakértekezletet rendez a magyar—horvát viszony időszerű kérdéseiről. A szakértekezlet előadói a következők voltak: Garzuly József dr.: A horvát nép és hazája, Ferdinándy Mihály dr.: Horvát—

magyar történelmi kapcsolatok, Dávid László dr.: Horvátország gazdasági szerkezete, Hadrovits László dr.: Magyar—horvát kulturális kapcsolatok a múltban, Csuka Zoltán: Magyar—horvát kulturális közeledés lehetősége, Ágoston Sándor ref. püspök: A horvátországi magyarok, Benisch Artur dr.: A horvátországi magyarság sorsa a kiegyezés korában, Szabados Mihály dr.: A magyar—horvát népcseré lehetősége, Szász Béla dr.: A magyar—horvát kapcsolatok nemzetiségpolitikai vonatkozásai, A szakértekezleten Donáin György dr. orsz. gyűl. képviselő elnököl, mondott bevezető és záróbeszédet.

A KASSAI KERESKEDELMI FŐISKOLÁS TURULISTÁK BALKÁNI NYELV TANI- TASÁT, ILLETVE BEVEZETÉSET KÉRIK

A kassai kereskedelmi főiskolások értékes memorandumot juttattak el Homann Bálint kultuszminiszterhez, akitől egyebek között azt is kérik, hogy a kereskedelmi főiskolán egy balkáni nyelv tanulása kötelező legyen. Így a főiskolán szakképzettégük mellett fontos gyakorlati értékű nyelvtudást is szerezhetnek és mint hazánk gazdasági vezetői jobban megállhatják helyüket Délkelet-Európában. Kérésüket azzal is megindokolják, hogy Budapesten sok bolgár diák tanul és itt nagyon jól érzik magukat. Szükséges lenne az is, hogy évenként legalább 8—10 balkáni ösztöndíjat adnának, hogy megismerhesék közgazdasáink azt a területet, amelyen háború után nekünk kellene gazdaságilag vezetni. A memorandumot azzal fejezik be, hogy ma még nem, de holnap talán késő lesz ez az igyekezetük.

ADLER IRÓGÉPEK VASS JÁNOS

Portable és egyéb irodalmi gépek
vezérképviselete.

IV., Irányi utca 4 szám.
Telefon: 183-628.

Ma nélkülözhetetlen

A külpolitika
időszerű kérdéseiről és eseményeiről a

KÜLÜGYI SZEMLE

tárgyilagosan és szakszerűen tájékoztat —

Kiadja a Magyar Külügyi Társaság

Szerkeszti dr. Drucker György

Évi előfizetési díj 10.— P — Kiadóhivatal:

Budapest V., Országháza

Kérjen mutatványszámot!

SAJTÓ ALATT VAN ÉS A LÁTHATÁR KIADÁSÁBAN HAMAROSAN MEGJELENIK:

Ács Tivadar: Magyar úttörők az újvilágban

László Károly 1850-67. évi naplójegyzetei
a Kossuth-emigráció amerikai életéből

A kötet elsősorban történelmi kútfő mind a Kossuth-kultusz, mind az amerikai magyarság története részére. A napló hősei, magyar mérnökök, résztvesznek a múlt század ötvenes éveiben az amerikai vasútépítkezésekben. Bölénycsordák, indiánok akadályozzák ezt a munkát. Kanada északi határán kezdődik a leírás, majd Mexikóban folytatódik, ahol a magyar mérnökök állami megbízásból térképeznek. A franciák megszállják Mexikót, a polgárháború rémségei sóprik végig a városokat. A magyar mérnökök az erdőbe vonulnak s megelapítják a világ legjelentősebb mahagóni fakitermelő vállalatát. Sok kaland és harc után 1867-ben a kiegyezés hírére hazatérnek. A legérdekesebb és a legizgalmasabb olvasmány s emellett tudományos értékű kútfő. — Előzetes megrendelésben 5 pengő. Megjelenés után a kötet ára jelentősen magasabb lesz. Még ma rendelje meg a Láthatár kiadó hivatalában Budapest, VII, Baross-tér 15. szám

<i>Liget Erő:</i> Súly alatt a páma. (Egy nemzedék szellemi élete. 22 esztendő kisebbségi sorsban.) 214 old. Füzve	5.80 P	<i>Ganzer:</i> Das Reich als europäische Ordnungsmacht. 137 oldal. Füzve	4.12 P
<i>székelyi Nagy László:</i> Történelmi igazságszolgáltatás 1938-1941, számos képpel, 130 old. Füzve	4.40 "	<i>Györgypál-Ecker Irma:</i> Die deutsche Volkserzählung in Hajós einer schwäbischen Sprachinsel in Ungarn. 158 oldal. Kötve	11.36 "
<i>W. Sattler:</i> Die slawonische Drauniederung als deutsche Volksinsellandschaft. Mit 7 Karten und 18 Abbild. (Deutsche Schriften zur Landes- und Volksforschung)	9.90 "	<i>Grosse:</i> Deutschland und der Südosten. 31 oldal. Füzve	0.65 "
<i>Baráth Tibor:</i> Magyar történelm. 232. I. 2. kiadás. Füzve	3.80 "	<i>Frauentienst:</i> Jugoslaviens Weg zum Abgrung. 197 old. Füzve	4.54 "
<i>Hegedűs Nándor:</i> Magyar küzdelme a román parlamentben. 96 oldal. Füzve	1.50 "	<i>Haider:</i> Die bulgarische Wiedergeburt mit 4 Landkarten u. 14 Abbild. 127 oldal	1.85 "
<i>Horváth Jenő:</i> Az országalapítás története 1920-41. 160 oldal. Füzve	3.80 "	<i>Héney:</i> Grundbesitzpolitik in Ungarn. 27 oldal. Füzve	1.06 "
<i>Juhász István:</i> A reformáció az erdélyi románok között. 276 oldal. Füzve	6. — "	<i>Isbert:</i> Ungarn (Kleine Auslandskunde). Kart	2.84 "
<i>Lobmayer Iván:</i> Történelmi kapcsolatok Horvátországgal. 36 oldal	1. — "	<i>Jánosy D.:</i> Die ungarische Emigration in dem Krieg ins Orient. 171 oldal. Füzve	10. — "
<i>Mikecs László:</i> Csángók. 412 oldal, számos képpel, 6 térképmelléklettel. Füzve	7.50 "	Füzve 14.20 P. Kötve	17.01 "
<i>Szabó Pál Zoltán:</i> A török Pécs. 1543-1685. Rajzokkal és fényképekkel. 118 oldal	3.80 "	<i>Jahrbücher f. Politik und Auslandskunde.</i> 433 oldal. Füzve	14.20 "
<i>Bauer:</i> Ein Vielvölkerstaat zerbricht. Werden u. Vergehen Jugoslaviens. 129 oldal. Füzve	4.26 "	Ugyanaz kötve	17.04 "
<i>Braun:</i> Die Slaven auf dem Balkan bis zur Befreiung von der türkischen Herrschaft. 263 oldal. Kart.	6.82 "	<i>Kerekes:</i> Was Ungarn von Siebenbürgen und Ostungarn zurückerhielt. Die wirtschaftliche Bedeutung der rückgegliederten Gebiete. 35 oldal. Füzve	1.25 "
<i>Elekes:</i> Die ungarische „Bastei“ und ihre rumänischen „Tore“. 22 oldal. Füzve	— 75 "	<i>Kniersa:</i> Zur Geschichte der ungarisch-slovakischen Grenze (mit 6 Beilagen). 69 oldal	6. — "
<i>Erenta:</i> Die Genesis des modernen Kapitalismus in Rumänien 1941. 118 oldal. Kart.	7.10 "	Lebensraumfragen europäischer Völker. Herausgegeben von Prof. K. Dietzl, Prof. O. Schmieder, Prof. H. Schmitthenner. 735 oldal. Kötve	21.30 "
<i>Fekete-Nagy-Gáldi-Makkai:</i> Zur Geschichte der ungarländischen Rumänien bis zum Jahre 1400. Auf Grund neuester Forschungen. 73 oldal. Füzve	7.80 "	<i>Morauec:</i> Das Ende der Beneschrepublik. 403 oldal. Füzve 9.94 P. Kötve	12.07 "
		<i>Otto:</i> Die Industrialisierung Ungarns. 187 oldal. Füzve	5.54 "
		<i>Riedl:</i> Das Deutschtum zwischen und Bartfeld. 81 old. 1 rajz	4.97 "
		Die siebenbürgische Frage. Studien aus der Geschichte der Vergangenheit und Gegenwart Siebenbürgens. Redigiert von Dr. Emerich Lukinich. 398 old.	12. — "

STUDIUM könyvkereskedés

Budapest, IV. Kecskeméti-utca 8. — Tel. 185-616

Megjelent a

MAGYAROK VILÁGNAPTÁRA

az 1942. évre

ÁRA 3 PENGŐ

A MAGYAR ÉLETERŐ, ÖSSZETARTÁS ÉS MINDEN HATÁROKAT TÚLSZÁRNYALÓ NEMZETI EGYSÉG BIZONYSAGA EZ A POMPÁS KÉPEKKEL TARKÍTOTT NAPTAR FÉNYKÉPEKET KÖZÖL A VILÁG MINDEN TÁJÁN ÉLŐ MAGYARSÁG ÉLETERŐL. MINDEN MAGYAR CSALÁD ASZTALÁN, IRODÁBAN, MINDEN MAGYAR ÜZLETBEN, MŰHELYBEN OTT LEGYEN S FIGYELMEZTÉSSEN AZ ÖRÖK MAGYAR ÖSSZETARTÓZANDÓSÁGRA. — MEGRENDELHETŐ A »LÁTHATÁR« KIADÓHIVATALÁBAN, BUDAPEST, VII. BAROSS-TÉR 15, VAGY A »STUDIUM« KÖNYVESBOLTJÁBAN, BUDAPEST, IV. KECSKEMÉTI UTCA 8.